

ОДБРАНА

Година XIII ■ Број 298 ■ 15. фебруар 2018. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

ШЕСТОМЕСЕЧНО
СЛУЖЕЊЕ
ВОЈНОГ РОКА

ПО МЕРИ СИСТЕМА

НОВИ наслови

РАТ СРБИЈЕ СА АУСТРОУГАРСКОМ, НЕМАЧКОМ И БУГАРСКОМ – 1915. ГОДИНЕ

Ж. Павловић

Броширано, ф. 17×24, 1.008 стр.

шифра: 111372, цена: 1.408,00 **са попустом: 985,60**

Ратни дневник академика и генерала Живка Павловића даје одговоре на значајна питања која су и тада и данас била актуелна и никад до краја испричана прича: зашто Србија, после сјајних победа, првих и јединих на почетку Великог рата, није наставила офанзивна дејства према непријатељу и гонила га све до Беча; зашто није енергичније кренула према Бугарима и завршила ратну причу отпочету још у балканским ратовима; зашто су савезници, у најмању руку, имали чудан однос према Србији.

Дневник Врховне команде, који по данима приказује наступање и борбена дејства наших састава, а истовремено и борбена дејства непријатеља, пун је изванредних примера храбрости и пожртвовања јединица и појединаца, али и тешких страдања и расула.

Књигу су за штампу приредили генерал-мајор у пензији Видосав Ковачевић и пуковник у пензији Зоран Јаковљевић.

Књиге можете наручити на **тел: 011/3201-810** или на **e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs**

ДНЕВНИК ИЗ 1914 – МИНИСТРА ВОЈНОГ ПУКОВНИКА ДУШАНА СТЕФАНОВИЋА

А. Животић

Броширано, ф. 15×23.5, 804 стр.

шифра: 111373, цена: 1.650,00 **са попустом: 990,00**

Дневник српског војног министра Стефановића има посебан значај за употпуњавање слике о догађајима с почетка Првог светског рата, који су обликовали и деценије након њега. Захваљујући тим записима сачуван је низ докумената који су у међувремену изгубљени или уништени.

Министар Стефановић казивања почиње даном Аустроугарске предаје ултиматума српској влади, наставља запажањима везаним за евакуацију Београда и прелазак српске владе из Београда у Ниш – ратну престоницу Краљевине Србије. Он аналитично прати мобилизацију српске војске, њене војне операције, али и дешавања на Источном и Западном фронту, међународне односе, интересе великих сила и сучељености њихових намера на Балкану.

Дело ђенерала Душана Стефановића *Дневник из 1914.* приредио је за штампу доц. др Александар Животић, који је и аутор уводне студије.

Књиге можете наручити на **тел: 011/3201-810** или на **e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs**

**НОВИ
наслови**

**СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ
– У теорији и пракси**

Б. Крга

Броширано, ф. 15×23.5, 276 стр.

шифра: 111370

цена: 660,00 **са попустом: 426,00**

Свака одговорна држава посвећује велику пажњу изградњи националне безбедности, што је један од основних услова опстанка и развоја друштва и државе. Аутор се не бави свим питањима безбедности, већ тежишно једним аспектом, а то је критичка анализа *Стратегије националне безбедности Републике Србије* у теорији и пракси. За побољшање документа и делатности која из њега произилази дате су конкретне сугестије ради доприноса унапређењу стратегијског промишљања и безбедносне културе.

Књиге можете наручити на **тел: 011/3201-810** или на **e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs**

ЕНИГМА И РАТ У ЈУГОСЛАВИЈИ

С. Ковач

Броширано, ф. 15×23, 228 стр.

шифра: 111376, цена: 660,00 **са попустом: 462,00**

Ако се погледа шта је све написано о „енигми“, о њеном начину рада, процедурама шифровања и дешифровања, начину разбијања њених кључева и декриптовања порука и улози у Другом светском рату, поставља се питање да ли је заиста написано све о овом уређају и шта би се још могло додати као допринос још бољем разумевању њеног значаја за припремање и извођење најважнијих војних операција. Без обзира на бројност литературе која се бави том темом „енигме“, чињеница је да нико до сада није разматрао њен утицај на југословенско ратиште у Другом светском рату и колико је допринела да се разреше унутрашњи сукоби, првенствено између четничког и партизанског покрета, нацистичко-ушашке Независне Државе Хрватске (НДХ) и та два покрета, а посебно спољни утицаји на те догађаје.

Књиге можете наручити на **тел: 011/3201-810** или на **e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs**

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапандин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић
Владимир Вјештић
Миријана Крстовић, поручник
Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влачић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,
др Зоран Миладиновић, др Владимир Баровић,
др Миљан Милкић, Будимир М. Попалић,
Милош Стругар, Никола Остојић, Бојан Рајић,
Влада Ристић, Милена Милетић, Александар Киш

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник)
Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Даримир Банда, Душка Стефановић, Јово Мамула
(фото-репортери)

Језички редактори

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски,
Јелица Живановић

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3201-728; 23-728; 3349-536

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 3241-254; 23-810

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штељонице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 298

ДЕТАЉ
СА ОБУКЕ

Снимио
Даримир БАНДА

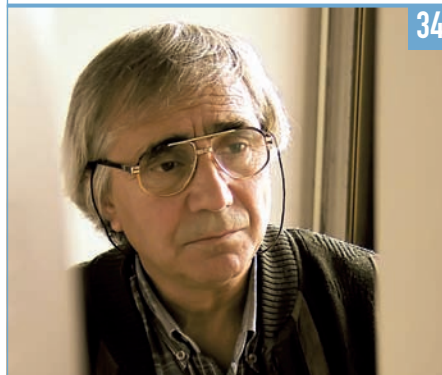

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 182
ТРШБАНСКА КРИЗА

Институт за трансфузиологију и хемобиологију ВМА УСКРОРО У НОВОМ ИЗДАЊУ

Школовање и обучавање војних пилота ИЗМЕЂУ ЖЕЉА И МОГУЋНОСТИ

Херојски чин десетара Потпића ИЗВУКАО ДЕВОЈЧИЦУ ИЗ РЕКЕ

Никола Лоренцин, редитељ ПИТАЊА ПРОФЕСОРА КАРАБАША

У овом броју...

- 6** **Промоција „Библиографије Ратника – часописа за војне науке, књижевност и новости“**
ДЕЛО ОД ИЗУЗЕТНОГ ЗНАЧАЈА
- 13** **Хуманост старијег водника Дарка Трифуновића**
ВОЈНИЧКИ ОПРЕЗ СПАСИО ЖИВОТ
- 14** **Шестомесечно служење војног рока**
ПО МЕРИ СИСТЕМА
- 18** **Иновације у војном образовању**
КЛИК У БУДУЋНОСТ
- 20** **Пушка „талијанка“**
ПО НОВО ИЗРОНИЛА НА ПОВРШИНУ
- 24** **Ана Манојловић, добитница Новинарске награде „Иван Марковић“**
ИЗВЕШТАЧ „ТЕШКИХ ПРИЧА“
- 30** **Великани српске војне хирургије (3)**
РЕФОРМАТОР СРПСКОГ САНИТЕТА

Недавно је Институт за трансфузиологију и хемобиологију ВМА званично постао један од пет овлашћених трансфузиолошких установа, колико ће их бити по новом закону о здравству у Србији. Већ су укључени у IPA програм Европске уније за Србију, а ускоро и у двогодишњи пројекат, па ће им бити доступни тзв. IPA фондови за опремање најсавременијом опремом. Институту предстоји реорганизација, увођење јединственог информационог система и адаптација лабораторијског простора. О каквим је новинама реч за магазин „Одбрана“ говори проф. др сц. мед. Душан Вучетић, специјалиста трансфузиолог, научни сарадник који од средине августа 2017. руководи Институтом.

Да српски војник има велико срце у миру, једнако као и у рату, посведочили су старији водник Дарко Трифуновић и десетар Мирослав Потић. Захваљујући њиховој храбрости и присебности сачувана су два живота. Нови број нашег магазина доноси кратке приче о подвизима двојице припадника Војске Србије, којим су заслужили награде и честитке министра одбране и начелника Генералштаба.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја недавно је објавило листу пројеката који су у оштрој конкуренцији државних факултета аплицирали с 313 предлога. Међу њима је била и Војна академија, која је својим првим учешћем успела да заузме високо место јер је пројекат „Иновирање и развој студијског програма Менаџмент у одбрани (МуО-ИН)“ био други међу радовима у области друштвено-хуманистичких наука и 23. на скупној листи. Реч је о раду који ће углавном финансирати Министарство просвете за развој високог образовања, док ће део средстава обезбедити Војна академија. О људима који су осмислили и реализовали овај успешан пројекат говори текст наслова – Клик у будућност.

Већ годину дана девојке и младићи служе добровољни војни рок по новом моделу, проводећи додатна три месеца на обуци у јединицама Војске Србије. У жељи да сазна како су се на нови начин обучавања прилагодили војници и старешине, екипа магазина „Одбрана“ завирила је преко оgrade пожаревачке касарне „Генерал Павле Јуришић Штурм“. Том приликом уверили смо се да је радни дан у Центру за обуку Копнене војске све само не обичан.

За телевизијски прилог „Разумем, није ми тешко“, емитован у емисији „Око“ на Јавном сервису, новинарка РТС-а Ана Манојловић освојила је награду „Иван Марковић“, коју поводом дана куће додељује Медија центар „Одбрана“. Новинарка Радио-телевизије Србије врло добро зна како изгледа живот војних лица, колики је подвиг иза њих, те колико, због одговорног и захтевног посла који обављају, запостављају своје породице, с обзиром на то да је расла уз оца пилота хеликоптера. Многи, сматра, нису свесни те жртве. Не само у случају сукоба или рата, каже, већ и у миру, припадници Војске често држе „главу у торби“ и о томе се мора извештавати. Причу о добитници награде „Иван Марковић“ и њеном новинарском раду доносимо у рубрици Друштво.

Пажњи читалаца препоручујемо и интервју са редитељем Николом Лоренцином, чији је старалачки опус крунисан остварењима насталим у продукцији Војнофилмског центра „Застава филм“. Саговорник нашег магазина говори о, сада већ чувеном, документарцу „Седморица с Дрине“ и младим Италијанима који су вођени Гарибалдијевим идејама дошли у Србију и прикључили се нашој војсци 1914. године. ■

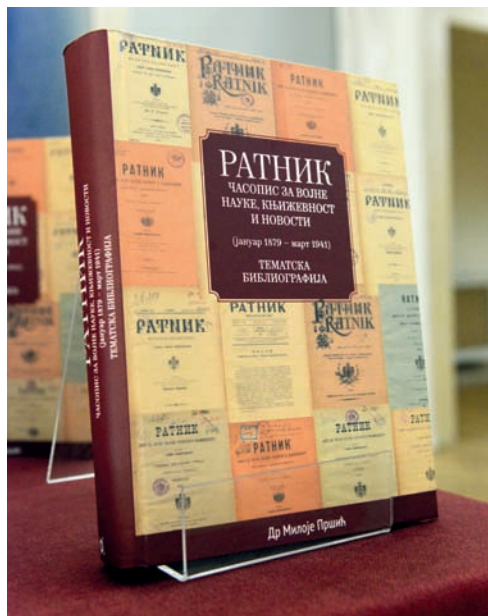
ПРОМОЦИЈА „БИБЛИОГРАФИЈЕ РАТНИКА – ЧАСОПИСА ЗА ВОЈНЕ

ДЕЛО ОД ИЗУЗЕТНО

Недавно је у Дому Војске представљена књига „Библиографија Ратника – часописа за војне науке, књижевност и новости“ историчара проф. др Милоја Пршића, у издању Медија центра „Одбрана“. Последње, по свему специфично, капитално библиографско издање нашег издаваштва тако је, након промоције на 62. Сајму књига у Београду, представљено на уобичајени начин пред више десетина гостију, представника Министарства одбране и Војске Србије, Српске православне цркве, историчара и многобројних љубитеља књиге с историјском и војном тематиком.

О значају тог подухвата говорио је и директор Медија центра „Одбрана“ пуковник Стевица С. Карапанџин, који је, поздрављајући госте, поред осталог, истакао да се на такво сведочанство о најстаријем стручном војном часопису, у коме је између 1879. до 1941. године објављено више од 18.000 прилога, чекало више од 12 година.

– Наш је задатак и патриотска дужност да јавности представимо све оно што је српска војна мисао, кроз историју, донела. *Ратник* је, током више од 60 година, уз краће прекиде, био поприште најразличитијих мишљења, сведочанстава, искустава о војној мисли и ратној пракси. На његовим страницама читаоци су налазили „за сваког понешто“. Било је ту и упоредних анализа ратних искустава, различитих предлога о устројству и модернизацији војске, превођена су иску-

Ратник је, више од 60 година, уз краће прекиде, био поприште најразличитијих мишљења, сведочанстава, искустава о војној мисли и ратној пракси. На његовим страницама читаоци су налазили „за сваког понешто“. Било је ту и упоредних анализа ратних искустава, различитих предлога о устројству и модернизацији војске, превођена су искуства страних војних мислилаца, објављивани су укази, одлуке и наредбе...

ства страних војних мислилаца, објављивани су укази, одлуке и наредбе... Све то сада је доступно заинтересованим читаоцима, посебно стручној јавности – истакао је пуковник Карапанџин и обећао оснивање едиције „Ратник“, која би јавности приближила ставове и искуства данашњих војних теоретичара и публициста, али и команданата јединице из најновијег времена.

О књизи су, затим, говорили рецензент др Миле Бјелајац, научни саветник у Институту за новију историју, пуковник проф. др Мирослав Талијан, начелник ШНО, аутор и уредница Мирјана Сандић.

Говорећи о томе зашто је значајно то капитално библиографско дело историчара Милоја Пршића, уредница Мирјана Сандић је истакала да су радови објављивани у *Ратнику* научене лекције које су оставили наши претходници, лекције које треба усвајати да се грешке не би понављале.

– Забележена искуства осликавају пут постепеног развоја српске војске кроз време. Континуираним образовањем и усавршавањем старешинског кадра, преношењем личних искустава из живота и рада јединице, преводом текстова из страних армија, часопис *Ратник* постао је незаменљив у свакодневном раду припадника војске. Објављени радови били су из различитих области, од историје, војне науке, књижевности, до најразличитијих новости из друштвеног, посебно војног живота. Аутори радова били су војни теоретичари, мислиоци и војсковође српске војске, који су писали о значају војних наука, искуствима из живота и рада јединице, ратним искуствима

Г ЗНАЧАЈА

– Библиографија *Рајника* доноси исцрпан приказ часописа који је више од 60 година био полигон за изражавање мисли и ставова истакнутих војсковођа, војних историчара и теоретичара војне мисли. То је трећа, свакако најисцрпнија и најдетаљнија стручно приређена библиографија часописа који је, у 584 свеске, излазио до пред сам Други светски рат, поред две које су изашле 1904. и 1929. године, поводом 25 и 50 година излажења *Рајника*.

ПУБЛИЦИСТИЧКИ ОПУС

Аутор библиографије професор др Милоје Пршић, историчар и пуковник у пензији, поред Војне академије завршио је и Филозофски факултет у Београду, где је и докторирао. Својевремено је био начелник Архива Оружаних снага СФРЈ, као и начелник Војноисторијског института. Аутор је више стручних књига, публикација и историјских дела.

из балканских ратова и Првог светског рата, а који су утицали на њихово свестраније образовање. Због тога библиографија *Рајника* представља незаобилазну литературу за сваког истраживача наше војне историје – рекла је Мирјана Сандић.

Пун хвале за уложени труд аутора и издавача књиге био је и рецензент др Миле Бјелајац, који је истакао изузетне библиографске, научне, историјске вредности тог дела.

Часопис је током излажења окупио више од 1.300 сарадника, не рачунајући превођене ауторе текстова у којима су се износила искуства станих армија и ратова вођених ван ових простора – рекао је, поред осталог, др Бјелајац.

Препоручујући књигу не само ужој стручној јавности већ и широј публици, која у свом занимању за војне и историјске теме свакако може да пође од изузетне библиографске грађе објављене у делу пуковника Пршића, начелник Школе националне одбране пуковник Мирослав Талијан рекао је да библиографија *Рајника* представља студију тог часописа која сведочи о његовом значају за свакодневни рад и живот српске војске, али и за њен развој, модернизовање и успешно војевање.

– То дело представља узор будућим генерацијама и путоказ каква периодика треба да буде. Библиографија је неисцрпна ризница различитих радова, материјала, текстова, података, докумената и занимљивости из војне службе свог времена. Има ту текстова из војне историје, теорије ратне вештине и других тема од значаја за српску војску – рекао је пуковник Талијан.

Истичући велики значај „Библиографије *Рајника* – часописа за војне науке, књижевност и новости” за војну публицистику, говорници су указали на потребу даљег истраживања српске војне публицистике не само из прошлости већ и из нашег времена. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимила Душка СТЕФАНОВИЋ

ИНСТИТУТ ЗА ТРАНСФУЗИОЛОГИЈУ
И ХЕМОБИОЛОГИЈУ ВМА

УСКОРО У НОВОМ ИЗДАЊУ

Недавно је Институт за трансфузиологију и хемобиологију ВМА званично постао један од пет овлашћених трансфузиолошких установа, колико ће их бити по новом закону о здравству у Србији. Већ су укључени у IPA програм Европске уније за Србију, а ускоро и у двогодишњи пројекат, па ће им бити доступни тзв. IPA фондови за опремање најсавременијом опремом. Институту предстоји реорганизација, увођење јединственог информационог система и адаптација лабораторијског простора.

Крв је веома важна компонента у медицини, јер не може бити створена вештачким путем и једини начин прибављања јесте од добровољних дavalaca. Давалаштво почива на принципима добровољности и хуманости, а обрада, тестирање, чување, дистрибуција крви морају бити по строго прописаним условима, јер се у противном тај природни лек може претворити у своју супротност. У Србији се до сада крв прикупљала, обрађивала и тестирала у 47 центара и свако је радио по свом систему, наравно, трудећи се да то буде најбезбедније, најсигурније.

Војномедицинска академија има дугу традицију трансфузиолошке медицине. Њени зачеци сежу до 1950. године, када је основан Кабинет за трансфузију крви, који је потом прерастао у Станицу за трансфузију крви, а од ње је 1957. настало Одељење за трансфузију крви. Институт је основан 1983, па се са обележавањем 35-годишњице његовог постојања, очекује и реорганизација која ће значајно унапредити рад.

О каквим је новинама реч разговарали смо са проф. др сц. мед. Душаном Вучетићем, специјалистом трансфузиологом, научним сарадником, који од средине августа 2017. руководи Институтом.

Рад мобилне екипе на ширену

Пројекат нове организације службе

Институт за трансфузиологију и хемобиологију ВМА одавно је званично постао један од пет овлашћених трансфузиолошких установа, колико ће их бити по новом закону о здравству у Србији. Поред њега, ту су и Институт за трансфузију крви Републике Србије, Завод за трансфузију крви Нови Сад, Завод за трансфузију крви Ниш и Служба за снабдевање крвљу и крвним производима при Клиничком центру у Крагујевцу. Осим тога, законом је предвиђено да при болницама постоје тзв. банке крви и ткива.

Реорганизација трансфузиологије у Србији спроводи се уз слабе и готово неприметне резултате од 2005. године, али је нови импулс дало укључење овлашћених институција у шестомесечни IPA програм Европске уније за Србију, који ће бити завршен крајем фебруара. Након тога, како каже проф. др Вучетић, уследиће заједнички састанак и он очекује да почетком лета буде отворен други пројекат у склопу „EU IPA Twinning Light” пројекта – „Јачање институционалних капацитета у пољу супстанци људског порекла ради унапређења безбедности крви у трансфузиологији и трансплантацији”, који би требало да траје две године. Назван је близаначки (Twinning) јер у њему заједно учествују експерти српске и хрватске трансфузиолошке медицине (која је већ завршила процес централизације трансфузије), а одвија се у сарадњи са инструкторима из Шпаније.

– Тај пројекат подразумева увођење информационих система у свих пет центара, који ће бити повезани између себе, а циљ је да се обезбеди сигурна и безбедна крв, која је тестирана, прикупљана, чувана и дистрибуирана по свим европским стандардима, у било ком делу Европе. Захваљујући томе ће грађани ЕУ, где год да се нађу, па и код нас, моћи да добију крв која је сигурна и безбедна – истиче начелник Института.

Професор Вучетић каже да ће се на тај начин пратити безбедност примене крви, али и разни нежељени ефекти након примања крви код болесника. О томе ће се извештавати Институт за трансфузију крви Србије, који ће бити централ-

О ИНСТИТУТУ

Институт за трансфузиологију и хемобиологију ВМА је централна научноистраживачка, наставна и стручно-методолошка трансфузиолошка установа у Војсци Србије. Више од три деценије запослени у тој институцији изводе трансфузије крви и хемопродуката, терапијске цитафарезе и измене плазме код болесника хоспитализованих на ВМА и у цивилним здравственим установама. Поред тога, Институт је референтна и консултативна установа војне трансфузиолошке службе, место провере нових хемобиолошких, имунохематолошких и других тестова и поступака ради њиховог увођења у рутински рад, стандардизацију реагенаса и контролу квалитета крви и хемопродуката.

на институција за обраду статистичких података и уопште за организацију, уз Црвени крст Србије, који је главни организатор акција у целом трансфузиолошком систему.

Ова централизација трансфузиолошке службе у Србији донеће земљи вишеструку корист – смањиће се трошкови државе, добиће се сигурнија крв и постојаће боља расподела јединица крви. Крв ће се пребацивати тамо где је потребна, а где је мање потребна чуваће се као резерва (у мањим болницама и градовима). Планира се да се тестирања обављају на једном месту, најсавременијом PCR технологијом, док ће се у овлашћеним центрима радити серолошка тестирања.

За све трансфузиолошке установе у земљи веома је значајно што ће им, захваљујући реализацији тих програма, бити доступни тзв. IPA фондови. Европа за реорганизацију трансфузиолошке службе у Србији даје око 2,5 милиона евра и та средства ће пре свега бити намењена за набавку најсавременије опреме, која мора бити јединствена у свим центрима.

– Управа за биомедицину Министарства здравља формирала је два тима – један је технички, где су инжењери за едукацију и за увођење овог система који мора радити у читавој Србији свакодневно 24 сата, а други тим је стручни, који ће радити на увођењу савремених процедура и усаглашавању са европским стандардима, и то у свим овлашћеним институцијама у Србији. Ја сам на челу тог стручног тима – каже начелник Института.

Када је реч о роковима, професор Вучетић је рекао да се документација већ припрема и током лета ће се отворити

тендери за набавку опреме. То су европски тендери, на које ће се јављати организације или фирме које могу да понуде потребну опрему. Тендере расписује Дирекција за сарадњу са Европском унијом. Гледаће се квалитет, цене, колико ко може да понуди у пакету, јер ће то снизити цену. Циљ је, како каже наш саговорник, да сви буду компатибилни – да крв прикупљена у Крагујевцу, Београду, Врању, на ВМА, мора увек бити на исти начин узета, обрађена, тестирана, са једнаким степеном безбедности. Стручна комисија Министарства здравља учиниће све да се у најкраћем року направе и доставе све стандардне процедуре које ће се морати примењивати у целој Србији.

– Док се не распише тендер требало би да сумирамо шта ко има од апарата и коме је шта потребно. Очекујем да се тендери заврше до краја године и да 2019. можемо да добијемо оно што је опредељено од опреме, возила за прикупљање крви на терену за мобилне екипе или средстава за реновирање – истиче начелник Института.

Иако овај систем изгледа идеално, професор Вучетић каже да се у првих месец до месец и по дана рада појавили и одређени проблеми, који ће морати да се решавају у ходу. Један од њих везан је за термине. До сада су добровољни даваоци у мањим местима долазили до болнице и давали крв када је њима одговарало, док је по новом закону предвиђено да се те акције организују преко Црвеног крста и да буду на свака три месеца одређеног дана, на одређеном месту. Проблем је што се може десити да је давалац крви тог дана болестан или не може да изађе са посла, па ти термини морати да ће се усаглашавају.

Реорганизација Института

Како ће се Институт за трансфузиологију и хемобиологију ВМА прилагодити свим тим променама, јер ће морати да ради и као војни, и као цивилни?

– Институт је специфична установа од државног значаја и морамо да водимо рачуна о свим евентуалним ванредним стањима, елементарним непогодама које могу да нас задесе. Зато је неопходно да имамо резерве крви која је код нас тестирана, независно од резултата других институција. Ми смо, сем тога, војна установа и имамо планиране акције током читаве године, тако да се систем давања крви по јединицима и гарнизонима неће мењати. Имамо мобилне екипе које сваке недеље најмање три пута излазе на терен, некад и чешће ако

Проф. др сц. мед. Душан Вучеџић

УСМЕРЕНА ТЕРАПИЈА

– Важно је да нико неће остати незбринут код акутних и хируршких стања – сви пацијенти који треба да приме крв, добиће је ако за то постоје индикације. Имамо строге критеријуме за узимање и терапијску примену крви. Искључиво дајемо пацијенту оно што му је неопходно по принципима усмерене терапије. И тако радимо на Институту већ три деценије – каже начелник Института.

је неопходно. Осим тога, у Институт нам свакодневно долазе даваоци крви и ми имамо солидне резерве за најмање седам до десет дана. Каква ће бити ситуација са акцијама које организује Црвени крст, а ми будемо позивани, видећемо и договарати се. Сигурно је да ће бити прерасподела акција у односу на потребе. Знамо да ће се код нас радити серолошке анализе, али остаје отворено питање да ли ће се само у једном центру радити PCR технологија, која је најскупља. Мислим да би требало и ми то да радимо јер ову технологију користимо већ десет година, пионери смо у тој области на овим просторима и имамо пуно искуства – истиче начелник Института.

Професор Вучетић наглашава да ће ВМА, по новом устројству трансфузиолошке службе у земљи, бити повезана у заједнички информациони систем, али ће као специфична војна установа, наравно, неке податке морати да држи далеко од јавности.

– Предстоји нам реорганизација Института, јер ћемо као овлашћена установа прикупљати крв и тестирати, али и даље имати наше болеснике који примају ту крв, продукте од крви, затим

болеснике са Клинике за хематологију, којима ће се прикупљати матичне ћелије за трансплантацију код нас на институту, а примењивати на клиници. Ти послови по европским стандардима морају бити и физички одвојени – на једној страни су даваоци крви, на другој они који је примају или имају одређене процедуре. Из тих разлога предстоји нам и реновирање дела Института. С друге стране, чека нас усвајање свих европских стандарда.

Наш саговорник каже да ће Институт као овлашћена институција добити одређена финансијска средства из поменутог фонда који Европа даје за реорганизацију трансфузиолошке службе у Србији.

– Ми смо побрали велике симпатије чланова експертског тима, који је био укључен у нашу едукацију. Они су обišли наш институт и видели да се овде јако пуно ради, да су наши доктори и техничари веома едуковани и ангажовани на послу, изнад свих норми које постоје у неким другим институцијама. Због тога имамо њихову апсолутну подршку, чак и за донације за адаптацију. Колико ће за то бити намењено средстава не знам, али знам да ће нам припасти део средстава за набавку нових апарата. Ми смо доставили списак апарата који су нам потребни за следећих 10 година.

Очекује нас и обнова лабораторија и делова Института како бисмо ту добијену опрему сместили у адекватан простор. Чека нас уређење подова, зидова, вентилације и свега осталог према европским стандардима, што је додатни трошак. Очекује нас и увођење информационог система у Институту, како би се прецизно пратила свака јединица крви или продукта од крви, односно од уласка даваоца до издавања крви ка клиникама, што је значајан организациони помак – каже проф. др Вучетић.

Да ли ће се на основу тих промена мењати формација Института? Наш саговорник каже да је постојећа формација одређена за следећих пет година. Надају се да ће успети да путем конкурса добију још четири лекара специјалиста трансфузиолога, који им недостају, и неколико техничара. Иако је тај број дупло мањи од броја људи у цивилству који су потребни за рад с новом опремом, др Вучетић каже да ће аутоматизација рада у Институту преко јединственог компјутерског система уштедети време и смањити административни посао.

– Морамо да мислимо и на кадар који ће доћи. Код нас углавном раде људи од 45–50 година и њих ће за десетак година морати да замени неко с искуством, обучен да настави посао. Надам се да ће, кад дођу сви ти апарати и уведемо све што планирамо, бити и више заинтересованих за специјализацију трансфузиологије. Имамо медицински факултет и последипломску наставу, тако да очекујемо боље дане – истиче начелник Института.

Крв као лек

Савремена медицина има основе у трансфузиологији, јер се захваљујући крви на неки начин обнављају ресурси организма. Крв је некад најбољи лек. А од једне јединице те

ПРИМЕЊИВАЊЕ СТАНДАРДА

– Нама се није дешавало да крв узимамо из других установа. Не зато што немамо поверења, него зато што је такав систем у војсци. Ми стојимо иза онога што смо прикупили и применили, јер је то најсигурније. Када транспортујете крв морате да имате услове за то – почев од човека који ће крв однети или донети, возила у коме ће се крв транспортовати, обезбеђења контроле температуре крви, уз поштовање свих стандарда. Ако немате једно од тога, онда не радите по стандардима, а у трансфузији је најважније примењивати стандарде и у свакој ситуацији радити контролу квалитета. Кад тако поступате, онда тачно знате шта сте урадили, шта сте добили и шта производите, а ми производимо лек – истиче проф. др Вучетић.

драгоцене течности могу да се добију најмање три компоненте – концентровани еритроцити, плазма, тромбоцити или неки други продукти од крви, тако да се могу збринуту минимално три особе.

– Нисмо свесни колико се додатних продуката из крви може извући, прерадити. Данас у Америци специјализација из трансфузиологије траје пет година, што указује на пораст њеног значаја – каже проф. др Вучетић.

Он подсећа да ВМА има дугу традицију трансплантација матичних ћелија хематопоезе. Од 2013. године укључени су у програм алогених несродних трансплантација.

– Уводићемо и нове методе рада. Оспособили смо и јединицу у којој имамо тзв. laminar flow, те ћемо правити аутологне серум капи за очи, за којима постоји велика потреба у Србији. То радимо за нас дуги низ година, а сада смо за то добили дозволе од свих инстанци. Такође, желимо да користимо и технологију „PRP“ (плазма богата тромбоцитима), која има широку примену – у ортопедији, неурологији, неурохирургији, васкуларној и пластичној хирургији и опекотинама. Надамо се да ћемо и у оквиру помињаних пројеката добити одређене апарате за њену примену и да ћемо бити прва државна институција у Србији која је има, јер се већ користи у приватним клиникама. Ексклузивно могу да кажем да ћемо у скорој будућности почети да примењујемо и „тромбоцитни гел“ за лечење хроничних рана, које су код дијабетичара и особа које имају проблема са циркулацијом у екстремитетима у Србији поприличан проблем. Све је још у фази договора, али је извесно – истиче начелник Института.

Према његовим речима, од крви добровољних давалаца могу се употребити готово све компоненте, а од њих зависи шта ће се и где примењивати.

– Све помињане новине значајно ће унапредити трансфузиологију на ВМА. Ми смо направили велики корак самим тим што су нас укључили у групу овлашћених установа. Колико ћемо у свему успети зависи од тога колика ће средства бити опредељена за нас. Засигурно ћемо настојати да на најбољи начин искористимо те фондове, како бисмо максимално унапредили нашу струку. Ако успемо то да остваримо и оставимо млађима у наследство, то ће бити велика ствар – истиче проф. др сц. мед. Душан Вучетић. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимили Душка СТЕФАНОВИЋ и Иван ИВАНОВ

ХЕРОЈСКИ ЧИН ДЕСЕТАРА ПОТИЋА

ИЗВУКАО ДЕВОЈЧИЦУ
ИЗ РЕКЕ

Зачувши из хладне Нишаве позив девојчице у помоћ, храбри десетар Мирослав Потич алармирао је полицију, ватрогасце-спасиоце и хитну помоћ, а затим ускочио у реку и извукао девојчицу на обалу

ПОНОС СИСТЕМА

За показану пожртвованост и храброст министар одбране Александар Вулин и начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић наградили су десетара Потича бесплатним седмодневним боравком на Тари са породицом.

Док је на бициклу прелазио преко пиротског моста „Газела“ 16. јануара, десетар Мирослав Потич зачуо је позив у помоћ. Није размишљао о опасном загрљају хладне Нишаве, клизавој обали прекривеној снегом, нити слабој видљивости услед магле, већ само како да помогне девојчици која се давила.

– Већ је био мрак када сам, враћајући се са дежурства, прелазио преко моста и чуо повике: „Упомоћ! Давим се! Спасите ме!“ Одмах сам сишао са бицикла и погледао у воду. На средини реке, четрдесетак метара од моста, приметио сам девојчицу која је панично покушавала да дозове помоћ. Потрчао сам ка обали и одазвао јој се, а затим позвао полицију, ватрогасце-спасиоце и хитну помоћ – прича десетар Протић из 3. складишног батаљона Централне логистичке базе, напомињући да су због фреквентног саобраћаја пешаци на том мосту ретки и да се један човек појавио да му помогне тек кад је већ загазио у воду.

На месту где је девојчица спасена Нишава је широка око седам, а дубока око метар и по. Ипак, то је за дете од 14 година, које је већ неко време провело у хладној води, била непремостива препрека. Према речима храброг војника, само спасавање трајало је десетак минута.

– Све се одвијало филмском брзином. Девојчица је евидентно била у стању шока. Плачним гласом је поручивала да њеној мајци пренесем да је воли јер ће умрети. Покушавао сам да је смирим и мотивишем да крене ка обали како се не би онесвестила у води. Трудио сам се да је у

мраку не изгубим из вида, све време јој дајући до знања да није напуштена и да ћемо је спасити. Моје речи да буде јака и да се не предаје некако су допрле до ње и девојчица је почела да сарађује – прича Потич, који је с још једним пролазником ушао у воду и извукао девојчицу на обалу.

Већ помодрулу девојчицу утоплили су и одржавали у свесном стању до доласка помоћи. Због неприступачности терена девојчица је на носилима пренета до возила којим је транспортована на даље збрињавање.

Након што се код куће пресвукао, десетар Потич из Трећег складишног батаљона у Пироту желео је да се увери да је девојчица коју је спасио добро, па ју је посетио на одељењу педијатрије у градској болници и видео да се успешно опоравља.

Како је истакао, леп је осећај кад знате да сте спасили један млад живот. Ипак, овај храбри и пожртвовани војник сматра да би свако на његовом месту учинио исто, нарочито ако је припадник Војске.

– Обучавани смо и васпитавани како да реагујемо у оваквим ситуацијама. Руководимо се војничким Кодексом части, чије су основне вредности верност отаџбини, посвећеност професији, оданост, поштовање и солидарност са другима. То нам је посао и увек ћемо бити ту за наше грађане – рекао је десетар Потич и додао да се припадници Војске Србије обучавају да реагују мирно, стабилно и прибрано у критичним ситуацијама. ■

К. СИМОНИЧИЋ
Снимила Д. СТЕФАНОВИЋ

ХУМАНОСТ СТАРИЈЕГ ВОДНИКА ДАРКА ТРИФУНОВИЋА

ВОЈНИЧКИ ОПРЕЗ СПАСИО ЖИВОТ

13

Старији водник прве класе Дарко Трифуновић памтиће 17. јануар докле год је жив. Иако је почела као и свака друга ноћ на стрелишту „Бубањ поток“, та ће, испоста- виће се, постати све само не обична.

Обилазећи комплекс, пажњу му је око 21 час привукло возило парки- рано поред пута Лештане – Бубањ по- ток. Осим што овим путем ка шуми ретко ко пролази ноћу, будном и опре- зном оку чувара пажњу је привукло светло у аутомобилу и силуета возача која се није померала.

– Осматрао сам возило петна- естак минута, али се силуета у њему није померала чак ни када сам, како бих боље видео, пришао огради стре- лишта. Позициона светла и светло у аутомобилу били су укључени, а по зву- ку мотора, који се појачавао, схватио сам да нешто није у реду. Моја слутња да се десило нешто лоше потврђена је када сам пришао и у аутомобилу видео човека са главом клонулом на волану. У први мах помислио сам да му је по- злило или да спава, али када сам при- шао ближе и угледао пререзане вене и скалпел у рукама схватио сам да је си- туација много озбиљнија – каже стари- ји водник Трифуновић.

Како возач аутомобила није да- вао знаке живота, одмах је обавестио претпостављеног старешину, хитну помоћ и полицију, од које је добио инструкције да остане поред аутомо- била, али да ништа не дира док не стигне њихова патрола.

– Када се нађете у таквој ситуа- цији, минути споро пролазе. Док сам чекао стручну помоћ, дошло је до ма- ње експлозије испод хаубе. Возило је почело да се дими и у страху да би се унесређени човек, ако је жив, могао

Будном оку чувара стрелишта „Бубањ поток“ пажњу је привукло паркирано возило поред пута Лештане – Бубањ поток. Пришавши сумњивом возилу, у њему је видео човека који је покушао да се убије и урадио све како би му помогао.

угушити, поново сам позвао полицију и питао да ли да уђем у кола и извучем човека напоље – прича Трифуновића, додајући да је полиција и тог пута ин- систирала да не дира ништа, већ да са- чека стручна лица. Срећом, није мо- рао дуго да чека. Након два минута стигли су полиција, хитна помоћ и ва- трогасци, који су указали помоћ пов- ређеном човеку.

Поред особе без свести затече- на је празна кутија лекова за смире- ње. Пре него што је мушкарац одве-

НАГРАДА

Министар одбране Алексан- дар Вулин и начелник Генералшта- ба Војске Србије генерал Љубиша Диковић наградили су бесплатним седмодневним боравком на Тари са породицом старијег водника Трифуновића, додајући да је он показао како се на Војску Србије и њене припаднике грађани увек могу ослонити.

зен на Војномедицинску академију ради даљег прегледа, екипа хитне по- моћи је успела да га за тренутак осве- сти, довољно да климањем главе потврди како је попио седативе из пронађене кутије.

– Од колега које су вршиле уви- ђај сазнао сам да повреде на рукама нису биле дубоке и да, срећом, није много искрварио. Волео бих да се опо- рави – каже старији водник Трифуно- вић, чији су опрез и одговорно врше- ње дужности спасили један живот.

Старији водник Трифуновић исти- че да се ни у једном тренутку није пре- мишљао и да тек сада, како време од- миче, схвата шта је урадио.

– Сматрам да би сваки припад- ник Војске Србије без размишљања исто поступио. Према информација- ма које сам добио, човек је ван живот- не опасности и налази се у болници – рекао је старији водник Трифуновић и додао да је сусрет са његовом по- родицом био веома дирљив и да су би- ли шокирани и зачуђени што је дошло до овог немилог догађаја. ■

К. СИМОНЧИЋ
Снимео Г. СТАНКОВИЋ

ШЕСТОМЕСЕЧНО СЛУЖЕЊЕ ВОЈНОГ РОКА

ПО МЕРИ
СИСТЕМА

Већ годину дана девојке и младићи добровољни војни рок служе по новом моделу, проводећи додатна три месеца на обуци у јединицама Војске Србије. У жељи да сазна како су се на нови начин обучавања прилагодили војници и старешине, екипа магазина „Одбрана“ завирила је преко оgrade пожаревачке касарне „Генерал Павле Јуришић Штурм“. Том приликом уверили смо се да је радни дан у Центру за обуку Копнене војске све само не обичан.

Док на полигону у кругу касарне војници под будним оком инструктора кроз девет радних тачака уче и до аутоматизма увежбавају радње и поступке с оружјем, пуковник Милован Васић, командант Центра, каже да су и те како видљиве благодети новог модела службе војног рока.

– Упућивањем војника у јединице Војске Србије сви имају користи. Војници пролазе колективну обуку и активно се укључују у живот и рад јединице, а професионални војници растеређују се појединих обавеза, па се могу квалитетније припремити за извршавање осталих задатака из мисија Војске Србије – каже први човек пожаревачког Центра за обуку, додајући да војници у последња три месеца у јединицама најчешће обављају задатке унутрашње, стражарске и пријемне службе.

„Подешавање“ обуке

Пуковник Васић, као искусни старешина школован у бившој Југо-

Упућивање добровољаца после индивидуалне и специјалистичке обуке у јединице Војске Србије на три месеца растеретило је професионалне војнике појединих задатака, а добровољцима пружио прилику да осете како изгледа живот и рад у јединици

славиви, сматра да је садашњи шестомесечни модел обуке бољи од тромесечног, јер ствара добру базу будућих професионалних војника. Он напомиње да је реч о младићима и девојкама који су добровољно дошли да служе војни рок, а уколико се одлуче да буду и кандидати за професионалне војнике, додатно се труде да на обуци науче и усвоје све неопходне вештине и знања за обављање будућег задатка.

Према његовим речима, колеге из центара за основну обуку у Сомбору, Ваљево и Лесковцу одрадили су изузетан посао, па су младићи и девојке који су дошли у Центар за обуку Копнене војске добро оспособљени за усвајање специјалистичких знања.

– Нису ово прве измене у начину обуке војника. Наиме, са сваком генерацијом анализирали смо и унапређивали обуку с циљем подизања њеног

квалитета. Тако смо дошли до закључка да је за одређене специјалности појединих родова ипак кратак период обуке од три месеца, односно да није довољно месец и по дана специјалистичке обуке да се добије обучен и сигуран војник – објашњава пуковник Васић, напомињући да се стручност војника тестира већ у јединицама у које одлазе након специјалистичке обуке.

Како би осигурали да добију праве мајсторе свог заната, док бораве у пожаревачком центру војнике обилазе подофицири из бригада у којима ће бити распоређени и прате њихову обуку.

Према повратним информацијама из организационих целина у којима су војници већ били на „стажу“, нови модел обуке показао се као сврсисходан, јер с једне стране обезбеђује попуњу јединица, а с друге стране, војници имају прилику да виде и осете шта ће радити уколико се одлуче да постану професионални војници.

– Из генерације у генерацију повећава се број кандидата који желе да после одслуженог војног рока наставе службу као професионални војници. Њима је чак омогућено да и из центара конкуришу на упражњена радна формацијска места у бригадима – каже пуковник Васић, додајући да је најбољи показатељ успешности новог начина обучавања то што се након неколико месеци службе ти војници враћају у Центар на даља усавршавања.

Без предах

У Центру за обуку Копнене војске, који постоји још од 2006, раде искусни инструктори који су свој занат пекли годинама. Свесни да им је поверен озбиљан задатак, јер треба да створе будуће професионалне војнике и резервисте Војске Србије, улажу у своје знање како би били кадри да дају одговор на свако питање.

– Искусни извођачи обуке, командирски водови и одељења пробрани су из свих јединица Команде за обуку и упућени у Центар да створе врхунске професионалце. Како би дали свој максимум, младе старешине већ у пр-

вој години службовања иду на различите курсеве у Центар за обуку и усавршавање подофицира, где усвајају дидактичко-методичка знања која су предуслов за обављање овог посла али и за напредовања у служби – каже командант Центра.

У касарни у срцу Браничевског округа обука готово да никада и не стаје. Без војника је само првих 15 дана у години, због новогодишњих и божићних празника. Кроз њу прођу четири партије од више стотина војника на добровољном служењу војног рока, професионални војници који се додатно оспособљавају, кадети с Војне академије рода оклопних јединица, слушаоци Курса за резервне официре, полазници основног курса за

подофицире, па чак и лица из резервног састава.

– У овом центру увек има неко ко је на обучавању. Али гарнизон Пожаревац није сведен само на касарну. Под нашом ингеренцијом је и полигон „Пескови“, где је урађена изузетна тактичка стаза на којој се обучавају сва стрељачка одељења – напомиње пуковник Васић и истиче да Центар са сваком партијом војника на недељу или две дана користи и полигоне „Пасуљанске ливаде“ и „Орешац“.

Да су добровољци лакши за рад, мотивисани и спремни за изазове сведочи и командант батаљона за обуку потпуковник Владислав Ђорђевић, који је у тој јединици откако је

ТОПОТ-ТРЕНАЖЕР

Специјалистичка обука која се реализује у Пожаревцу захтева постојање озбиљних инфраструктурних капацитета. Тако, осим полигона за обуку у Центру, постоје и специјализовани кабинети и учионице, чиме су створени услови за свакодневну и разноврсну обуку. Како би одржали корак са савременим технолошким достигнућима, набављени су тренажери који дочаравају готово реалне борбене услове.

– Тренажери нам омогућавају да проверимо да ли је војник разумео тематику и да ли је усвојио сва неопходна знања. Управо због свих могућности које нам пружају, ове године планирали смо опремање Центра тренажерима који су у развоју, на првом месту ТОПОТ-тренажера за обуку посаде тенкова – каже пуковник Васић, истичући да је обука изазовни процес у коме никада не можете коначно заокружити причу.

НАЈБОЉИМА СЛУЖБА

Током прва три месеца обуке војници примају накнаду од око 10.500 динара, у четвртном око 15.000 динара, у петом око 20.000 и у шестом месецу око 25.000 динара. То значи да војник на добровољном служењу војног рока за пола године прими око 800 евра. Осим тога, најбољи војници из сваке генерације на добровољном служењу војног рока непосредно се примају у професионалу војну службу као професионални војници.

Пуковник Милован Васић

УВЕК НА ВИСИНИ ЗАДАТКА

Пуковник Милован Васић је старешина кога је каријера водила кроз разне гарнизоне и командне дужности. Радио је на свим нивоима обучавања војника – био је командант батаљона за обуку у Лесковцу, командант батаљона за обуку и усавршавање подофицира у Панчеву, а сада је командант Центра за обуку у Пожаревцу.

СТАЛНО ОТВОРЕН КОНКУРС

– Проблем с попуном умногоме је решио стално отворен конкурс, јер заинтересовани сада могу свакодневно да се пријављују на упражњена радна места. Чак 20 војника који се тренутно налазе на обуци у Центру заинтересовано је да ради овде – истиче Васић и додаје да је тиме омогућен бржи пријем професионалних војника у службу.

почело добровољно служење војног рока.

– Старешине много лакше раде с добровољцима него с људима који су по сили закона морали да дођу на одслужење војног рока. Они су ту не само како би решили материјални статус, већ и да би наставили традицију служења војног рока која је у нашем народу – каже потпуковник Ђорђевић, додајући да у војсци имају прилику да доживе нова искуства.

Врхунски професионалци

Класичан војнички дан и у Пожаревцу почиње устајањем у шест часова, а завршава се увече у 22 часа. Момци и девојке на обуци проводе осам сати и том приликом савлађују сва неопходна знања за специјалност којој припадају.

– Однедавно смо увели да суботом имамо такмичарски дан, па се војници тада такмиче у војничким вештинама. На почетку се та надметања организују на нивоу одељења, а sukcesивно, до краја обуке такмичења се одржавају на нивоу батаљона – каже потпуковник Ђорђевић, истичући да се наградно одсуство, које добијају најбољи, показало као одличан фактор мотивације.

Обука свих специјалности Копнене војске траје месец и по дана, док војници који се оспособљавају за дужности нишанције на тенковима и БВП-има, стрелци на БВП-има, нишанције на БРД-мовима, извиђачи и војна полиција, због сложености обуке, остају два и по месеца.

С обзиром на то да је његовом батаљону поверена обука, потпуковник Ђорђевић истиче да је презадовољан кадром којим командује. Реч је, како каже, о колективу који је годинама грађен, стручан и потпуно посвећен послу.

Потпуковник Владислав Ђорђевић

– Главни извођачи обуке су инструктори, односно подофицири, који су задужени за оспособљавање у свим војничким вештинама и радњама. Командири водава такође су стално на обуци. Они су организатори обуке и изводе најбитније теме и наставна питања – истиче потпуковник Ђорђевић и напомиње да су то врхунски професионалци, са правилним односом према војницима, одличним стручним знањима и врхунским способностима.

Потпуковник Ђорђевић у батаљону је већ седам година. Памти, каже, када је обука трајала пет месеци и 20 дана, али и када је скраћена на три месеца. За све то време обука је одржала висок ниво, не дозвољавајући да војници одслуже војни рок, а да не усвоје сва неопходна знања према високим критеријумима који су пред њих стављени. Нови модел, сматра, ипак се показао најбољим.

Да Пожаревљани одлично раде свој посао, најбољи доказ су двојица водника, Марко Петровић и Стефан Чупић, који су прошли пут од специјалистичке обуке као добровољци, преко усавршавања током рада, да би након лидерског курса и основног курса за подофицире дошли до првог старешинског чина и прилике да буду инструктори. ■

Мирјана КРСТОВИЋ
Снимео Јово МАМУЛА

ИНОВАЦИЈЕ У ВОЈНОМ ОБРАЗОВАЊУ

КЛИК
У БУДУЋНОСТ

Министарство просвете, науке и технолошког развоја недавно је објавило листу пројеката који су у оштрој конкуренцији државних факултета аплицирали с 313 предлога. Међу њима је била и Војна академија, која је својим првим учешћем успела да заузме високо место на листи, јер је пројекат „Иновирање и развој студијског програма Менаџмент у одбрани (МуО-ИН)“ био други међу радовима у области друштвено-хуманистичких наука и 23. у укупном броју. Реч је о раду који ће углавном финансирати Министарство просвете за развој високог образовања, док ће део средстава обезбедити Војна академија.

– Конкурс је био својеврсна смотра свих државних друштвено-хуманистичких, техничко-технолошких и медицинских факултета у Србији. За нас је била отежавајућа околност примена информационих технологија у друштвено-хуманистичком пољу – објашњава руководилац пројекта капетан доц. др Дамир Пројовић са Војне академије. Осим њега, на пројекту су радили и начелник Катедре менаџмента пуковник проф. др Ранко Лојић, ванр. проф. др Ксенија Ђурић Атанасијевски и докторанд потпуковник мс Зоран Каравидић.

Према речима капетана Пројовића, пројекат „Иновирање и развој студијског програма Менаџмент у одбрани (МуО-ИН)“ предвиђа увођење нових и унапређење постојећих предмета, односно иновирање Катедре менаџмента и студијског програм Менаџмент у одбрани.

– Према условима конкурса, усавршавања сваког предмета финанси-

Најновија истраживања тржишта рада показују да су компетентни пројектни менаџери међу најтраженијим професијама и да је то занимање које пружа вишеструке могућности у избору каријере.

Тај потенцијал препознала је Војна академија, чији су се истраживачи ове године први пут опробали у писању пројеката како би обезбедили средства за савремене методе учења будућим генерацијама војних менаџера.

ПРИРУЧНИК

– Тренутно пишем књигу „Израда предлога пројекта за фондове Европске уније“, која ће бити приручник за све који желе да се у томе опробају. Књига ће поштовати све савремене европске методологије писања предлога пројеката и када буде објављена биће једна од првих на овим просторима – прича Пројовић, додајући да би такво штиво, да је постојало, много олакшало писање пројекта.

ра се са по 250.000 динара, с тим да их је максимално шест, у које треба применити нове и савремене наставне методе користећи информационе технологије. Катедра менаџмента аплицирала је за четири предмета, од којих се иновира предмет Лидерство, а уводе три нова – Савремено комуницирање, Теорије и праксе одлучивања и Пројектни менаџмент – каже капетан Пројовић, не скривајући понос што је пројекат на коме је радио признат и ван система одбране.

Даноноћни рад

Катедра Менаџмента, наводи он, иновира студијски програм Менаџмент у одбрани како би био атрактивнији и за цивилне и стране студенте. Са модерном опремом знања ће бити неограничено доступна и студентима и наставницима.

– Две трећине новца намењене су за опремање паметне учионице у Истраживачком центру Менаџмента у одбрани, део буџета предвиђен је као накнада за рад члановима пројекта, док је део издвојен за објављивање књиге о писању предлога пројекта за фондове ЕУ, а на којој тренутно радим – објашњава капетан Пројовић финансијску конструкцију пројекта.

Чим су добили информацију о конкурсима, тим који је предводио капетан Пројовић прионуо је на посао. Даноноћни рад на методички врло захтевном послу уродио је плодом, а добра организација омогућила је да ствари теку лагано, чему је можда и највише допринела чињеница да се сви међусобно добро познају и приватно друже.

Иако Пројовић истиче да је квалитетан и компетентан предлог био готов у рекордном року, напомиње да је за европске пројекте, чија се вредност неретко мери у милионима евра, писање предлога озбиљнији посао који изискује од три до шест месеци рада. Али, упркос томе, прави посао тиму с Војне академије тек предстоји. Треба квалитетно испунити све сегменте који су предвиђени предлогом.

У Универзитету одбране људи су заинтересовани за пројекте Европске уније јер им они могу обезбедити бољи стандард у раду и контакте у пољу науке. Осим тога, на тај начин могуће је набавити савремену опрему за еду-

кацију и истраживања у потребним областима.

– Чињеница је да није довољно да имате само добру идеју. Потребно је проћи обуку у писању предлога пројеката, а једна таква почиње у марту на Војној академији и представља обавезујући сегмент пројекта „МуО-ИН” – појашњава Пројовић и додаје да је важно бити у току са европским и светским трендовима, како се не би испоставило да је вашу иновативну идеју неко већ реализовао.

Млади истраживач с Војне академије нема дилему да ли да се по-

предмета „Теорија и пракса одлучивања”, чији ће се утицај осетити у руковођењу студијским програмом.

Како би одржала корак с временом Војна академија прихватила је важност савремене опремљености кабинета, лабораторија и истраживачких центара, као и примену модерних информационих технологија у промотивним кампањама које популаризују војни позив.

Ипак, да би цео процес осавремењивања био заокружен, потребан је потпуно интегрисан информациони систем који ће аутоматски више пута

Испитивање тржишта указало је да су компетентни пројектни менаџери данас међу најтраженијим професијама, јер то занимање пружа значајне могућности. Наиме, израда и реализација пројеката с малим бројем људи и у захтевним вишегодишњим и финансијски значајним пројектима честа су појава и у нашем друштву.

ново упусти у авантуру писања нових пројеката. У својој области, каже, има прегршт идеја за чију реализацију му је неопходан приступ фондовима.

Иако се за писање пројеката најчешће везују млади, Пројовић сматра да године нису битне, већ упорност и воља. Ипак, слаже се да је млађим истраживачима лакше да испрате брзе промене у развоју науке.

Занимање будућности

– Модерно, динамично, пословно окружење у сфери одбране, али и у другим делатностима, захтева примену научно заснованог одлучивања, које ће убрзати процесе доношења пословних одлука. Примена модерних метода теорије одлучивања је неопходна у савременом безбедном окружењу – објашњава учесник пројекта докторанд потпуковник Зоран Каравидић, напомињући да ће томе додатно помоћи и развој новог

КОМПЕТЕНТНИ ЉУДИ

– Пројектни менаџмент настао је у војној средини и време му је да се тамо и врати са свим садашњим бенефитима, те су стога Универзитет одбране, Школа националне одбране и Војна академија отворене за сарадњу и иновације – каже Пројовић, наглашавајући да је реч о високообразовним институцијама чији су запослени компетентни и спремни да постану конкурентни у пројектном менаџменту.

дневно ажурирати податаке који су од значаја за цивилне студенте.

За унапређење студијског програма Менаџмент у одбрани урађена је анализа тржишта рада и његових потреба како би студијски програми пружили максималан допринос у стварању кадрова потребних тржишту.

Осим тога, они у организацијама помажу у управљању најважнијим детерминантама пројекта – обимом, временом и трошковима.

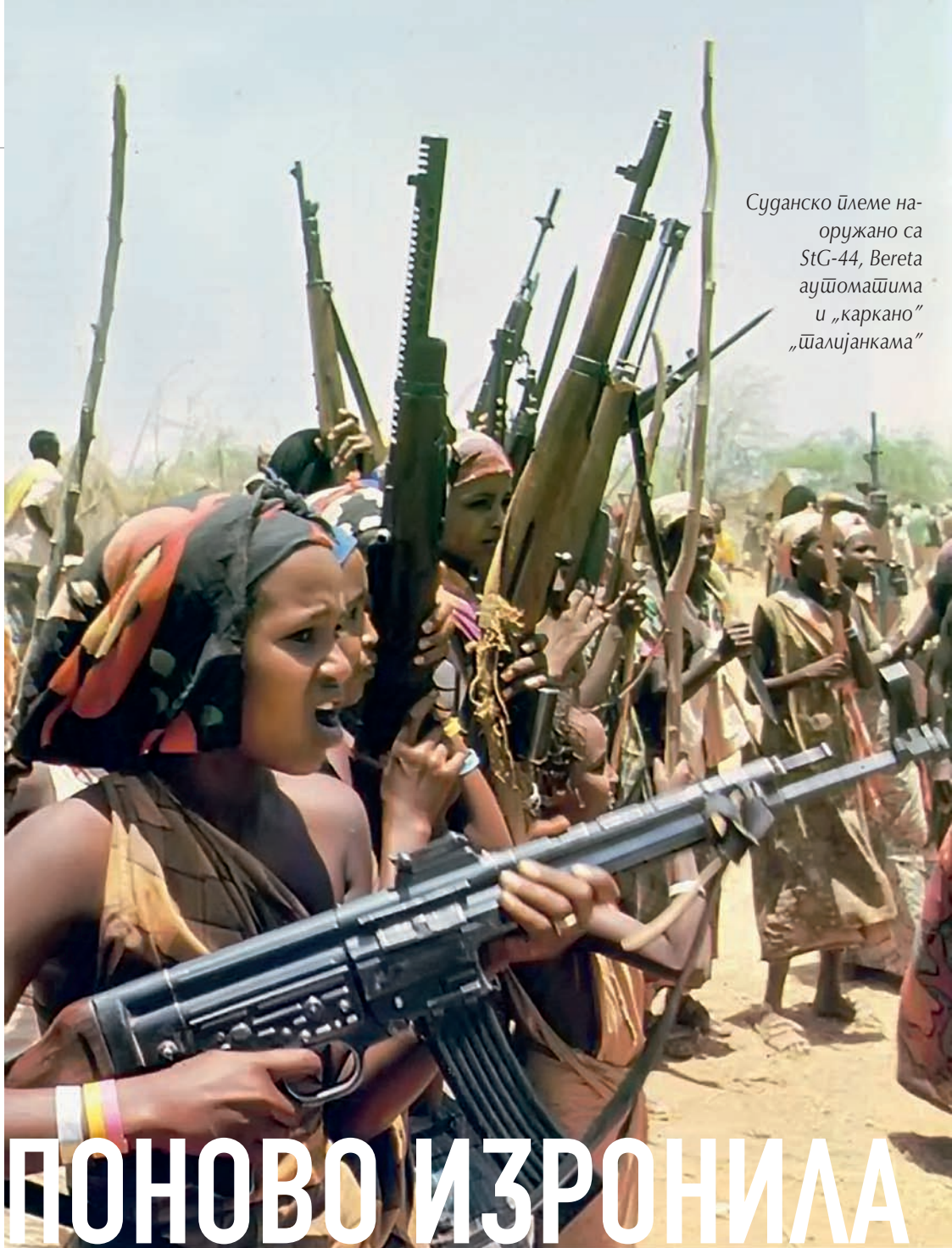
Значајан аспект образовања пројектног менаџера требало би да буде и савладавање писања предлога пројекта, што „МуО-ИН” и предвиђа увођењем новог предмета. Писање предлога пројекта треба да буде засновано на стандардима и захтевима донатора.

Но, за успешно обављање менаџерског посла потребне су развијене лидерске способности, међу којима су и вештине ефикасног комуницирања и употреба информационо-комуникационих технологија. Зато је увођење новог предмета о савременим комуникационим вештинама и иновирање предмета о менаџменту људских ресурса на основним студијама одговарају захтеву образовања официра-менаџера. ■

Мирјана КРСТОВИЋ
Снимила Ранка ТОМИЋ

ПУШКА „ТАЛИЈАНКА”

Она је један од примера како се сасвим случајно, стицајем околности, неко од запостављених оружја вине у легенде. Иако су данас вредан колекционарски пример, поново су изрониле на површину у рату у Либији, користили су их побуњеници, а стигле су и до Јемена и Сирије. Ту су се нашле у друштву својих старих „другова”, немачких StG-44 и руских „мосинки”.

Суданско ђлеме наоружано са StG-44, Bereta аутоматима и „каркано” „џалијанкама”

Либијски ђобуњеник 2011. са оквиром за џалијанку „каркано”

ПОНОВО ИЗРОНИЛА НА ПОВРШИНУ

Италијанска пушка „каркано” никада није била омиљено оружје неке војске, па ни сопствене, али је зато била изузетно заступљена на бојиштима. Једна њена верзија, ипак, достигла је култни статус у земљама Балкана, у бившој Југославији, Грчкој, Албанији, као и широм Средоземља. То је у народу позната „талијанка”, скраћена верзија италијанске пушке „каркано” М.91/38. Била је изузетно цењена код бораца, посебно омладине. Одликовале су је изразито мале димензије, шест метака у магацину, уместо пет као код осталих карабина, релативно благ трзај у односу на онај из „маузерке”, и савитљиви бајонет, који се савијао испод цеви пушке.

Иако је настала као верзија стандардне пушке, мала „талијанка” је изгледом скоро сасвим одударала од ње и мало ко би могао уопште да их повеже. По својој историји, настанку, разлогу настанка, балистичким карактеристикама и метку 6,5 mm њена прича понајви-

ше подсећа на судбину америчке „Колтове“ М-16 пушке, настале као техничко чудо, а током употребе познате као најгоре војничке пушке. Њихове скраћене верзије постале су популарне и далеко употребљивије од својих оригинала.

Настанак

Прича о њеном настанку почиње после пораза Италијана у Првом абисинском рату, када су код Адуе италијански војници, упавши у клопку абисинске војске, тешко пострадали. Игром случаја, абисински војници су тог јутра рано устали да по налогу свог команданта одрже православни обред јутрења. Када су се окренули ка истоку, сунце је обасјавало италијанске војнике, који су се кретали преко камења у намери да Етиопљане изненаде на спавању.

Војни историчари тврде да је један од разлога за италијански пораз била и лоша пушка „ветерли“ М 1870 на црни барут калибра 10,4 милиметра. Они су још раније одлу-

„Каркано“ коњички модел познајији као „Шалијанка“

чили да пређу на бездимни барут и савремени дизајн, али им је овај тежак пораз само указао да старим пушкама нема места у савременом ратовању. Пар година раније изашли су са пушком система Манлихер, коју је модификовао конструктор Каркано, а која је била револуционарна за оно време. Једини који су имали модерну пушку били су италијански Алпини, који су, и поред ужасног пораза, успели да нанесу губитке непријатељу.

Настала је читавих осам година пре легендарног „маузера“, са изузетно савременим метком 6,5 mm и са невероватних шест метака. Показала се као веома прецизна, далеко поузданија од ранијих на црни барут. Једино су Италијани одуговлачили са њеним масовним увођењем у опрему војске, али их је пораз код Адуе отрезнио.

Међутим, у Првом и Другом светском рату показало се да је пушка доста слаба у односу на остале – већ поминути „маузер“ К98к и изузетно моћног метка 7,9×57 mm, а онда и „манлихер“ и француски „бертије“, који су били снагом супериорнији у односу на њу. Одлична на стрелишту, али лоша у прљавштини рата, пушка „каркано“ је ипак остала незаменљива – урађене су бројне верзије за разне врсте и родове војске, а покушана је и прекалибрација на већи калибар, 7,35 mm, али неуспешно.

Једна њена верзија ипак је засијала. Италијани су били поборници коњичких јединица, те су једино коњаници волели свој „ветерли“ коњички карабин. Мали и једноставан, скраћен у односу на оригиналну пушку и са бајонетом испод цеви, који се по потреби стављао на уста пушке. По угледу на коњички „ветерли“ направљен је и коњички карабин Каркано М.91/38 (38 је каснија модернизација на већи калибар) под званичним називом „Moschetto Carcano per cavalleria Mod. 91“. Међутим, како коњица није дејствовала као нека-

да, ти карабини су се раширили по другим видовима и родовима војске, посебно алпинским јединицама, поносу италијанске војске, али и падобранцима. Власти су сматрале да коњица већ има сабље и да не може да припаше уз појас још једно сечиво, те је бајонет постављен да се савија надоле.

Предности

Легендарни статус пушка је стекла тек када је дошла у руке италијанских непријатеља. Били то српски партизани, грчке комите, или бедуини у Африци. Сви су је изузетно ценили, док су оригиналну „каркано“ одбацивали са ниподаштавањем. Иако су имале потпуно исти систем, разлог митског статуса „талијанке“ кратког карабина можемо тражити у начину употребе. Док су редовне војне јединице волеле веће и јаче оружје, са већом ватреном моћи, на уштрб повећане масе, димензија и сл., дотле су герилске партизанске јединице више цениле малу масу, лак и и благи трзај, а већу

Систем пуњења и затварач Manliher-Karkano

прецизност. Уједно, систем „каркано“ је познат по далеко краћем ходу обртно-чепног затварача, што пушци даје већу ватрену моћ у односу на далеко бољи и квалитетнији систем „маузер“, посебно када се брзина рада затварача комбинује са релативно благим трзајем метка 6,5 милиметара.

Да бисмо што једноставније објаснили, пушка је изузетно малих димензија. Са савијеним бајонетом испод цеви краћа је од једног метра! А маса јој једва прелази три килограма, што је сврстава у готово савршено герилско оружје.

Систем који је користила био је систем „манлихер“, који је модификовао италијански конструктор Каркано. За задњу деценију 19. века овај систем био је револуционаран. Посебно пуњење. Метак мале масе и димензија, што је постигнуто смањењем калибра и коришћењем бездимног барута, омогућио је да се коначно реши проблем смештаја муниције у пушци. До тада су коришћени меци великих димензија и калибра, од 10 до 11 mm, са лошим карактеристикама, јер су користили црни барут. Димензије те муниције би-

ле су приближне, чак и веће од данашњих ловачких патрона, а њихов смештај био је углавном у тубуларним магацинима, цевима испод праве цеви пушке, што је компликовало конструкцију и чинило пушку незграпном и тешком.

Системом „Манлихер–Каркано“ то је решено на јединствен начин. За разлику од нама познатих репетирки, Италијани су узели шест метака и ставили их у метални оквир, а он се заједно са мецима потискивао у магацин пушке и све време опаљивања остајао у њему. На крају, када се испали задњи метак, празан оквир испада кроз отвор на дну магацина. Технички веома добро решење, које изузетно убрзава процес пуњења, на фронту се показало као лоше, посебно у Првом светском рату, јер су кроз тај прорез за испадање оквира улазили блато и прашина.

Интересантно решење био је и нишан фиксиран само на две даљине – 200 и 1.500 метара. Италијани су израчунали да се борбе дешавају искључиво у оквирима тих даљина и да нема потребе да се праве другачији нишани. На крају, неке „талијанке“ су имале и нишан само на 200 метара – такозвани борбени нишан, јер, истини за вољу, борбе су се и онда водиле баш до те даљине.

Један од разлога што су герилци волели кратку „талијанку“ је и тај што је имала специфичан метак, који је имао веома добру путању и карактеристике за доброг стрелца.

„Брат“ пушке „талијанке“ – „мускетон М.91“, истог система и калибра, само различитих и мало већих димензија – дошао је под светлост рефлектора када је њиме Харви Ли Освалд убио америчког председника Кенедија 1963. године. Модерни теоретичари завере у свим својим причама говорили су да је „каркано“ безвезна и лоша пушка и да нема шансе да неко може толиком брзином са великом прецизношћу из ње да испали толики број хитаца у жртву.

Они су пренебрегли чињеницу да је то изузетно прецизно оружје, лоше на великим даљинама, али смртоносно у рукама обучених стрелаца, које има благи трзај и затварач који скоро дупло брже ради од „маузеровог“, услед краћег хода. Уз наведено, теоретичари завере су склонили да отпишу „каркано“ као оружје којим је „наводно“ извршен атентат, јер је један од метака имао „невероватну“ трајекторију кроз тело жртве. Међутим, то опет само потврђује оно што прави стручњаци знају – „каркано“ има оживални метак са обликом зрном које је релативно дугачко, око 45% укупне дужине метка, што уз мању снагу чини да се оно „тумба“ по одређеним углом у мети. Одличан стрелац заиста може да испали шест метака испод шест секунди, што је невероватно за један карабин!

МАЛЕ ДИМЕНЗИЈЕ, МАСА И ВЕЛИКА ПРЕЦИЗНОСТ

Пушка је изузетно малих димензија. Са савијеним бајонетом испод цеви краћа је од једног метра! Укупно 919 mm, а са извученим бајонетом око 1,3 m, што је отприлике дужина „маузера“ без ножа. Тачније, само је цев „маузера“ К.98к тридесет центиметара краћа од укупне дужине пушке „талијанке“ са све кундаком. Маса јој једва прелази три килограма, што је сврстава у готово савршено герилско оружје. Одликовале су је изразито мале димензије, шест метака у магацину уместо пет, као код осталих карабина, релативно благ трзај у односу на онај из „маузерке“ и савитљиви бајонет, који се савијао испод цеви пушке. Одличан стрелац може да испали шест метака испод шест секунди, што је невероватно за један карабин! Биле су као створене и за градске борбе.

Партизански курир са „талијанком“

На лош глас „каркано“ систем изашао је и због две ствари које су биле условљене ратним стањем. Наиме, лоша муниција која није имала у хиљадити део милиметра тач-

ну калибрацију изазивала је лоше балистичке и летне карактеристике испаљеног зрна. То се и данас дешава – када се пуца из преживелих „талијанки“ и „каркана“ мора се строго водити рачуна о квалитету муниције. Други проблем био је тај што „каркано“ пушка има савремени прогресивни систем жљебљења – на почетку има одређен корак који се сужава на устима цеви. То додатно побољшава балистику и прецизност, али су коњички карабини у рату прављени једноставно тако што су цеви стандардне за пушке – сечене, па тај прогресивни систем жљебљења није долазио до изражаја.

Јапанци су се веома заинтересовали за „каркано“ систем и узели контингент пушака. Касније су мало променили калибар и систем у Арисака пушке, које су користили против Руса 1905. године у Руско-јапанском рату, као и у Првом и Другом светском рату. И Руси су били задивљени калибром 6,5 mm јапанских Арисака пушака, мало промењеним

„каркано“ метком, па су направили Федоров аутомат, прву ефикасну аутоматску пушку на свету.

Код нас су пушке система „каркано“ дошле из ратног плена аустроугарске војске. Било их је око десет хиљада.

Права река долази не само почетком италијанске окупације, већ њеним падом, 1943 године, када са подручја под окупацијом Италије пушке преплављују све делове земље. Уједно их и Немци преузимају и дају резервним саставима и квислиншким формацијама.

Герилци су их волели због малих димензија, масе и велике прецизности. Биле су као створене и за градске борбе. Посебно су их носили омладинци и деца-борци. Тако су ушле и у народне песме. Нарочито су их воле-

Либијски побуњеник са „талијанком“

Совјетски војник са заробљеном „талијанком“

ли борци далматинских бригада, који нису били наклоњени великим и знатно јачим немачким „маузеркама“ или југословенским М.24 истог система. Мале, једноставне и употребљиве „талијанке“ биле су цењени плен. Совјетски војници су их изузетно ценили, а биле су врло редак и вредан ратни плен Црвене армије. Руси су модификовали своју чувену „мосинку“ као карабин са савитљивим бајонетом, који се показао као веома добар.

Употребљавана и данас

Убрзо после рата пале су у заборав. Ту би и остале да није било најпре убиства америчког председника, а после и рата у Либији, где су изрониле на површину. Користили су их побуњеници, а стигле су и до Јемена и Сирије. Ту су се нашле у друштву старих „другова“, немачких StG-44 и руских „мосинки“.

„Талијанка“ је један од примера како се сасвим случајно, стицајем околности, неко од запостављених оружја вине у легенде. Сада су оне вредан колекционарски пример, чије се цене крећу од 500 до 2.500 евра за добро очуване примерке.

Данас су меци аутоматских пушака 5,56 и 5,45 mm испод перформанси 6,5×51 mm „каркано“ пушака, а САД активно траже замену за свој 5,56 mm метак. Највише изгледа имао је 6,8 mm, али остаје проблем логистике. Иначе, као и историја, и војни захтеви и техничке карактеристике врте се у круг. Сада смо опет негде на карактеристикама Каркановог, „талијанкиног“ метка, а шта доноси будућност, видећемо. ■

Александар КИШ

АНА МАНОЈЛОВИЋ, ДОБИТНИЦА НОВИНАРСКЕ НАГРАДЕ „ИВАН МАРКОВИЋ”

ИЗВЕШТАЧ „ТЕШКИХ ПРИЧА”

За телевизијски прилог „Разумем, није ми тешко”, емитован у емисији „Око” на Јавном сервису, новинарка РТС-а Ана Манојловић освојила је награду „Иван Марковић”, коју поводом дана куће додељује Медија центар „Одбрана”. Жири је у образложењу истакао да је та форма испунила све предвиђене критеријуме, те да је реч о актуелној теми, коју је ауторка „на оригиналан и креативан начин, јасним језиком и упечатљивим телевизијским записом с терена, на лицу места, не користећи архивске снимке, с одличном дикцијом и препознатљивим новинарским стилем извештавања, без претеривања, патетике и личних коментара, предочила јавности, настојећи да и она препозна шири значај догађаја који бележи, као и његов утицај на друштвену заједницу, јер превазилази ограничене захтеве система одбране наше земље”.

На питање да прокоментарише став жирија по коме је „пажљиво и одмерено заокружила причу о различитим перцепцијама позивања на војне вежбе, те објективно и непристрасно, занатски професионално, уверљиво о томе информисала гледаоце”, Ана каже да у редакцији једино она, како кажу колеге, важи за војника.

– Имам доста колега, али ниједан није служио војску, осим „цивилно”. И често се пред њима шалим да не признајем мушкарца који није био у војсци и да сам већи војник од њих. Кад су кренули позиви за вежбе, задиркивала сам их да ће им покуцати на врата јер нису служили војни рок. На-

Новинарка Радио-телевизије Србије врло добро зна како изгледа живот војних лица, колики је подвиг иза њих, те колико, због одговорног и захтевног посла који обављају, запостављају своје породице, с обзиром на то да је расла уз оца пилота хеликоптера. Многи, сматра, нису свесни те жртве. Не само у случају сукоба или рата, каже, већ и у миру, припадници Војске често држе „главу у торби” и о томе се мора извештавати.

Снимко: Ј. МАМУЛА

равно, решили смо да ту причу приближимо. Да рашчисти-мо кога могу да позову на вежбу, а кога не. Одлучила сам да одем на терен и покажем шта раде војници и како то све заправо изгледа – каже новинарка РТС-а, додајући да ју је тих дана много људи питало хоће ли и они добити позиве, и ако их добију, шта их чека када се на њих одазову.

Говорећи о сарадњи с представницима Војске док је снимала прилог за магазин „Око”, Ана каже да је тражила

да јој одаберу људе с којима може да разговара, али да је услов да она поставља питања која жели.

– Желела сам и старије и млађе саговорнике и заиста су ми изашли у сусрет, па сам могла да одрадим причу из више углова, без икакве контроле или ограничења да нешто смем или не смем да кажем. Зато је прича и симпатична, а надам се и корисна – каже млада новинарка и истиче да јој је награда „Иван Марковић” посебно драга јер представља признање система одбране за њен рад и труд.

Ана Манојловић већ дуго сарађује с Војском и истиче да то на први поглед уме да буде „тешко”, јер дописивање може трајати недељама, некад и месецима, али кад ствар крене и кад коначно дође до договора, онда сарадња представља право задовољство.

Добитница новинарске награде „Иван Марковић” прати систем одбране још од дана када је радила на радију Београду 202 и извештавала током сукоба на Косову.

– Волим рад на терену, а не да извештавам из канцеларије. Увек тражим да идем на лице места, да се сама уверим шта се дешава и да то пренесем, уместо да се из Београда правим паметна. Осим тога, дете сам војног лица, волим авионе, хеликоптере, аеродром... Извештавала сам с парада за телевизију, то ми је баш лепо и никад ми није тешко – каже, истичући да зна како изгледа живот војних лица и колики је подвиг иза њих, те колико, због одговорног и захтевног посла који обављају, запостављају своје породице. Многи, сматра, нису свесни те жртве. Не само у случају сукоба или рата већ и у миру припадници Војске често држе „главу у торби” и о томе се треба и мора извештавати.

Ани ово није прво признање за њен рад. Иако је пред њом тек каријера, иза ње су бројне новинарске награде, а када о њима говори каже да су то углавном „тешке приче”. Док је радила емисију о начину тестирања нових лекова код нас, за коју је награђена НУНС-овом наградом, први пут је видела шта све носи истраживачко новинарство.

– Била сам у прилици да осетим како је кад ти прете јер неком не одговара то што покрећеш ту причу. Сматрам да новинарство треба да буде корисно, да критикује рад одређених институција, како би боље радиле свој посао, али и да обрађује одређене друштвене феномене као што су насиље у породици, педофилија и многе друге проблеме

– каже она, додајући да се на тај начин најбоље развија превентивно деловање.

Међу најтежим причама које је радила јесте она о женама које су у Босни и Херцеговини за време рата преживеле силовање, под називом „Сјеђаш ли се мене у ропству”.

– Веома тешка прича, коју нико пре није радио, баш као и она о насиљу у породици „Жртва има женско лице”. Треба да их урадиш тако да те људе с којима причаш не повредиш, а да скренеш пажњу друштва на суштину проблема – откуд насиље према женама, према деци... Мислим да је веома важно да се неко бави тиме, зато сам и изабрала те тешке теме, иако сам знала и да плачем с тим женама које ми отворе душу и причају о свом тешком искуству. Дешавало се да ми после тога није добро и да ми треба месец дана да се опоравим. Али урадиш причу тако да скренеш

СЕЂАЊЕ НА МОСТАР ПРЕД РАТ

– У Мостару смо живели у војној згради, која је била слика идиличне Југославије у малом, и нико није знао ко је ко док није пукло. Те 1991. године тата нас је спаковао и послао у Београд, а он је отишао у Бању Луку, где су правили аеродром. На сву срећу, био је mudar, видео је пар месеци раније где ће све да оде, па ми нисмо осетили тај рат. Али тада то нисмо знали, невољно смо напустили Мостар, мислили смо да претерује, да прави драму... Никад нећу заборавити одлазак. Велики војни авион, ми с коферима, отац нас убрзава... Септембар у Мостару, сунце, плаво небо, Неретва зелена, а ми одлазимо у нови живот – каже Ана, сећајући се слике идиличног живота породице војног лица у Југославији.

пажњу онима који можда уопште не размишљају о томе да проблем постоји и да га треба решавати – каже добитница награде „Иван Марковић” и додаје да иако новинарски посао подразумева и дневну политику, морају радити и тешке друштвене теме, јер ако их не буду радили новинари, радиће их касније психолози у затвореним круговима и нико неће знати о чему је реч.

Ипак, посебно је поносна на „Најтежи прелет”, који сматра поучном прилогом за сваког припадника Војске.

– Такве приче се праве једном у животу. Требало је убедити официре, пилоте, веома високо позициониране у систему одбране, да открију најинтимније разлоге зашто су, кад се распадала Југославија, изабрали да пређу у Хрватску, или у Србију и друге новонастале државе и кроз шта су прошли код својих колега због тог избора – каже она, додајући да јој је помало жао што за ту причу није награђена.

Ана већ сада има планове за наредну тему којом ће се бавити. Реч је, наиме, о горућем друштвеном проблему – педофилији.

– Подаци су језиви. У сваком школском одељењу једно од четворо деце претрпело је неку врсту сексуалног узнемиравања. То је застрашујућа цифра. Проблем је свуда око нас, а ми нисмо спремни да га видимо, прихватимо и да едукујемо децу како да реагују – каже новинарка РТС-а и додаје да је посебно занимљив феномен нашег затварања очију пред разлозима друштвених пошаста времена у коме живимо. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

ШКОЛОВАЊЕ И ОБУЧАВАЊЕ ВОЈНИХ ПИЛОТА

ИЗМЕЂУ ЖЕЉА И МОГУЋНОСТИ

Један од најскупљих и најдуготрајнијих процеса у свим оружаним снагама јесте школовање и обучавање војних пилота. Због тога је приступ том питању веома комплексан, поготово у светлу промене друштвених, образовних и војнополитичких околности. Тражење правих решења у тој области постало је толико осетљиво да се на међународном нивоу организују веома посећене конференције како би се остварила међународна сарадња и стекло ново искуство које води ка бољем квалитету. Једна од таквих конференција одржана је крајем 2017. године у Будимпешти, и то на нивоу источноевропских ваздухопловстава.

Позив војног пилота је још од зачетка ваздухопловства био синоним за престиж и друштвени углед, због чега регрутне и пријемне комисије никада нису имале претераних проблема око избора младих људи који желе да лете на борбеним ваздухопловима. Од великог броја кандидата одабирани су најбољи који су, различитим филтерима селекције и захтевном обуком, постајали престижни борци, савремени „вitezови“, како су их, без изузетка, представљали у различитим културама.

Међутим, промене које су наступиле претходне две деценије, најпре с аспекта смањивања војних потенцијала, а потом и из угла друштвених и социјалних околности, утицале су на смањење броја пилота на школовању, како у водећим западним, тако и у источним ваздухопловствима. Истовремено је долазило до природног одлива летачког кадра, било демобилисањем, пензионисањем или преласком у цивилне компаније, које су пратиле трендове раста ваздушног саобраћаја. Таква кретања, у некој од форми, доживљавала је већина водећих ваздухопловстава, па и оних мањих која су имала vlastiti систем школовања. У различитој мери, смањени су ваздухопловни потенцијали, уз пројектовану жељу за постизањем вишег нивоа квалитета обучености преосталог професионалног састава.

Низ конфликта различитог карактера, који су наступили у претходној деценији, затим појава нових-старих анимозитета и подела утицали су најпре на ревизију националних стратегија великих сила, а последично и других држава у оквиру друштвено-политичких и глобалних кретања. Преко ноћи војни буџети и ефективни почели су да расту, а последично и

капацитети и потенцијали војних ваздухопловстава, као технолошки најнапреднијег дела оружаних снага. Уговори су почели да се нижу, индустрија је, полако али сигурно, почела да повећава производњу ваздухоплова. Ипак, веома брзо се показала и друга страна медаље. Старо и једноставно запажање да је лакше прибавити техничке него људске ресурсе поново је добило на актуелности.

Баланс стандарда и оперативних потреба

Школовање и обучавање врхунског кадра за потребе војног ваздухопловства јесте комплексан, дуготрајан и скуп процес. Посебну дозу сензитивности додаје чињеница да се у ваздухопловству сваки, па и најмањи програм набавке или мање модернизације мери десетинама и стотинама милиона долара. Препустити експлоатацију такве технике нестручном и немотивисаном људству вишеструко је погубно, и за војску и за државу. Због тога се, ради подизања квалитета, и програми школовања стално модификују, дорађују, преиспитују и евалуирају.

Данашње окружење, говорећи пре свега о европском искуству, неминовно утиче и на ваздухопловне војнообразовне целине и установе да се прилагођавају међународним стандардима, и с аспекта регулативе високог образовања и када је реч о међународно препознатим ваздухопловним стандардима. На тај начин долази се до веома специфичних студијских програма, који представљају баланс између наметнутог и стварно потребног.

Један од првих „тектонских“ поремећаја у том процесу било је увођење стандарда Болоњске декларације у систем војног школства. Војни стандарди одавно су јасно дефинисали став да будући професионални пилоти морају да посе-

ПОСЕБНОСТ У ПОЉСКОМ ВАЗДУХОПЛОВСТВУ

Пољско ваздухопловство је једно од ретких које у наружању поседује најмодерније борбене авионе – и руске и америчке производње. Последица тога јесте да се пилоти авиона Су-22 и МиГ-29, с аналогним кабинским просторима, и пилоти F-16, опремљеног дигиталним кабинским простором, школују на различите начине.

дују високо образовање, што је испраћено и одлуком међународних цивилних ваздухопловних организација да саобраћајни пилоти треба да поседују високо образовање. И поред потреба за кадром, елиминисано је опредељење за једноставнијим и краћим струковним школовањем. Уклапање „Болоње“ и специфичних војних и летачких захтева показало се незахвалним задатком о којем се данас често разговара на европском експертском нивоу. Наиме, креатори система школовања војних пилота стављени су у тежак положај јер су, с једне стране, морали да задовоље примарне захтеве обуке и школовања официра, с друге се тражило постизање одређеног нивоа академских знања, док је с треће оперативни корисник наметнуо императив вештине управљања ваздухопловом.

Одређена равнотежа између тих, донекле контрадикторних захтева и стандарда постигнута је петогодишњим мастер програмима школовања, који су постали правило, а не изузетак у европским војноваздухопловним образовним

институцијама и државним универзитетима који пружају испомоћ на бази комерцијалних уговора. Тражење правих решења у тој области постало је толико осетљиво да се на међународном нивоу организују веома посећене конференције о школовању и обуци војних пилота како би се остварила међународна сарадња и стекло ново искуство које води ка бољем квалитету.

Једна од таквих конференција одржана је крајем 2017. године у Будимпешти, и то на нивоу источноевропских ваздухопловстава, у која је, на том стручном нивоу, сврстано и наше ваздухопловство. Сусрет је доказао претпоставку да се, без обзира на буџет, врсте и број ваздухоплова, те историјско наслеђе и окружење, на источноевропском нивоу деле исте вредности и погледи на оно што тек треба да следи у обуци војних пилота.

Сличне поставке, мање варијације

На светском нивоу постоји релативно велики број различитих система школовања и обучавања пилота. Евидентно је, међутим, да се већина војних пилота школује на војним и ваздухопловним академијама, док су ређи случајеви директног уласка у центре за летачку обуку с већ стеченом универзитетском дипломом (као на пример у САД). Уласком на неку

од европских војних ваздухопловних академија млади кандидати, почев од 19 година живота, воде се другачијим путем.

Прва степеница, без изузетка, јесу ригорозни здравствени прегледи и показан висок ниво предзнања, обично из области природних наука, како би се савладали технички оријентисани програми.

Следи потом иницијална летачка селекција на правим авионима, која је углавном правило, имајући у виду да се мали број ваздухопловстава одлучује на улагање у младе људе искључиво на основу земаљских тестирања. Општа интенција јесте да се селекција изводи пре почетка школовања како се не би тек после две или три године академског образовања утврђивала неподобност за летачки позив.

Улазак на академију праћен је обично општим војним оспособљавањем и стицањем потребних знања и вештина за обављање официрских дужности, и то истовремено са савладавањем академско-општеобразовних, теоријско-методолошких и научностручних предмета. Тек успешним савладавањем тих степеница, за које је потребна висока мотивација и истрајност, следи улазак у кабину авиона, и то, најчешће, на средини процеса школовања. Летачки почеци везани су за клипне или турбоелисне авионе, после чега

СИНТЕТИЧКА СРЕДСТВА ЗА ОБУЧАВАЊЕ

Дигитални кабински простори данас су незаобилазан стандард који су од pilota направили својеврсне „менаџере“ информацијама. Млађе генерације, одрасле уз персоналне рачунаре, показале су већу способност за трансформацију на „дисплеј“ радно окружење, у односу на старије, чак и у случајевима када је разлика у летачком искуству била изразито велика. Поштујући трендове, а и реалне потребе, инсистира се да се у свакој фази обуке примењују тако званa синтетичка средства за обуку, која подразумевају различите нивое тренажера, интерактивних средстава, симулатора различитих нивоа комплексности. Непоштовање тог приступа знатно ће повећати цену обуке на конкретном ваздухопловном средству.

зависности од инвентара појединих ваздухопловстава, што значи да се основна обука обавља и на клипним авионима, а понегде и на млазним. Напредна обука везана је за млазне школске авионе и, обично, укључује и основе борбеног летења. Обука pilota хеликоптера у највећем броју случајева започиње почетном и основном обуком на авионима, да би тек после тога били опредељени за хеликоптере. Наведени нивои обуке изводе се у школским јединицама, односно центрима за обуку, као посебним формацијским целинама војних ваздухопловстава. Ниже нивое обуке неретко изводе и специјализоване компаније које пружају услугу на основу закупљених сати летења, премда и те опције укључују ангажман активног, а нарочито пензионисаног војног кадра.

Уколико у том приступу и постоје одређене локалне варијације, по питању налета током школовања на академији нема компромиса. Оно што се данас поставља као минимални стандард око којег нема дискусије јесте остварени налет

ИЗВОЂЕЊЕ ОБУКЕ

Летачку обуку будућих војних pilota обично изводе школске ескадриле или центри за обуку, који су саставни део ваздухопловства. Међутим, у појединим случајевима, као на пример у Чешкој, та обука пребачена је ван ваздухопловства у специјализовану компанију – LOM.

се, у завршним годинама школовања, разврставају на pilote борбених авиона или хеликоптера. Филтрирање будућих pilota је свакодневна појава током школовања и сваки нови раздео летачке обуке и наредни облик оспособљавања доноси нови изазов, али и опасност од „отпадања“.

Фазе летачке обуке деле се, условно, на почетну, основну и напредну. Почетна се изводи на једноставнијим клипним авионима, док је пожељно да се основна изводи на турбоелисним авионима. И у том случају постоје одступања у

од најмање 200 часова током школовања. Даље летачко усмеравање зависи од оперативног типа ваздухоплова, његове комплексности и програма конкретне борбене обуке. Није исто, на пример, да ли се током обуке унутар истог ваздухопловства пилот припрема за летење на источном типу ваздухоплова с аналогним кабинским простором или за летење на савременом борбеном авиону, који је препун дигиталних приказивача (пример Пољске). Оно што је такође прихваћено као својерстан стандард за прелазак на борбени авион прве линије (који у случају већине источноевропских ваздухопловстава припадају четвртој генерацији) јесте налет од 500 часова. Тек тада се изводи преобука на, рецимо, Gripen, F-16 или модернизовани МиГ-29. Узме ли се у обзир временска линија потребна за описани процес, што током школовања на академији или оперативној преобуци, уочава се да је млади пилот борбеног авиона четврте генерације употребљив тек у 28. години живота, и то не у потпуности. Стога, мања ваздухопловства, која располажу ограниченим бројем пилота, труде се да по сваку цену ту границу помере на доле, има ли се у виду укупан пад физиолошких могућности организма са сваком годином живота, а посебно у сегменту летења на великим Gz преоптерећењима. Административно подизање границе за пензионисање борбених пилота дефинитивно није рецепт који решава тај природни проблем.

На тај низ захтева надовезују се и остали, који додатно подижу лествицу као на пример знање енглеског језика (у Чешкој се, рецимо, тражи STANAG 3232), затим овладавање енглеском ваздухопловном фразеологијом и летење с комуникацијом на енглеском језику. Познавање ваздухопловне теорије у складу с цивилном ваздухопловном регулативом такође је нешто што се подразумева.

Много захтева, мало задовољства

Сагледавањем само дела постављених захтева уочава се велик притисак на младе људе који се одлуче да буду борбени пилоти. Недостатак њиховог одговарајућег вредновања после школовања и изостанак одговарајућег друштвеног статуса, те поједини нерационални транзициони поступци утицали су на драстичан пад броја кандидата за позив војног пилота, што је данас уобичајено стање за велики број европских, посебно источноевропских ваздухопловстава. Како је већ речено, војни буџети расту, ваздухопловства се технички регенеришу, набављају се нови ваздухоплови, док је с друге стране смањен одзив на ваздухопловне конкурсе.

И промене друштвене околности утичу на појаву другачијих генерација, рођених почетком овог века, које већ наредних пар година стасавају за улазак у свет војног ваздухопловства. То су генерације које не познају живот без интернета и виртуелне сфере. „Миленијумска генерација“ јесте образованија, знатичељнија и технолошки напреднија, али, у исто време, не гаји илузије и идеале у вези са својим будућим радним местима. Адреналин и узбуђење које носи војно летење не само као посао, већ као смисао живота и животног стила, губи примат наспрам опредељења младих људи за што квалитетнијим приватним животом. А о квалитету живота, материјалном стандарду и одрицању које подразумева облачење ваздухопловне униформе, данас не недостају информације на блогovima, форумима, четовима, друштвеним мрежама...

Управо тај пресек стања на ширем нивоу повод је да се и даље озбиљно сагледавају цивилизацијске и технолошке промене које могу да пољуљају и најбоље системе школовања војних пилота и најквалитетније опремљена ваздухопловства с великим буџетима. Зато је природно да се очекује да ће управо рад на мотивацији и привлачењу млађег кадра бити доминантније питање од креације нових студијских програма и то не само у Источној Европи, већ и у низу других држава. ■

Др Славиша ВЛАЧИЋ

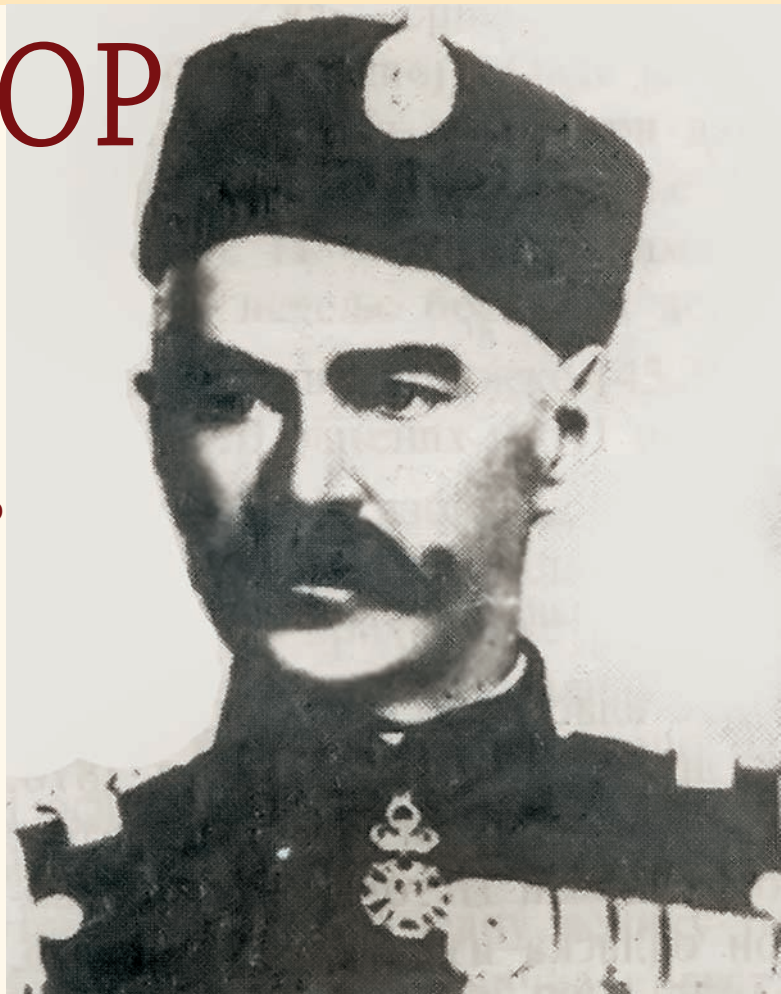

ВЕЛИКАНИ СРПСКЕ
ВОЈНЕ ХИРУРГИЈЕ (3)

Пише проф. др Мирјана ЗОРИЋ

РЕФОРМАТОР
СРПСКОГ
САНИТЕТА

Доктор Михајло Марковић је својим делом оставио најдубљи траг у развоју српског војног санитета у 19. веку. Био је лекар-визионар, добровољац, војник, командант, официр, интелектуалац, реформатор санитета српске војске, а пре свега изврстан хирург, прегалац, иницијатор, иноватор, публициста... За своја дела је награђиван и слављен, носилац је чак 15 највиших одликовања Кнежевине, потом Краљевине Србије, што најупечатљивије говори о снази његове личности и богатој стваралачкој енергији.

После Владана Ђорђевића, др Михајло Марковић (Мика, како су га често звали) био је други лекар у српском војном санитету који је као добровољац (резервни санитетски официр) учествовао у српско-турским ратовима 1876–1878. и српско-бугарском рату 1885–1886. године, борећи се не само скалпелом већ и пушком. Од 1880. до 1885. био је управник Војне болнице у Нишу, а од 1886. до 1903. начелник војног санитета, истовремено (1892–1894) обављајући дужност управника Војне болнице у Београду. Најдуже се, од свих претходника и потоњих начелника, задржао на челу војног санитета.

Михајло Марковић је дао велики допринос не само развоју војносанитетске службе у Србији већ је заслужан и за унапређење појединих грана медицине, нарочито хирургије. Отуда се мирнодопски период у раду војног санитета у Србији од 1886. до 1912. године назива још и периодом хирургије. Његовом заслугом отворено је првих пет хируршких одељења у војним болницама у Србији (у Београду 1889, Нишу 1897, Крагујевцу 1899, Ваљеву и Зајечару 1901. године). Први је у Србији извршио операцију киле и

први употребио антисептичка средства – јодоформ прах и јодоформ завој у лечењу рана (у српско-бугарском рату 1885), што је допринело смањењу сепсе и морталитета међу рањеницима. Србија је тако била међу првим државама у свету, после пруског санитета, која је у ратној хирургији почела да користи антисептичку методу јодоформом.

Његовом заслугом и упорним залагањем основан је Пастеров завод у Нишу 1900. године, као прва здравствена установа из области превентивне медицине у Србији и на Балкану уопште. Основао је и центар за сузбијање заразних болести – шарлаха и дифтерије, а увео је и обавезно пелцовање против беснила. У његово време у Србији је отпочела производња лекова у таблетама. Помогао је др Милану Јовановићу Батуту у оснивању Завода за дезинфекцију, ангажовао се на формирању Лекарске коморе Србије...

Објавио је значајна дела, *Рајну саниџејску службу* (1890) и *Моје усјомене*, чиме је, поред Јове Јовановића Змаја, Лазе Лазаревића и Владана Ђорђевића, постао четврти лекар у Србији који се бавио и писањем.

Физикус округа рудничког

Михајло Марковић је рођен у Крагујевцу 1846. године. После завршене гимназије у родном граду, добио је стипендију Министарства војног за студије медицине у Бечу, где упознаје Владана Ђорђевића. За разлику од старијег колеге, Марковић своје студије није крунисао специјализацијом хирургије. Наиме, завршивши медицину 1871. са одличним успехом, вратио се у Србију са намером да затражи продужетак стипендије, како би наставио са усавршавањем хирургије у Бечу. Међутим, одговор министра војног био је негативан: „Какво враћање у Беч, какво специјално изучавање хирургије?! Нама су потребни медицинари, а не хирурзи. Ми и међу нашим сељацима имамо довољно хирурга, који знају да наместе угануте зглавке, да лече преломе и ране. Да видите само нашег жандара (Алексу) каква чуда чини! Ни говора...”

То је било велико разочарење за младог лекара, заљубљеника у хирургију и студента у кога су велике наде полагали не само његови професори у Аустрији, већ и бројне колеге и пријатељи. Све то збивало се у време када је Србија имала само једног хирурга, др Владана Ђ. Ђорђевића, који је те исте 1871. године отпочео са хируршком праксом у Војној болници у Београду.

Уместо у Беч, др Марковић у 24. години одлази у Горњи Милановац, на дужност физикуса округа рудничког. У том граду провео је пуних пет година, обилазећи села као окружни лекар. У веома тешким условима, дневно путујући на коњу или пешице и по неколико сати, указивао је

помоћ и најудаљенијим болесницима. Материјално стање лекара у провинцији било је у то време крајње оскудно, јер већина њихових пацијената није била и стању да плати прегледе и лекове, а када је требало да приме своју плату од општинских власти, нашло би се стотину разлога да им она буде одлагана, ускраћена или закинута. Како су лекари у Србији били потчињени министарству унутрашњих дела, срески начелници и полицајци су им „кројили судбину” према сопственим аршинима. „Непослушни” су често премештани, губили службу, били прогањани и затварани. На примеру властитог „премештаја по потреби службе”, др Марковић је и сам искусио моћ власти, њену корумпираност и неправду. Препуштени сами себи, лекари нису имали своја удружења која би заштитила интересе професије, а Српско лекарско друштво, које је тек формирано (1872. године), још није било у могућности да утиче на измену законодавства које би поправило статус лекарске струке и њених припадника.

Описана искуства

Сопствено искуство са локалним властима у време боравка у Горњем Милановцу доктор Марковић ће касније описати у својим *Успоменама*: „Окружни начелник И. К. беше opak, препреден човек, коме нога нози није добро мислила. Био је вешт интригант, да је умео два ока у глави завадити. Помоћу својих креатура знао је свачије фамилијарне тајне до ситница. Завађао је децу с родитељима, жене с мужевима, ортаке и пријатеље с пријатељима. Подстицао је порок, а и сам је био порочан и похлепљив. Новац је давао под интерес сељацима; наплаћивао је цванцик на дукат месечно интереса...”

„Разуме се”, писао је Марковић, „да је начелник у мени, пуног идеала младом човеку, имао највећег опозиционара. На сваком кораку квариро сам његове планове и замишљаје. Увек смо били запети, на ратној нози један наспрам другог. Моје опонирање у свим службеним и приватним приликама ужасно га је једило...”

Сукоб између њих двојице био је неминован. Начелник је успевао да за Марковића, уместо похвала због исцрпљујућег и упорног рада, једном издејствује укор министров, па одузимање плате, а једном и да га дове-

Санитетски транспорт
у српско-турским ратовима

Заовојште на Копаноику – Први српско-турски рат

де на оптуженичку клупу, подмећући му антидинастичност. Упркос свему, Марковић је у рудничком крају својим знањем, умећем, трезвеношћу и честитошћу стекао велики углед и поверење у народу. Није био само лекар већ и саветодавац у свим питањима.

„И грађанин и сељак, и свештеник и учитељ”, писао је, „имаћаху потребу да ме понешто приупитају, што беше далеко од медицине”.

Био је вољан, како тврди, да остане у Г. Милановцу, да и пензију у њему дочека, али му је толики углед „наплетку нашкодио”. Покваривши једном приликом начелнику избор посланика у једном срезу и неколико кметовских у сеоским општинама, Марковић је „по потреби службе” премештен у Ужице, а на његово место довели су ужичког физикаса. На то је Марковић поднео оставку на државну службу и преселио се у Београд, с намером да ту отвори приватну праксу.

Добровољац у српској војсци

Одмах по избијању Првог српско-турског рата 1876. др Михајло Марковић се, уместо за приватну праксу, пријавио за лекара добровољца на служби у српској војсци. Његово познавање хирургије било је драгоценост, посебно ако се има у виду да је војска у то време имала само једног хирурга, др Владана Ћ. Ђорђевића, који је био и начелник санитета. Као лекар Рудничке бригаде, Марковић се 16. јуна 1876. прикључио војној колони која се упутила ка турској граници. У великој галерији ликова које је приказао у својим *Успоменама*, др Мика описује и познанство са капетаном Р. Путником, у то време командантом Рудничке бригаде. Према Марковићевом казивању, српска војска је била далеко од „добро организоване и увежбане армаде” која је требало да ослободи јужне крајеве од турске власти.

Српске војнике описује као слабо снабдевене, лоше обучене, здравствено исцрпљене и неспремне за дужи боравак у тешким условима ратовања. Ипак, у њиховим очима видео је жељу за борбом, за победом и ослобађањем од Турака.

Током тог рата Марковић је као лекар стицао драгоцену искуства у контакту са војском, имао је прилику да запази и конфузију која је владала у распореду снага, као и недостатак сарадње међу командантима јединица, што је доводило до великих губитака у људству и оружју. Поједини официри били су неспремни и

неприпремљени за вођење јединица у ратним условима. Због сујете и тврдоглавости неких команданата гинуле су десетине војника и официра, а рањаваних је било безброј. Конфузија у повлачењу доносила је често више мртвих него у јуришима. Огроман број рањеника уверио је др Мику да је „рат најбоља школа хирургије”. Оперисући у тешким условима, у импровизованим превејалиштима, слушао је хрупце умирућих, уз истовремену канонаду артиљеријских и пушчаних рафала. Често остављан сам, са болничарима неуким у медицинском знању, морао је надљудским напорима да спасава животе рањених.

У *Историји српског војног санитета* др Владан Ћ. Ђорђевић пише о др Марковићу као хуманом, честитом и енергичном лекару, који је изврсно извршавао војне задатке. Забележено је да је кроз три рата (два српско-турска и српско-бугарски), од укупно 24.000 рањеника, „кроз његове руке” прошло 7.000, да је извршио неколико стотина операција, извадио 600 куршума, а на ратишту је провео и 21 дан као борац. Учествујући у бици на Јавору и Делиграду 1876. као резервни санитетски официр, после погибије команданта батаљона, др Марковић је у одсудном моменту повео поколебале војнике у бој. Када је енглески изасланик у Друштву црвеног крста чуо за овај подвиг, у знак признања понудио му је новчану награду од 500 фунти стерлинга, што је Марковић одбио уз образложење да је само обављао хуману и војничку дужност.

Ратна искуства др Михајла Марковића у Првом српско-турском рату 1876. године, ма колико горка и драматична, имала су велики утицај на његово касније опредељење за рад у српској војсци.

Нови ратни распоред

Између ратова др Михајло Марковић враћао би се редовним обавезама цивилног лекара. После Првог српско-

Санитетско особље у Првом српско-турском рату

Војна пољска болница, Свилајнац (1876)

турског рата био је најпре на дужности окружног физикуса и управника резервне болнице у Горњем Милановцу, потом је поново покушао да отвори приватну лекарску праксу у Београду. Међутим, ту намеру није стигао да спроведе у дело јер је Србија поново заратила с Турском. Савест му је налагала да се „стави на располагање министру војном“ и, поново са Рудничком бригадом, новембра 1877. крене као војни лекар у свој други ратни поход. На интервенцију и предлог доктора Владана Ђорђевића, у то време начелника санитета српске војске, доктор Марковић је убрзо

именован за шефа трупних лекара Друге шумадијске дивизије.

И у овом рату, као и у претходном, др Марковић је уочио многе недостатке у организацији, командовању, помањању дисциплине и борбеним дејствима српске војске. Понављале су се почетничке стратешке грешке из претходног рата, које су српску војску коштале много живота и рањених. Дошло је и до отказивања послушности војника Рудничке и Крагујевачке бригаде. Претила је побуна, па је др Марковић напустио болницу и отишао побуњеницима. Како је добро познавао своје Рудничане, одржао им је патриотски говор и убедио да изврше своју заклетву дату краљу и отаџбини. Његова интервенција дала је позитивне резултате. Одмах на почетку рата др Марковић је, у улози команданта ескадрона, имао право „ватрено крштење“ код села Сопота. Без велике борбе село је ослобођено од Турака, а срећни сељаци добро су почастили и угостили ослободиоце.

Динамика рата и велики број болесника и рањеника захтевали су сталну мобилност, брзе реакције и строгу дисциплину. Огроман је био напор малобројних лекара у ратним болницама. Савесни др Марковић је са великим поштовањем према колегама успевао да из њих и санитарског особља извуче максимум. Његов рад био је запажен, а успех награђен (24. 12. 1877) положајем команданта Санитетског одељења Шумадијског корпуса.

У борбама око Ниша било је много рањених, а доктор Марковић описује једнога са оштећеном лобањом, где се видело пулсирање мозга. Успео је да му заштити мозак трансплантом коже са косом и када му се опште стање поправило упућен је на даље лечење у позадинску болницу.

На Нову 1878. годину српске трупе су ушле у Ниш. Била је то највећа победа српске војске у Другом српско-турском рату. ■

(Насћавак у следећем броју)

НИКОЛА
ЛОРЕНЦИН
РЕДИТЕЉ

Ово што сада
допире до
гледалаца и
носи ознаку
српског филма
у великој
мери је улудо
бачен новац.
Све је на готово
исти калуп
штанцовано
– Београд као
локација где се
догађају
недела,
појављују
беспризорни
људи, где се
псује, пуца...

ПИТАЊА ПРОФЕСОРА КАРАБАША

По Вашем наређењу част ми је послати Вам овај извештај о добровољцима Италијанима који су били у златиборском четничком одреду: Сви су Италијани, њих седам, били у чети потпоручника Владимира Бана и сви су се ванредно храбро борили на Бабиној гори код Вишеграда 7. августа ...". Овако говори кратки извештај пуковника Чедомира Поповића о боравку, борби и погибији петорице од седам италијанских добровољаца на Бабиној гори изнад Вишеграда, у августу 1914. године. Седморица још голобрадих момака (најмлађи од њих напунио је 18 година у Крагујевцу), задојени гарибалдинским идејама, кренули су пут Србије дан након што је Аустроугарска објавила рат, како би се прикључили српској војсци. Петорица су одмах погинули, а остала двојица су се вратили у Италију, рањени. „Био је то тужан повратак, истим путем којим су и дошли“, каже маестро Никола Лоренцин, аутор документарца „Седморица са Дрине“ и редитељ чија радна биографија бележи на десетине урађених филмова, серија, драма. А и понеку књигу.

– Овај документ који смо ископали у Војном архиву је први који је јасно утврдио да их је било седам, а не пет, како стоји на плочи коју је подигла италијанска амбасада у Текеришу. И да су се борили на Дрини, на Бабиној гори код Вишеграда, а не на Церу, како се веровало. То су Артуро Реали, Никола Горети, Франческо Конфорти, Ђезаре Колица, Уго Колица, Марио Корвизијери и Винћенцо Бука.

Q Како сће дошли до сће приче?

– Како то обично бива – до уха ми је дошао глас да Италијани постављају једну малу плочу на спомен-обележју на Текеришу, са пет имена погинулих Италијана. Пошто уображавам да познајем Италију, а сасвим је поуздано да су моји из Италије, мени се одмах појавила једна замисао и емоције. Одмах сам видео ту петорицу момака, њихове породице, девојке, градове, школе које су оставили.

Q Осим Војног архива Србије, где сће све још шрагали за сазнањима о овим младућима?

– Војни аташе италијанске амбасаде упутио ме је на пуковника Антонина Зарконеа, директора италијанског Војног архива. Зарконе је, иначе, написао књигу о овим људима, „Il Precursori/Претходници“. Помогла је и Ани-та Гарибалди, праунука Гарибалдијева, која у Риму води Музеј гарибалдинаца. Но, поред историјских архива, било је потребно отићи у места где су рођени и живели ти момци. Мене је највише узбуђивало да дођем на места одакле су кренули, да их видим, да бацим поглед кроз прозор кроз који су ти момци гледали. Тако смо и ми прошли истим калетама, пјацама Рима, Сутрија, Кастел Мадама, Кастел Марина, Салерна, Кастел ла Маре дел Голфо, којима су ишли ти момци. И сазнали да су они махом били из угледних породица и да су неки од њих

добили своје улице. Кастел Мадама још чува кућу и стан у коме је живео Марио Корвизијери, ту сад живи његова родбина. Винћенцо Бука, међутим, био је потиснут из свести својих суграђана.

Q Та седморица нису могли познавати Гарибалдија, били су премлади. Са друге стране, што није био први пут да се Србија срећне са гарибалдинцима...

– Гарибалдијеве идеје тада су биле веома живе, можда у још јачем напону него раније. Двојица од ових момака су толико већ били задојени тим идејама да су неколико година раније учествовали у грчко-турском рату на страни Грка. Што се тиче историје односа гарибалдинаца и Србије, ваља подсетити да су они и 1876. године дошли у Србију, у време првог српско-турског рата, да се боре на српској страни.

Q Како је Никола Лоренцин посматрао што што јесће и срео се са „седморицом с Дрине“?

– Мислим да су Пула и фестивал најзаслужнији. Један сам од веома малобројне групе људи који су од самог почетка висили на оним шкалинима у арени и гледали филмове. Наиме, мој деда Мате Лоренцин и баба Агата били су велика сиротиња у Истри, без земље. Деда је радио у Арсеналу у Пули и добио је понуду од неког Чеха да пређе у Нови Сад да ради у авио-индустрији. После неког времена вратили смо се у Пулу тако да сам ја као клинац гледао филмове, дивио се мало арени, а мало филмовима... Пула је тада имала одличан кино-клуб, па МАФАФ, међуклупски фестивал аматерског ауторског филма. Тамо сам стекао прву диплому, као фотограф. Али, прво сам уписао књижевност, па радио као новинар у Истри. Ђаво ми није дао мира, оставим редакцију и положим пријемни на Академији. Данас то не бих урадио...

Q Зашто?

– Можда зато што данас више немам тог филмског букеа! Наравно, волим да радим, нема дана да не мислим о филму и пишем. Ево, сад баш завршавам припреме за нови филм. Баш је ових дана комисија усвојила мој сценарио за обележавање 70 година „Застава филма“.

Q Последњих година ви се највише усредсређујете на документарце. Због чега?

– Не знам ни сам, али постоји једно подсвесно образложење. Од времена мог новинарског рада и искуства привлачи ме да шмркнем атмосферу било на Славији, било на Дорћолу или у Сјеници. И да ту нађем удицу коју загризем и урадим филм. Није битно да ли је намењен телевизији или другом медију. Други разлог је што сам на Факултету драмских уметности добар део радног века провео као професор и у неком тренутку сам добио задатак да предајем документарни и наменски филм. И онда сам се свесрдно бацио на то, истра-

живао, урадио и књигу на ту тему. Та врста филма заиста ме привукла.

Q Како *ѿо*?

– То није играни филм, дакле филм о нечему што је пред камером у коме имамо „сiнeтa verite, а камера како велите“, не. Документарни филм, и то сам научио од великих аутора, светских и домаћих, јесте оно што сликају душа и оно умно око аутора, које истинито гледа на стварност, али пројектује себе. Никад, рецимо, Влатко Гилић не би урадио оне сјајне филмове да то није био он уместо оних болесника, људи, старца, који се брчкају у блату желећи да поживе дан више, или покрај зидара на високом мосту.

Q Али где су, онда, истина и стварност у документарном филму и која је разлика између њих?

– Стварност је оно што ми у документарном филму изградимо. Постоји, такође, оно што други у документарном филму виде као истину. Рецимо, избегличке колоне из последњег рата. Одлучим да снимим филм о дечаку Дејану, који је некаквим „југом“ бежао из Крајине возећи, иако је имао десет година, мајку, млађу сестру и бабу, до Обреновца где су добили први смештај. Снимамо, али нисмо били ни у Книну, ни у колонама кад су их бомбардовали, него смо их дочекали ту кад је све већ било готово. Та истина има наставак – на десету годишњицу догађаја нађемо Дејана да бисмо снимили шта се с њим десило. Саслушао нас је и рекао: „Немојте, молим вас, ми још имамо тамо земљу, кућу, одлазимо, имаћемо велике непријатности ако се ја опет појавим“. Уз то, и емоције редитеља морају некако да се нађу, да буду у некаквом љубавном односу са тим што ви кажете – истина, а ја бих то назвао догађајем. А и сваки документарни филм има пре свега повод и то је оно на шта редитељ прво гледа и на шта реагује.

Q Ко је највише ушлицао на Вас кад је документарни филм у ишцању?

– Крсто Шканата, Влатко Гилић, Живко Николић, Стјепан Заниновић, Миленко Штрбац, Александар Илић Маљ. Данас више никоме не пада на памет да, као што су они чинили, направи документарац до 15 минута. Да не говорим у име гледалаца, то се само будаласти критичари позивају на њих – они су увек знали да погоде оно што мене занима, да ми набију нова открића у лице док све трепери на платну. Хтео не хтео, документарни филм полази од чињеница и познатог, а мора да стигне до открића. Ако тога нема, немој да се бавиш тиме. Да подсетим на великог мајстора документарног филма, пољског редитеља Казимира Карабаша, чији су ме „Музиканти“, дивна етида с краја педесетих о старцима из варшавског трамваја који се увече скупе и музицирају, очарали. Срео сам га на фестивалу у Кракову и успео да проведем један дан с њим у разговору и снимању. Тада је већ био професор у Лођу. И професор Карабаш каже овако: „Посто-

је само два питања – шта хоћеш да снимаш и како? Ако то ниси решио, немој почињати да радиш.“ На срећу, ми све то снимимо, и ја направим филм за „Заставу“ који се зове „Шта и зашто професора Карабаша“.

Q Мислиће ли да су наше данашње филмације изгубиле разлику између онога што јесте кришка и обичних злурагих коменшара?

– У највећем броју филмова данас те разлике нема. И то су филмови опаки, огорчени, филмови који кажу клинцима „бежите одавде шта ћете овде“. Имам четворо деце, двоје унучади, никад нисам дошао на такву помисао, упркос годинама криза, премишљања, проблема. Није решење да у филму посегнете за пиштољем или бумерангом, псовкама и аморфним ликовима, због немаштине.

Q Мислиће ли да је *ѿо* последица безидејности?

– Сви су они образовани, много више него ми пре 50 година. Али нису тако помно гледали филмове, нису ишли у Кинотеку, иако на Академији сваке недеље имају бар пет капиталних филмова да погледају. Преузимам део одговорности што ти млади људи праве такве филмове. Ипак... Извините, сви смо имали проблеме, кризе, муке и невоље, а није тако испадало. Анте Бабаја је са „Брезом“ направио најмодернији филм са највише муке и невоље у

човековом животу, без псовке или било какве ерупције вањског. Требало би да ти млади аутори погледају мало више наше класике. Ту има свега, зла и напакот. „Човек из храстове шуме“, „Делије“, „Повратак“... Па „Град“, и то онај део са Столетом Аранђеловићем је стварно мрачан, али изврстан! Уместо тога, ми данас имамо прави пастиш у српском филму. Ово што сада допире до гледалаца и носи ознаку српског филма у великој мери је улудо бачен новац. Све је на готово исти калуп штанцовано – Београд као локација где се догађају недела, појављују беспризорни људи, где се псује, пуца итд.

О Мислиш да српска кинематографија данас њих од јевџинних џрикова?

– Данашње филмације, не сви али један део, користе се најпре незнањем. На публику уопште не реагују, а немају ни обавезу да то на неки начин чине, тј. да делују на гледаоце. А то не може ако нешто племенито не искочи. Наравно, има аутора попут Кустурице, Паскаљевића. Сваки Паскаљевићев филм је племенитошћу дошао до гледаоца. На страну што многе ствари, поготову данас, не опстају. Из наше филмографије нестали су и многи изражени естетски елементи типични за „црни талас“. А кад гледам старе филмове, ја уживам, јер, као што каже Едгар Морен, могу да нешто из свог бића пројектујем у те филмове. Нешто што сам врло блиско доживљавао или на време читао.

О Имам уџисак да Вам је оџтао жал за оним џтарим југословенским филмовима који су урађени џре „црног џаласа“...

– Као неко ко се бави филмом, али га има на уму и као гледалац, мислим да је послератна кинематографија Југославије створила вредна дела. Још од оног дана када је Радош Новаковић дошао у Београд и показао „камера тамо, ово овамо“, да сними ослобођење Београда, почиње ново време филма у Србији и Југославији. Почину, врло брзо, да искачу као кокице из шерпе, домаћи дугометражни филмови – „Славица“, „Живеће овај народ“ итд. Кад је требало да их обрадим због приказивања на једном од канала, помно сам их прегледао и многе добро упамтио. Чак и они који су клецнули и нису баш били добро урађени, имају одређени квалитет. И не треба се са том гарнитуром филмова и аутора шалити, заваравати, оставити је по страни. „Цигули мигули“ Бранка Марјановића је сатира која у свему додирује Нушића, са фином критиком друштва. А урађена је у послератно време, кад је било тешко дирнути у власт. Па „Концерт“ Бранка Белана, „Живеће овај народ“ Николе Поповића, или „Трст“ о бурним временима Тршћанске кризе... „Застава“ је имала своје филмове о Трсту и Истри, такође.

О Али џо значи да су ондашње власџи имале више слуха за филм као средџво за џласирање идеја?

– Више него данас. Данас су дигли руке од филма, поуздају се у телевизију и те просте пропагандне пору-

ке. У интернет такође. А ондашња власт имала је и те како слуха и одвајала је за филм, желела уметнички филм. Имали су савете, комисије, цензуре, али су филмови излазили. И то добри. Сада се појављују и неке ре-визионистичке намере и идеје.

О У ком смислу ре-визионистичке?

– Иде се на преиспитивање значаја неких наших филмова, али чак и они који заступају те идеје прескачу период од 1945. до појаве „црноталасоваца“. А тај први период је сјајна основа за ово што ће уследити.

О Радили џте докуменџарац о Свеџозару Глигорићу, нашем великом шахисџи, али не из угла шаха, већ из угла његовог бављења музиком. Зашџо?

– Са Глигом и шахом сам се срео давно, као клинац у Земуну, 1950. године кад се у Дубровнику одржавала шаховска олимпијада. Глигорић је тада сјајно играо! У међувремену сам сазнао да он као манијак скупља плоче, попут мене. Напишем сценарио, са тежиштем, заиста на музици и том дивном Глигином раду. Зближили смо се током снимања, што је, можда, понешто и одузело том филму. Пун ентузијазма, имао је професора музике који је долазио код њега. Научио је Глига компјутерски програм за компоновање. Професор то провери, па му да ради. Овај је компоновао, писао текстове, преводио, радио на клавиру.

О Ове године „Засџава филм“ слави седамдесет џ година рада, а Ви џте гео џте исџорије. Како је дошло до сарадње?

– То је једна изненадна љубав, не зато што се нисмо познавали, напротив. Први филм урадио сам 1987. и звао се „Шифра Перла“. Бавио се девојчицом која је 1942. године или 1943. на Козари била изгубљена међу мноштвом деце и донета у Загреб, у једну породицу где је одрасла. Све се десило случајно. Предраг Тодоровић, сниматељ „Византијског плавог“, јавио ми је да се она појавила и да ће се срести са породицом. Одемо на Козару, снимимо све. На срећу, пуно деце из те породице преживело је рат, а њу су препознали по тој перли, наруквици. Наша сарадња траје веома дуго, а резултат је онолико филмова колико је требало, а да то буду часни и поштени филмови.

О „Засџава“ има дугу исџорију, веома богату филмографију. Како би се „Засџави“ могло џомоћи?

– „Застава“ самостално опстаје и ради добро и у овом тренутку. Али постоји нешто што би морало да профункционише – да кад спољни сарадници на конкурс добију паре, да могу да их донесу у „Заставу“. У овом тренутку „Застава“ нема право да учествује на конкурсима. То јесте полубуџетска установа која базира на војном динару, али као и увек отворена је за сарадњу, па би ту могло нешто да се промени. ■

Милена МИЛЕТИЋ

ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ (Ј-1)
расписује

ИНТЕРНИ КОНКУРС

за пријем професионалног војног лица или државног службеника, односно намештеника, у својству војних службеника и војних намештеника, у радни однос на неодређено време

I НАЗИВ ОРГАНИЗАЦИОНЕ ЈЕДИНИЦЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У КОЈОЈ СЕ ВРШИ ПОПУНА ФОРМАЦИЈСКИХ МЕСТА:

Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана

Радна места која се попуњавају:

1. заваривач гасом – електрозаваривач, ВКВ, 1 извршилац,
2. тесар, КВ, 1 извршилац,
3. електромеханичар за возила точкаше – возач, ВКВ, 1 извршилац,
4. месар, КВ, 1 извршилац,
5. кувар, ВКВ, 1 извршилац,
6. референт за физичко васпитање, С2С, 1 извршилац,
7. зидар – фасадер, КВ, 1 извршилац,
8. електроинсталатер, ВКВ, 1 извршилац.

Услови

Радно место на редном броју 1:

- завршена средња машинска школа и специјализација – ВКВ радник и звање заваривач гасом или електрозаваривач.

Радно место на редном броју 2:

- завршена средња техничка школа, КВ радник и звање тесар.

Радно место на редном броју 3:

- завршена средња школа од 4 године и специјалистичко образовање ВКВ, образовни профил електромеханичар за машине и опрему,
- возачка дозвола „Ц” категорије.

Радно место на редном броју 4:

- завршена средња школа од 3 године, образовни профил месар.

Радно место на редном броју 5:

- завршена средња школа од 4 године и специјалистичко образовање ВКВ, образовни профил кувар.

Радно место на редном броју 6:

- завршен факултет спорта и физичког васпитања (240 ЕСПБ).

Радно место на редном броју 7:

- завршена средња школа 3. степен и одговарајуће образовање.

Радно место на редном броју 8:

- завршен 5. степен, специјализација, електроинсталатер.

II ИЗБОРНИ ПОСТУПАК:

У изборном поступку биће примењени критеријуми прописани Одлуком о утврђивању мера за спровођење стратегије каријерног вођења и саветовања у Републици Србији у Министарству одбране и Војсци Србије („Службени војни лист”, број 10/12, 6/14, 23/15 и 30/17), а који обухватају просек оцена са нивоа школовања који је прописан за пријем на радно место (40% од укупног броја бодова), психолошку процену кандидата (40% од укупног броја бодова) и разговор са кандидатом (20% од укупног броја бодова).

Кандидати чије су пријаве благовремене, допуштене, разумљиве и потпуне, уз које су приложени сви докази и који испуњавају све услове за запослење на формацијским местима за која конкуришу, биће упућени на психолошку процену капацитета у надлежне војноздравствене установе. Наведена процена врши се стандардизованим тестовима. О датуму, времену и месту обављања процене психолошких капацитета кандидати ће бити обавештени писаним путем, на адресе наведене у пријави.

Кандидати који не задовоље на психолошкој процени губе право на даље учешће у изборном поступку.

Са кандидатима који задовоље процену психолошких капацитета биће обављен разговор. О датуму, времену и месту обављања разговора кандидати ће бити обавештени писаним путем, на адресе наведене у пријави.

Такође, за кандидате који испуњавају услове конкурса, уз њихову писану сагласност, биће извршена безбедносна провера у складу са Правилником о безбедносним проверама лица, коју обавља Војнобезбедносна агенција.

Кандидати који се не одазову позиву у било којој фази изборног поступка губе право на даље учешће у изборном поступку.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос доставиће лекарско уверење о општој здравственој способности.

III МЕСТО РАДА: за радно место на редном броју 1 и 2 – Панчево, за радно место на редном броју 3, 4, 5 – Батајница, за радно место на редном броју 6 и 7 – Лађевци и за радно место на редном броју 8 – Зуце.

IV РОК ЗА ПОДНОШЕЊЕ ПРИЈАВЕ НА ИНТЕРНИ КОНКУРС је осам дана и почиње да тече од наредног дана од дана оглашавања у магазину „Одбрана”.

V ЛИЦЕ КОЈЕ ЈЕ ЗАДУЖЕНО ЗА ДАВАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА О ИНТЕРНОМ КОНКУРСУ: мајор Небојша Ристић, телефон 011/3074-008.

VI АДРЕСА НА КОЈУ СЕ ПОДНОСИ ПРИЈАВА ЗА ИНТЕРНИ КОНКУРС:

Редовним путем преко својих јединица за **ВП 1094**

Земун, улица Главна бр. 1, 11080 Београд, са назнаком „за интерни конкурс“.

VII ДОКАЗИ КОЈИ СЕ ПРИЛАЖУ УЗ ПРИЈАВУ НА ИНТЕРНИ КОНКУРС:

Уз пријаву у којој се наводе основни лични подаци, адреса становања, контакт телефон, e-mail адреса, редни број формацијског места на које се конкурише, кандидати поред кратке биографије прилажу и следеће:

- диплому којом се потврђује захтевана стручна спрема;
- диплому о стеченом захтеваном звању за ВКВ раднике (само за радна места за која је посебан услов школа за ВКВ раднике);
- сведочанства за завршен сваки разред захтеване школе;
- возачку дозволу (за радна места возача);
- попуњен и оверен образац и сагласност за извршење безбедносне провере (исти тражити у команди јединице у којој се кандидат налази у служби) и
- картон основних личних података (КОЛП).

Сви докази се прилажу у оригиналу или у фотокопији која је оверена у општини, суду или код јавног бележника.

VIII ЛИЦА КОЈА ИМАЈУ ПРАВО ДА УЧЕСТВУЈУ НА ИНТЕРНОМ КОНКУРСУ:

На интерном конкурсима могу да учествују професионална војна лица и државни службеници, односно намештеници из Министарства одбране Републике Србије.

Напомене:

Неблаговремене, недопуштене, неразумљиве или непотпуне пријаве и пријаве уз које нису приложени сви потребни докази у оригиналу или фотокопији овереној у општини, суду или код јавног бележника, биће одбачене закључком.

Сагласно одредби члана 125. Закона о Војсци Србије, између кандидата који испуњавају услове конкурса првенство под једнаким условима има супружник, односно члан породице погинулог професионалног припадника Војске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених у вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

Интерни конкурс спроводи конкурсна комисија коју именује министар одбране.

Овај оглас објављује се на web-страници Министарства одбране Републике Србије и у магазину „Одбрана“. ■

ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ (Ј-1)
расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за пријем лица у својству цивилних лица на служби у Војсци Србије у радни однос на неодређено време ради попуне радних места у

I НАЗИВ УСТАНОВЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У У КОЈОЈ СЕ ВРШИ ПОПУНА РАДНИХ МЕСТА:

Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана

Радна места која се попуњавају:

1. авио-електромеханичар, ВКВ, 1 извршилац,
2. механичар за возила точкаше – возач, ВКВ, 1 извршилац,
3. електромеханичар за возила точкаше – возач, ВКВ, 1 извршилац,
4. грађевински столар, КВ, 1 извршилац,
5. електромеханичар за возила точкаше, КВ, 1 извршилац,
6. возач, ВКВ, 1 извршилац,
7. механичар за возила гусеничаре – возач, ВКВ, 1 извршилац,
8. механичар за возила точкаше, ВКВ, 1 извршилац,
9. механичар за возила гусеничаре – возач, ВКВ, 1 извршилац,
10. механичар за возила точкаше, ВКВ, 1 извршилац,
11. возач аутобуса, КВ, 1 извршилац,
12. начелник лабораторије, ВСС, 1 извршилац.

Општи услови:

- да су кандидати пунолетни држављани Републике Србије,
- да су здравствено и психофизички способни за рад у Министарству одбране и Војсци Србије,
- да имају одговарајућу стручну спрему за радно место за које конкуришу,
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа,
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности и да нису осуђивани на казну затвора од најмање 6 месеци,
- да су безбедносно проверени и да нема безбедносних сметњи за пријем на радна места на која конкуришу.

Посебни услови:

Радно место на редном броју 1:

- 4. степен стручне спреме – смер електротехнички и специјализација на основу стручности средњег образовања (ВКВ),

Радно место на редном броју 2:

- 4. степен стручне спреме – смер аутомеханичар и специјализација на основу стручности средњег образовања (ВКВ),
- возачка дозвола „Ц“ категорије.

Радно место на редном броју 3:

- 4. степен стручне спреме – смер аутоелектричар и специјализација на основу стручности средњег образовања (ВКВ),
- возачка дозвола „Ц“ категорије.

Радно место на редном броју 4:

- 3. степен стручне спреме – смер столар (КВ),

Радно место на редном броју 5:

- 3. степен стручне спреме – смер аутоелектричар (КВ),

Радно место на редном броју 6:

- средња школа и специјализација саобраћајне струке (ВКВ),
- возачка дозвола „Д“ категорије.

Радно место на редном броју 7:

- средња стручна спрема – смер аутомеханичар и специјализација на основу стручности средњег образовања (ВКВ),
- возачка дозвола „Ц“ категорије.

Радно место на редном броју 8:

- средња стручна спрема – смер аутомеханичар и специјализација на основу стручности средњег образовања (ВКВ),

Радно место на редном броју 9:

- средња стручна спрема – смер аутомеханичар и специјализација на основу стручности средњег образовања (ВКВ),
- возачка дозвола „Ц“ категорије.

Радно место на редном броју 10:

- средња стручна спрема – смер аутомеханичар и специјализација на основу стручности средњег образовања (ВКВ),
- возачка дозвола „Ц“ категорије.

Радно место на редном броју 11:

- најмање 3. степен стручне спреме (КВ),
- возачка дозвола „Б“, „Ц“ и „Д“ категорије.

Радно место на редном броју 12:

- Завршен медицински факултет или фармацеутски факултет и специјализација из области медицинска биохемија.

II ЗАЈЕДНИЧКО ЗА СВА РАДНА МЕСТА:

Изборни поступак: У изборном поступку биће примењени Критеријуми прописани Одлуком о утврђивању мера за спровођење стратегије каријерног вођења и саветовања у Републици Србији у Министарству одбране и Војсци Србије („Службени војни лист“, број 10/12, 6/14, 23/15 и 30/17), а који обухватају просек оцена са нивоа школовања који је прописано за пријем на радно место (40%

од укупног броја бодова), психолошку процену кандидата (40% од укупног броја бодова) и разговор са кандидатом (20% од укупног броја бодова).

Кандидати чије су пријаве благовремене, допуштене, разумљиве, потпуне и уз које су приложени сви докази и који испуњавају све услове за запослење на формацијским местима за која конкуришу биће упућени на психолошку процену капацитета у надлежне војноздравствене установе. Наведена процена врши се путем стандардизованих тестова. О датуму, времену и месту обављања процене психолошких капацитета, кандидати ће бити обавештени писаним путем на адресе наведене у пријави.

Кандидати који не задовоље на психолошкој процени губе право на даље учешће у изборном поступку.

Са кандидатима који задовоље процену психолошких капацитета биће обављен разговор. О датуму, времену и месту обављања разговора кандидати ће бити обавештени писаним путем на адресе наведене у пријави.

Такође, за кандидате који испуњавају услове конкурса, уз њихову писану сагласност, биће извршена безбедносна провера у складу са Правилником о безбедносним проверама лица које обавља Војнобезбедносна агенција.

Кандидати који се не одазову позиву у било којој фази изборног поступка губе право на даље учешће о изборном поступку.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос доставиће лекарско уверење о општој здравственој способности.

Место рада: за радно место на редном броју 1, 2, 3, 4 и 11 – Батајница, за радно место на редном броју 5, 6 и 12 – Београд, за радно место на редном броју 7 – Нови Сад, за радно место на редном броју 8 – Зуце, за радно место на редном броју 9 – Ниш, за радно место на редном броју 10 – Јаково.

III РОК ЗА ПОДНОШЕЊЕ ПРИЈАВЕ НА ЈАВНИ КОНКУРС:

30 (тридесет) дана и почиње да тече од наредног дана када је јавни конкурс оглашен у „Службеном гласнику РС“.

IV ЛИЦЕ ЗАДУЖЕНО ЗА ДАВАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА О ЈАВНОМ КОНКУРСУ:

Небојша Ристић, телефон 011/3074-008.

V АДРЕСА НА КОЈУ СЕ ПОДНОСИ ПРИЈАВА ЗА ЈАВНИ КОНКУРС:

Поштом на адресу **ВП 1094 Земун, ул. Главна бр. 1, 11080 Београд**, са назнаком „за јавни конкурс“. Лична достава пријава може се извршити у деловодству **ВП 1094 Земун, Београд**.

VI ДОКАЗИ КОЈИ СЕ ПРИЛАЖУ УЗ ПРИЈАВУ НА ЈАВНИ КОНКУРС:

Уз пријаву у којој се наводе основни лични пода-

ци, адреса становања, контакт телефон, mail адреса, назив и редни број радног места на које се конкурише, кандидати поред кратке биографије прилажу и следеће:

- диплому о завршеној захтеваној школи – стручној спреми;
- сведочанства за сваки разред захтеване школе;
- диплому о стеченом захтеваном звању за ВКВ раднике (само за радна места која за која је посебан услов школа за ВКВ раднике);
- возачку дозволу (само за радна места возача);
- уверење о држављанству (не старије од шест месеци);
- извод из матичне књиге рођених (ако није нови образац – не старије од шест месеци);
- уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);
- уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању од најмање шест (6) месеци;
- уверење државног органа у којем је кандидат био на служби да му радни однос у државном органу није престао због повреде дужности из радног односа.

Сви докази се прилажу у оригиналу или у фотокопији која је оверена у општини, суду или од јавног бележника.

Напомена:

Неблаговремене, недопуштене, неразумљиве или непотпуне пријаве и пријаве уз које нису приложени сви потребни докази у оригиналу или фотокопији овереној у општини, суду или код јавног бележника, биће одбачене закључком.

Сагласно одредби члана 125. Закона о Војсци Србије, између кандидата који испуњавају услове конкурса, првенство под једнаким условима има супружник, односно члан породице погинулог професионалног припадника Војске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених на вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

Пробни рад обавезан је за све кандидате који први пут заснивају радни однос у државном органу. Пробни рад за радни однос заснован на неодређено време траје 6 месеци. Запосленом који не задовољи на пробном раду отказује се радни однос без права на новчану накнаду без отказа.

Јавни конкурс спроводи конкурсна комисија коју именује министар одбране.

Одредбом члана 9. и члана 103. Закона о општем управном поступку („Службени гласник РС”, бр. 18/2016) прописано је, између осталог, да у поступку који се покреће по захтеву странке орган

може да врши увид, прибавља и обрађује личне податке о чињеницама о којима се води службена евиденција када је то неопходно за одлучивање, осим ако странка изричито изјави да ће податке прибавити сама.

Потребно је да кандидат попуни изјаву којом се опредељује за једну од две могућности: да орган прибави податке о којима се води службена евиденција или да ће то кандидат учинити сам. Наведену изјаву је могуће преузети на сајту Министарства одбране – конкурси. Потписану изјаву неопходно је доставити уз молбу и напред наведене доказе како би орган могао даље да поступа.

Документа о чињеницама о којима се води службена евиденција су: уверење о држављанству; извод из матичне књиге рођених; уверење из суда и МУП-а да се против лица не води кривични поступак, односно да лице није осуђивано на казну затвора у трајању од најмање 6 месеци; уверење државног органа у којем је кандидат био на служби да му радни однос у државном органу није престао због повреде дужности из радног односа. ■

ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ УПРАВА ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ (Ј-1) расписује

ИНТЕРНИ КОНКУРС

за пријем професионалног војног лица или државног службеника, односно намештеника у својство војних службеника и војних намештеника у радни однос на неодређено време

И НАЗИВ ОРГАНИЗАЦИОНЕ ЈЕДИНИЦЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У КОЈОЈ СЕ ВРШИ ПОПУНА ФОРМАЦИЈСКИХ МЕСТА:

КОМАНДА ЗА ОБУКУ

Радна места која се попуњавају:

1. радник за спремање просторија, ПКВ, 1 извршилац;
2. монтер централног грејања – заваривач, КВ, 1 извршилац;
3. руковалац парних котлова са АТК, КВ, 1 извршилац;
4. кувар, КВ, 1 извршилац;
5. берберин, уједно руковалац купатила, КВ, 1 извршилац;
6. механичар за возила точкаше – возач, ВКВ, 1 извршилац;
7. механичар за оптичке инструменте и нишанске справе – инструктор, ССС, 1 извршилац;
8. механичар за РПУ и УНФ, ССС, 1 извршилац;
9. инсталатер водовода и канализације, ВКВ, 1 извршилац;
10. месар, КВ, 1 извршилац;
11. руковалац парних котлова са аутоматизованим ложењем, КВ, 1 извршилац;

12. перионичар-пеглар, ПКВ, 1 извршилац;
13. оператер командних пултова, ССС, 1 извршилац
14. кувар, КВ, 1 извршилац;
15. руковацац парних котлова са аутом. ложењем - вп, КВ, 1 извршилац;
16. погонски електричар – руковацац термонеергетских подстаница, КВ, 1 извршилац;
17. деловођа-оператер, ССС, 1 извршилац.

Услов:

Радно место на редном броју 1:

- завршена основна школа.

Радно место на редном броју 2:

- 3. степен стручне спреме, техничка школа – машински смер,
- да поседују одговарајући сертификат или уверење о оспособљености за обављање послова монтера централног грејања – заваривача.

Радно место на редном броју 3:

- 3. степен стручне спреме, техничка школа,
- да поседују одговарајући сертификат или уверење о оспособљености за обављање послова руковаоца парних котлова са АТК.

Радно место на редном броју 4:

- 3. степен стручне спреме, занимање – кувар.

Радно место на редном броју 5:

- 3. степен стручне спреме, занимање берберин или курс за берберина (курс не искључује завршену средњу школу 3. степен).

Радно место на редном броју 6:

- 3 или 4. степен стручне спреме, техничар машинске струке,
- положен специјалистички испит за КВВ,
- возачка дозвола најмање „Ц“ категорије.

Радно место на редном броју 7:

- 4. степен стручне спреме – техничка или машинска школа образовни профил механичар-оружар.

Радно место на редном броју 8:

- завршена средња техничка школа 4. степен стручне спреме,
- искуство и оспособљеност за рад са уређајима телекомуникације.

Радно место на редном броју 9:

- завршена техничка школа – инсталатер,
- 5. степен стручне спреме или положен специјалистички испит.

Радно место на редном броју 10:

- школа за КВ раднике смер за месара или средња школа 3. степен – смер за месара.

Радно место на редном броју 11:

- 3. степен, машинске или електро струке,
- положен испит за руковаоца парних котлова са аутоматизованим ложењем.

Радно место на редном броју 12:

- завршена основна школа.

Радно место на редном броју 13:

- 4. степен стручне спреме, техничка школа – образовни профил електротехничар аутоматике.

Радно место на редном броју 14:

- 3. степен стручне спреме, школа за КВ (КВВ) раднике, образовни профил кувар.

Радно место на редном броју 15:

- 3. степен стручне спреме, смер машинско-термонеергетски,
- положен испит за руковаоца парних котлова са аутоматизованим ложењем.

Радно место на редном броју 16:

- завршена било која средња школа 3. или 4. степена стручне спреме електротехничке струке.

Радно место на редном броју 17:

- завршена било која средња школа 4. степена стручне спреме.

II ИЗБОРНИ ПОСТУПАК: У изборном поступку биће примењени Критеријуми прописани Одлуком о утврђивању мера за спровођење стратегије каријерног вођења и саветовања у Републици Србији у Министарству одбране и Војсци Србије („Службени војни лист”, број 10/12, 6/14, 23/15 и 30/17), а који обухватају просек оцена са нивоа школовања које је прописано за пријем на радно место (40% од укупног броја бодова), психолошку процену кандидата (40% од укупног броја бодова) и разговор са кандидатом (20% од укупног броја бодова).

Кандидати чије су пријаве благовремене, допуштене, разумљиве, потпуне и уз које су приложени сви докази и који испуњавају све услове за запошљавање на формацијским местима за која конкуришу биће упућени на психолошку процену капацитета у надлежне војноздравствене установе. Наведена процена врши се путем стандардизованих тестова. О датуму, времену и месту обављања процене психолошких капацитета кандидати ће бити обавештени писаним путем, на адресе наведене у пријави.

Кандидати који не задовоље на психолошкој процени губе право на даље учешће у изборном поступку.

Са кандидатима који задовоље процену психолошких капацитета биће обављен разговор. О датуму, времену и месту обављања разговора, кандидати ће бити обавештени писаним путем на адресе наведене у пријави.

Такође, за кандидате који испуњавају услове конкурса, уз њихову писану сагласност биће извршена безбедносна провера у складу са Правилником о безбедносним проверама лица које обавља Војнобезбедносна агенција.

Кандидати који се не одазову позиву у било којој фази изборног поступка губе право на даље учешће у изборном поступку.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема

у радни однос доставиће лекарско уверење о општој здравственој способности.

III МЕСТО РАДА: за радно место на редном броју 1, 8 и 9 – Горњи Милановац, за радно место на редном броју 2, 3 и 4 – Ваљево, за радно место на редном броју 5 и 6 – Лесковац, за радно место на редном броју 7, 14 и 15 – Крушевац, за радно место на редном броју 10 – Зрењанин, за радно место на редном броју 11 и 12 – Јаково, за радно место на редном броју 13 – Крагујевац, село Сугубина, за радно место на редном броју 16 и 17 – Зајечар.

IV РОК ЗА ПОДНОШЕЊЕ ПРИЈАВЕ НА ИНТЕРНИ КОНКУРС је осам дана и почиње да тече од наредног дана од дана када је интерни конкурс оглашен у магазину „Одбрана“.

V ЛИЦА КОЈЕ СУ ЗАДУЖЕНА ЗА ДАВАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА О ИНТЕРНОМ КОНКУРСУ:

1. за радно место на редном броју 1: поручник Радован Илић, телефон 011/2061-822
2. за радно место на редном броју 2, 3 и 4: Горан Јурош, телефон 014/296-015 и Иван Арсић, телефон 014/296-017
3. за радно место на редном броју 5 и 6: потпуковник Горан Биук, телефон 016/249-379
4. за радно место на редном броју 7: мајор Милић Николић, телефон 037/416-048
5. за радно место на редном броју 8 и 9: мајор Зоран Писковић, телефон 032/713-290, локал 49637 или 49533
6. за радно место на редном броју 10: мајор Оскар Косо, телефон 021/4835-723
7. за радно место на редном броју 11 и 12: Славиша Петрић мј и Мишо Маџарац, зс, телефон 011/8416-660, локал 767
8. за радно место на редном броју 13, 14 и 15: мајор Сениша Борјанић, телефон 037/416-023
9. за радно место на редном броју 16 и 17: мајор Маријан Стаменковић, телефон 019/426-388.

VI АДРЕСА НА КОЈУ СЕ ПОДНОСИ ПРИЈАВА ЗА ИНТЕРНИ КОНКУРС:

Редовним путем преко својих јединица, са назначом за „интерни конкурс“:

1. за радно место на редном броју 1: **ВП 4557 Београд, ул. Гардијска број 5, општина Савски венац, 11000 Београд,**
2. за радно место на редном броју 2, 3 и 4: **ВП 9845 Ваљево, ул. Војводе Мишића бб, 14000 Ваљево,**
3. за радно место на редном броју 5 и 6: **ВП 4445 Лесковац, Краља Милутина бб, 16000 Лесковац,**
4. за радно место на редном броју 7: **ВП 5019 Крушевац, ул. Балканска 57, 37000 Крушевац,**
5. за радно место на редном броју 8 и 9: за **ВП 2143 Горњи Милановац, ул. Кнеза Александра 59,**

6. за радно место на редном броју 10: **ВП 3160 Зрењанин, Стевице Јовановића 19, 23000 Зрењанин,**
7. за радно место на редном броју 11 и 12: **ВП 5004 Јаково, ул. Армијска 1, 11276 Јаково,**
8. за радно место на редном броју 13, 14 и 15: **ВП 3161 Крушевац, Балканска 57, 37000 Крушевац,**
9. за радно место на редном броју 16 и 17: **ВП 6002 Зајечар, Шљиварски пут бб, 19000 Зајечар.**

VII ДОКАЗИ КОЈИ СЕ ПРИЛАЖУ УЗ ПРИЈАВУ НА ИНТЕРНИ КОНКУРС:

Уз пријаву у којој се наводе основни лични подаци, адреса становања, контакт телефон, е-mail адреса, редни број формацијског места на које се конкурише, кандидати поред кратке биографије прилажу и следеће:

- диплому којом се потврђује захтевана стручна спрема;
- сведочанства за сваки завршен разред средње школе (за радна места где је прописано да лице има завршен 3. 4. или 5 степен стручне спреме);
- возачку дозволу (само за радна места за које је прописано као посебан услов);
- сведочанства основне школе којим се потврђује захтевана стручна спрема (само за радна места за која је прописано као посебан услов завршена основна школа);
- сертификат или уверење о оспособљености за руковоаца котлова са АТК (само за радно место за које је прописано као посебан услов);
- попуњен и оверен образац и сагласност за извршење безбедносне провере (исти тражити у команди јединице у којој се кандидат налази у служби) и
- картон основних личних података (КОЛП).

Сви докази се прилажу у оригиналу или у фотокопији која је оверена у општини, суду или код јавног бележника.

VIII ЛИЦА КОЈА ИМАЈУ ПРАВО ДА УЧЕСТВУЈУ НА ИНТЕРНОМ КОНКУРСУ:

На интерном конкурсима могу да учествују професионална војна лица или државни службеници, односно намештеници из Министарства одбране Републике Србије.

Напомене:

Неблаговремене, недопуштене, неразумљиве или непотпуне пријаве и пријаве уз које нису приложени сви потребни докази у оригиналу или фотокопији овереној у општини, суду или код јавног бележника, биће одбачене закључком.

Сагласно одредби члана 125. Закона о Војсци Србије, између кандидата који испуњавају услове конкурса, првенство под једнаким условима има супружник, односно члан породице погинулог

професионалног припадника Војске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених у вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

Интерни конкурс спроводи конкурсна комисија коју именује министар одбране.

Овај оглас објављује се на web-страници Министарства одбране Републике Србије и у магазину „Одбрана”. ■

ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ УПРАВА ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ (Ј-1) расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за пријем лица у својству цивилних лица на служби у Војсци Србије у радни однос на неодређено време ради попуне радних места у

И НАЗИВ УСТАНОВЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У КОЈОЈ СЕ ВРШИ ПОПУНА РАДНИХ МЕСТА

Команда за обуку

Радна места која се попуњавају:

1. грађевински бравар, КВ, 1 извршилац;
2. берберин – руковалац купатила КВ, 1 извршилац
3. руковалац водоципних постројења, КВ, 1 извршилац
4. електроинсталатер, ВКВ, 1 извршилац
5. електромеханичар за возила точкаше, уједно електромеханичар за изворе струје и елек. агрегате, ВКВ, 1 извршилац
6. инсталатер водовода и канализације, КВ, 1 извршилац
7. техничар за наоружање – инструктор, ССС, 1 извршилац,
8. механичар за возила точкаше, ВКВ, 1 извршилац
9. самостални референт за књиговодство / благајник, ССС, 1 извршилац
10. електромеханичар за возила гусеничаре, ВКВ, 1 извршилац,
11. кувар, КВ, 1 извршилац,
12. берберин – руковалац купатила, КВ, 1 извршилац и
13. руковалац парних котлова са АТК, КВ, 1 извршилац,
14. грађевински столар, КВ, 1 извршилац
15. механичар за радио-уређаје и системе, ВКВ, 1 извршилац
16. монтер централног грејања – заваривач, КВ, 1 извршилац
17. погонски електричар, КВ, 1 извршилац

18. монтер централног грејања, уједно заваривач, ВКВ, 1 извршилац,
19. погонски електричар, КВ, 1 извршилац,
20. грађевински столар, КВ, 1 извршилац,
21. берберин, уједно руковалац купатила, ВКВ, 1 извршилац,
22. инсталатер водовода и канализације, КВ, 1 извршилац
23. механичар за пешадијско наоружање, ВКВ, 1 извршилац

Општи услови:

- да су кандидати пунолетни држављани Републике Србије,
- да су здравствено и психофизички способни за рад у Министарству одбране и Војсци Србије,
- да имају одговарајућу стручну спрему за радно место за које конкуришу,
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа,
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности и да нису осуђивани на казну затвора од најмање 6 месеци,
- да су безбедносно проверени и да нема безбедносних сметњи за пријем на радна места на која конкуришу.

Посебни услови:

Радно место на редном броју 1:

- завршена школа за КВ раднике металске струке (3. степен) – смер бравар.

Радно место на редном броју 2:

- завршена школа средња стручна школа (3. степен) – смер мушки фризер.

Радно место на редном броју 3:

- завршена школа средња стручна школа (3. степен), електро струка – смер енергетска аутоматика – погонски електричар за аутоматику.

Радно место на редном броју 4:

- 5. степен стручне спреме, техничка школа – усмерења електроинсталатер – електричар,
- пожељно је да имају искуство у раду на пословима електроинсталатера.

Радно место на редном броју 5:

- 5. степен стручне спреме, техничка школа – усмерења електромеханичар,
- пожељно је да имају искуство у раду на пословима електромеханичара за возила точкаше и електромеханичара за изворе струје и елек. агрегате.

Радно место на редном броју 6:

- завршена средња школа (3. степен) за инсталатера водовода и канализације или сертификат да је лице оспособљено за обављање послова инсталатера водовода и канализације (сертификат не искључује завршену средњу школу 3. степен).

Радно место на редном броју 7:

- завршена средња школа машинске или техничке струке (4. степен), образовни профил механичар-оружар.

Радно место на редном броју 8:

- завршена школа машинске струке образовни профил аутомеханичар и школа за висококвалификоване раднике машинске струке – усмерење моторна возила (ВКВ раднике).

Радно место на редном броју 9:

- завршена средња економска школа (4. степен).

Радно место на редном броју 10:

- завршена школа за ВКВ раднике и одговарајуће стручно оспособљавање.

Радно место на редном броју 11 и 12:

- завршена школа за КВ раднике.

Радно место на редном броју 13:

- кандидат мора да има одговарајућу врсту и степен стручне спреме, предвиђен за формацијско место за које конкурише. Уколико нема завршену одговарајућу врсту школе, мора да поседује сертификат или уверење о способности за обављање наведеног посла.

Радно место на редном броју 14:

- завршена средња техничка школа дрвнопрерађивачке или грађевинске струке.

Радно место на редном броју 15:

- завршена средња техничка школа (4. степен), положен ВКВ или специјалистички испит.

Радно место на редном броју 16:

- 3. степен, машинске струке.

Радно место на редном броју 17:

- 3. степен, смер погонски електричар или електричар.

Радно место на редном броју 18:

- виша школа, односно школа за ВКВ раднике – смер термоенергетски или основне струковне студије у трајању од три године из машинског инжињерства, област термотехника,
- сертификат или уверење о оспособљености за заваривача.

Радно место на редном броју 19:

- средња школа, односно школа за ВКВ раднике – смер термоенергетски, образовни профил инсталатер грејања и климатизације.

Радно место на редном броју 20:

- средња школа, односно школа за КВ раднике, образовни профил грађевински столар.

Радно место на редном броју 21:

- средња школа, односно школа за КВ (ВКВ) раднике, образовни профил берберин (фризер).

Радно место на редном броју 22:

- завршена средња школа 3. или 4. степена стручне спреме, машинске или грађевинске струке,
- одговарајућа потврда или сертификат за водонинсталатера.

Радно место на редном броју 23:

- завршена средња школа 3. или 4. степена стручне спреме, машинске струке.

II ИЗБОРНИ ПОСТУПАК: У изборном поступку биће примењени Критеријуми прописани Одлуком о утвр-

ђивању мера за спровођење стратегије каријерног вођења и саветовања у Републици Србији у Министарству одбране и Војсци Србије („Службени војни лист”, број 10/12, 6/14, 23/15 и 30/17), а који обухватају просек оцена са нивоа школовања које је прописано за пријем на радно место (40% од укупног броја бодова), психолошку процену кандидата (40% од укупног броја бодова) и разговор са кандидатом (20% од укупног броја бодова).

Кандидати чије су пријаве благовремене, допуштене, разумљиве, потпуне и уз које су приложени сви докази и који испуњавају све услове за запослење на формацијским местима за која конкуришу биће упућени на психолошку процену капацитета у надлежне војноздравствене установе. Наведена процена врши се путем стандардизованих тестова. О датуму, времену и месту обављања процене психолошких капацитета кандидати ће бити обавештени писаним путем, на адресе наведене у пријави.

Кандидати који не задовоље на психолошкој процени губе право на даље учешће у изборном поступку.

Са кандидатима који задовоље процену психолошких капацитета биће обављен разговор. О датуму, времену и месту обављања разговора кандидати ће бити обавештени писаним путем, на адресе наведене у пријави.

Такође, за кандидате који испуњавају услове конкурса, уз њихову писану сагласност, биће извршена безбедносна провера у складу са Правилником о безбедносним проверама лица које обавља Војнобезбедносна агенција.

Кандидати који се не одазову позиву у било којој фази изборног поступка губе право на даље учешће у изборном поступку.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос доставиће лекарско уверење о општој здравственој способности.

Место рада: за радно место на редном броју 1, 2 и 3 – Сомбор, за радна места 4 и 5 – Ваљево, за радна места на редном броју 6 – Лесковац, за радно место на редном броју 7 – Краљево, за радно место на редном броју 8, 18, 19, 20, 21 – Крушевац, за радно место на редном броју 9 – Панчево, за радно место на редном броју 10, 11, 12, 13 – Пожаревац, за радно место на редном броју 14, 15 – Горњи Милановац, за радно место на редном броју 16, 17 – Јаково, за радно место на редном броју 22 и 23 – Зајечар.

III РОК ЗА ПОДНОШЕЊЕ ПРИЈАВЕ НА ЈАВНИ КОНКУРС: 30 (тридесет) дана и почиње да тече наредног дана када је јавни конкурс оглашен у „Службеном гласнику Републике Србије”.

IV Лице задужено за давање обавештења о јавном конкурс:

- за радно место на редном броју 1, 2, 3: Жељко Ђурђевић, телефон 025/438-899, локал 58-167 и локал 58-091
- за радна места на редном броју 4 и 5: Горан Јурош, телефон 014/296-015 и Иван Арсић 014/296-017
- за радно место на редном броју 6: Горан Биук,

телефон 016/249-379

- за радно место на редном броју 7 и 8: Милић Николић, телефон 037/416-048
- за радно место на редном броју 9: Драган Видојевић, телефон 013/326-216
- за радно место на редном броју 10, 11, 12 и 13: Јово Плављанић, телефон 012/223-666, локал 49-101
- за радно место на редном броју 14 и 15: Зоран Писковић, телефон 032/ 713-290, локал 49-637
- за радно место на редном броју 16 и 17: Славиша Петрић и Мишо Маџарац, телефон 011/8416-660, локал 767
- за радно место на редном броју 18, 19, 20 и 21: Синиша Борјанић, телефон 037/416-023
- за радно места на редном броју 22 и 23: Маријан Стаменковић, телефон 019/426-388.

V АДРЕСА НА КОЈУ СЕ ПОДНОСИ ПРИЈАВА ЗА ЈАВНИ КОНКУРС:

Поштом на адресу са назнаком „за јавни конкурс“:

- за радно место на редном броју 1, 2, 3: **ВП 1423 Сомбор, Централа бб, 25000 Сомбор,**
- за радно место на редном броју 4 и 5: **ВП 9845 Ваљево, ул. Војводе Мишића бб, 14000 Ваљево,**
- за радно место на редном броју 6: **ВП 4445 Лесковац, Краља Милутина бб, 16000 Лесковац,**
- за радно место на редном броју 7 и 8: **ВП 5019 Крушевац, ул. Балканска 57, 37000 Крушевац,**
- за радно место на редном броју 9: **ВП 1442 Панчево, ул. Баваништански пут бб, 26000 Панчево,**
- за радно место на редном броју 10, 11, 12 и 13: **ВП 5302 Пожаревац, ул. 6. личке дивизије бб, 12000 Пожаревац,**
- за радно место на редном броју 14 и 15: **ВП 2143 Горњи Милановац, ул. Кнеза Александра 59,**
- за радно место на редном броју 16 и 17: **ВП 5004 Јаково, ул. Армијска 1, 11276 Јаково,**
- за радно место на редном броју 18, 19, 20 и 21: **ВП 3161 Крушевац, ул. Балканска бб, 37000 Крушевац, са значком „за јавни конкурс“.**
- за радно место на редном броју 22 и 23: **ВП 6002 Зајечар, Шљиварски пут бб, 19000 Зајечар.**

Лична достава пријава може се извршити и у деловодству наведених ВП.

VI ДОКАЗИ КОЈИ СЕ ПРИЛАЖУ УЗ ПРИЈАВУ НА ЈАВНИ КОНКУРС:

Уз пријаву у којој се наводе основни лични подаци, адреса становања, контакт телефон, mail адреса, назив и редни број радног места на које се конкурише, кандидати поред кратке биографије прилажу и следеће:

- диплому којом се потврђује захтевана стручна спрема,
- сведочанства за завршен сваки разред средње школе (за радна места за која је прописано КВ, ССС и ВКВ);
- уверење о држављанству (не старије од шест месеци);
- извод из матичне књиге рођених (ако није нови образац – не старији од шест месеци).
- уверење надлежног суда да се против кандидата

не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);

- уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању од најмање шест (6) месеци;
- уверење државног органа у којем је кандидат био на служби да му радни однос у државном органу није престао због повреде дужности из радног односа (само за лица која су била запослена у државној служби).

Сви докази се прилажу у оригиналу или у фотокопији која је оверена у општини, суду или код јавног бележника.

Напомена:

Неблаговремене, недопуштене, неразумљиве или непотпуне пријаве и пријаве уз које нису приложени сви потребни докази у оригиналу или фотокопији овереној у општини, суду или код јавног бележника, биће одбачене закључком.

Сагласно одредби члана 125. Закона о Војсци Србије између кандидата који испуњавају услове конкурса, првенство под једнаким условима има супружник, односно члан породице погинулог професионалног припадника Војске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених на вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

Пробни рад обавезан је за све оне кандидате који први пут заснивају радни однос у државном органу. Пробни рад за радни однос заснован на неодређено време траје 6 месеци. Запосленом који не задовољи на пробном раду отказује се радни однос без права на новчану накнаду без отказа.

Јавни конкурс спроводи конкурсна комисија коју именује министар одбране.

Одредбом члана 9. и члана 103. Закона о општем управном поступку („Службени гласник РС”, бр. 18/2016) прописано је, између осталог, да у поступку који се покреће по захтеву странке орган може да врши увид, прибавља и обрађује личне податке о чињеницама о којима се води службена евиденција када је то неопходно за одлучивање, осим ако странка изричито изјави да ће податке прибавити сама.

Потребно је да кандидат попуни изјаву којом се опредељује за једну од две могућности: да орган прибави податке о којима се води службена евиденција или да ће то кандидат учинити сам. Наведену изјаву је могуће преузети на сајту Министарства одбране – конкурси. Потписану изјаву неопходно је доставити уз молбу уз наведене доказе како би орган могао даље да поступа.

Документа о чињеницама о којима се води службена евиденција су: уверење о држављанству; извод из матичне књиге рођених; уверење из суда и МУП-а да се против лица не води кривични поступак, односно да лице није осуђивано на казну затвора у трајању од најмање 6 месеци; уверење државног органа у ко-

јем је кандидат био на служби да му радни однос у државном органу није престао због повреде дужности из радног односа. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ**

**Управа за кадрове
расписује**

КОНКУРС

**за пријем кандидата из грађанства за
ученике Средње стручне војне школе**

У школској 2018/2019. години извршиће се пријем **45** кандидата мушког и женског пола из грађанства (у даљем тексту: кандидати) за ученике првог разреда Средње стручне војне школе (**30** ученика за смер Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана и **15** ученика за смер Јединице за електронска дејства).

УСЛОВИ КОНКУРСА

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ

- да су држављани Републике Србије;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора или им није изрицана заводска мера.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ

- да су рођени 2002. године или касније;
- да су завршили V, VI и VII разред и прво полугодиште VIII разреда, односно VIII разред основне школе, и при томе постигли најмање врло добар просечан општи успех школовања;
- да у свим разредима школовања из владања имају најмање оцену 4 (врло добар).

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса, подлежу провери физичке способности, провери знања из математике и физике, психолошкој процени, медицинско-здравственој процени и безбедносној провери.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ УЧЕНИКА

Школовање у Средњој стручној војној школи траје четири године. Ученици се школују по плану и програму војностручног смера Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране и Јединица за електронска дејства.

Након завршеног школовања у Средњој стручној војној школи ученици се примају у Војску Србије у својству професионалног подофицира, у чину водника.

За време школовања ученици Средње стручне војне школе имају статус војног лица, у складу са *Законом о Војсци Србије*.

За време школовања ученицима су обезбеђени смештај и исхрана у интернату, уџбеници, школски прибор, одећа и обућа, здравствена заштита и новчана примања у складу са прописом којим су уређени услови, начин остваривања и висина новчаних примања у Министарству одбране Републике Србије, а трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије.

Међусобна права и обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА И ПОСТУПАК СПРОВОЂЕЊА КОНКУРСА

Кандидати подносе пријаву територијалном органу регионалног центра Министарства одбране на територији сталног места боравка.

Кандидати чије је пребивалиште на територији АП Косово и Метохија конкурсну документацију подносе територијалном органу регионалног центра Министарства одбране који је најближи њиховом месту пребивалишта. Образац пријаве добија се у територијалном органу регионалног центра Министарства одбране приликом конкурисања.

Кандидат уз пријаву прилаже:

- оверену фотокопију уверења о држављанству Републике Србије;
- оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених;
- потврду надлежног органа да се против кандидата не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да није осуђиван за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора, односно да му није изрицана заводска мера;
- оверене фотокопије сведочанстава V, VI, VII и VIII разреда основне школе за кандидате који су завршили основну школу, а за кандидате ученике VIII разреда оверене фотокопије сведочанстава V, VI и VII разреда основне школе и уверење – потврду основне школе о оценама на крају полугодисhta VIII разреда.

Фотокопије докумената тражених по конкурсну кандидати оверавају у општини, суду или код јавног бележника.

Приликом доласка на проверу физичких способности, проверу знања из математике и физике, кандидати са собом обавезно носе потребну спортску опрему, ђачку књижицу са овереном фотографијом и потврду (не старију од 10 дана) од изабраног лекара да могу приступити провери физичких способности.

Приликом доласка на све предвиђене провере у оквиру селекције, потребно је да кандидати дођу у пратњи родитеља – старатеља.

Селекција кандидата из грађанства за ученике Средње стручне војне школе реализује се у три дела. У првом делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу провери физичке способности и провери знања из математике и физике. Уколико кандидат не задовољи критеријуме провере физичке способности, губи право на упис у Средњу стручну војну школу и не упућује се на следећи облик селекције.

Да би задовољио критеријуме првог дела селекције кандидат мора остварити најмање по један бод на те-

стирању из математике и физике.

У другом делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу психолошкој процени (1, 2. и 3. категорија кандидата на психолошкој процени задовољава критеријуме).

У трећем делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу медицинско-здравственој процени.

Ради провере физичке способности, провере знања из математике и физике, кандидати за пријем на школовање у Средњу стручну војну школу долазе у интернат Војне гимназије (Хумска 22, Београд), према распореду који ће изградити регионалним центрима Министарства одбране Републике Србије.

Све путне трошкове превоза до интерната Војне гимназије ради реализације првог дела селекције и до војноздравствених установа за потребе психолошке и медицинско-здравствене процене носе кандидати који конкуришу за упис у Средњу стручну војну школу.

Конкурс је отворен од **12. фебруара до 30. марта 2018. године.**

Конкурсна документација кандидатима за ученике Средње стручне војне школе неће се враћати.

Кандидати ће обавештење о резултатима конкурса добити од Војне гимназије почев од **13. јуна 2018. године.**

Остала обавештења у вези са конкурсом могу се добити у Средњој стручној војној школи, Улица Петра Чајковског број 2, Београд (телефони: 011/3603-966, 011/3603-972 и 011/3603-655) или на интернет презентацији Војне гимназије www.gimnazija.mod.gov.rs. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за кадрове
расписује
КОНКУРС**

**за пријем кандидата из грађанства
у Војну академију и Медицински факултет
Војномедицинске академије
Универзитета одбране у Београду**

У школској 2018/2019. години примају се кандидати из грађанства за кадете:

А) ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

Основне академске студије, укупно 76 кадета на студијске програме:

1. Менаџмент у одбрани;
2. Противваздухопловна одбрана;
3. Војноелектронско инжењерство;
4. Војномашинско инжењерство;
5. АБХО;
6. Логистика одбране;
7. Војногеодетско инжењерство;

Интегрисане академске студије, 11 кадета на студијски програм Војно ваздухопловство.

Садржаји у оквиру студијских програма су заједнички за I и II годину студија, док ће се кадети опредељи-

вати за одређени модул у оквиру студијског програма по завршетку II године студија, у зависности од постигнутог успеха и потреба система одбране.

Б) МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА ВОЈНОМЕДИЦИНСКЕ АКАДЕМИЈЕ

Интегрисане академске студије медицине: 25 кадета.

УСЛОВИ КОНКУРСА:

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су држављани Републике Србије;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора или им није изрицана заводска мера.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

а) Војна академија

- да су рођени 1997. године или касније;
- да су завршили четворогодишњу средњу школу или гимназију;
- да похађају IV разред гимназије или средње школе.

Кандидати за кадете студијског програма Војно ваздухопловство морају да испуне и допунске услове прописане посебним програмом медицинско-здравствене и психолошке процене кандидата за тај студијски програм.

б) Медицински факултет ВМА

- да су рођени 1998. године или касније;
- да су завршили гимназију, средњу школу здравствене или ветеринарске струке у трајању од четири године или
- да похађају IV разред гимназије, средње школе здравствене или ветеринарске струке.

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса за пријем за кадете Војне академије и Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду полажу пријемни испит, подлежу провери физичке способности, медицинско-здравственој процени, психолошкој процени и безбедносној провери.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА И ПОСТУПАК СПРОВОЂЕЊА КОНКУРСА

Кандидати подносе пријаву територијалном органу регионалног центра Министарства одбране на територији сталног места боравка. Кандидати чије је пребивалиште на територији АП Косово и Метохија конкурсну документацију подносе територијалном органу регионалног центра Министарства одбране који је најближи њиховом месту пребивалишта. Образац пријаве добија се у територијалном органу регионалног центра Министарства одбране приликом конкурсисања.

Уз пријаву прилажу:

- оверену фотокопију уверења о држављанству Републике Србије;

- оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених;
- потврде надлежног органа да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора, односно да им није изрицана заводска мера;
- оверене фотокопије сведочанства свих разреда и фотокопију дипломе средње школе (за кандидате који су завршили четворогодишње школовање), односно сведочанства завршених разреда и оверен препис оцена са полугодишта четвртог разреда (за кандидате којима је школовање у току).

Приликом доласка на селекцију у Војну академију и Медицински факултет ВМА кандидат мора имати документ за личну идентификацију (лична карта).

Кандидати који буду примљени на школовање биће обавештени када ће предати сведочанства о завршеном IV разреду школовања и диплому.

Кандидати који имају негативну медицинско-здравствену, психолошку процену и безбедносну проверу неће се рангирати.

Све трошкове превоза до војних школа ради реализације пријемног испита и провере физичких способности и до војноздравствених установа за потребе психолошке и медицинско-здравствене процене носе кандидати који конкуришу у војне школе.

СЕЛЕКЦИЈА КАНДИДАТА:

а) Војна академија

Селекција кандидата за Војну академију реализује се у два дела.

У првом делу селекције, који се реализује на Војној академији, кандидати полажу пријемни испит, који обухвата проверу знања из математике и проверу физичке способности. На основу резултата првог дела селекције, формира се прелиминарна ранг-листа на основу мерила за утврђивање редоследа кандидата.

Кандидати који су као ученици III или IV разреда средње школе освојили једно од прва три места из математике на републичком такмичењу које организује Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, не полажу пријемни испит из математике, а пријемни испит из тог предмета вреднује се максималним бројем бодова. Ово се не односи на награде освојене на републичкој смотри научног и уметничког стваралаштва талената. Кандидати прилажу оверену фотокопију дипломе о освојеним наградама и њиховом рангу са републичког такмичења.

Приликом доласка на први део селекције – пријемни испит кандидати су обавезни да донесу потврду од водећег лекара да су здравствено способни за физичку проверу и потребну спортску опрему.

Други део селекције обухвата медицинско-здравствену и психолошку процену, која је елиминационог карактера, на коју се позивају кандидати почев од најбоље рангираног па све до попуне потребног броја здравствено способних кандидата.

Током процеса селекције врши се и безбедносна провера кандидата.

О терминима за селекцију по датуму, месту и времену кандидати ће бити обавештени преко интернет

странице Војне академије и Универзитета одбране и преко центара МО где су конкурисали.

б) Медицински факултет ВМА

Провера физичке способности је елиминационог карактера, а информација о минимуму критеријума које је неопходно да кандидат задовољи биће истакнута на интернет страници Медицинског факултета ВМА.

Временски термини одређени за здравствени преглед, психолошко тестирање и проверу физичке способности, као и датум, место и време полагања пријемног испита биће истакнути на интернет страници Медицинског факултета ВМА и Универзитета одбране у Београду.

Листа кандидата који испуне услове за полагање пријемног испита биће истакнута најмање седам дана пре термина за полагање пријемног испита на интернет страници Медицинског факултета ВМА и интернет страници Универзитета одбране у Београду.

Кандидати који су као ученици III или IV разреда средње школе освојили једно од прва три места из биологије или хемије на републичком такмичењу које организује Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије не полажу пријемни испит из одговарајућег наставног предмета, а пријемни испит из тог предмета вреднује се максималним бројем бодова. Ово се не односи на награде освојене на републичкој смотри научног и уметничког стваралаштва талената. Кандидати прилажу оверену фотокопију дипломе о освојеним наградама и њиховом рангу са републичког такмичења.

Конкурсна документација неће се враћати кандидатима.

МЕРИЛА ЗА УТВРЂИВАЊЕ РЕДОСЛЕДА КАНДИДАТА

а) Војна академија

Редослед пријављених кандидата утврђује се на основу следећих мерила:

- успех из средње школе – максималан број бодова је 40;
- провера знања из математике – максималан број бодова је 45 и
- провера физичке способности – максималан број бодова је 15.

Рангирање кандидата на основу пријемног испита извршиће се тако што ће се рангирати они кандидати који постигну најмање 10 од могућих 45 бодова из математике.

Укупан максималан број бодова који кандидат може да оствари износи 100 бодова. Кандидати ће бити рангирани на основу **укупно оствареног броја бодова, а у случају истог броја бодова, предност ће имати кандидат са више освојених бодова на провери знања из математике.**

б) Медицински факултет ВМА

Редоследа пријављених кандидата утврђује се на основу следећих мерила:

- успех из средње школе или гимназије – максималан број бодова је 40;
- провера знања из хемије и биологије – максималан број бодова је 60.

Рангирање кандидата на основу пријемног испита извршиће се тако што ће се рангирати они кандидати који постигну најмање 50% + 1 бод на сваком од

тестова који полагају на пријемном испиту (16 бодова из хемије и 16 бодова из биологије).

Укупан максималан број бодова који кандидат може да оствари износи 100. Кандидати ће бити рангирани на основу места на коначној ранг-листи.

НАЧИН И РОКОВИ ЗА ПОДНОШЕЊЕ ЖАЛБЕ НА УТВРЂЕНИ РЕДОСЛЕД

а) Војна академија

Кандидат који сматра да су његова права повређена може поднети приговор декану Војне академије у року од три дана од дана објављивања прелиминарне ранг-листе кандидата.

Декан Војне академије доноси решење по приговору кандидата у року од три дана од дана пријема приговора.

На решење декана, кандидат може изјавити жалбу начелнику Војне академије у року од три дана од дана пријема решења. Начелник Војне академије решава по жалби у року од три дана од дана њеног пријема.

б) Медицински факултет ВМА

Прелиминарна ранг листа биће објављена до 48 часова од момента завршетка пријемног испита на огласној табли, на интернет страници Медицинског факултета ВМА, као и на интернет страници Универзитета одбране у Београду.

Кандидат који сматра да су његова права повређена може поднети приговор декану Медицинског факултета ВМА у року од три дана од дана објављивања прелиминарне ранг-листе на огласној табли Факултета.

Декан Медицинског факултета ВМА доноси решење по приговору кандидата у року од три дана од дана пријема приговора.

На решење декана, кандидат може изјавити жалбу Савету Медицинског факултета ВМА у року од три дана од дана пријема решења. Савет решава по жалби у року од три дана од дана њеног пријема.

Након одлучивања по приговору, комисија утврђује и објављује коначну ранг-листу свих кандидата са укупним бројем бодова стеченим по свим критеријумима.

Коначна ранг-листа објављује се на интернет страници Медицинског факултета ВМА и интернет страници Универзитета одбране у Београду.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ КАДЕТА:

Школовање у Војној академији има структуру основних академских студија првог степена у трајању од четири године, што подразумева 240 ЕСПБ, и интегрисаних академских студија за студијски програм Војно ваздухопловство у трајању од 5 година, што подразумева 300 ЕСПБ. После завршетка школовања кадети стичу високо образовање и стручно звање које је прописано акредитованим студијским програмима.

Школовање на Медицинском факултету Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду има структуру интегрисаних академских студија у трајању од шест година, односно 360 ЕСПБ. После завршетка школовања кадети стичу високо образовање и стручно звање доктор медицине, како је прописано акредитованим студијским програмом.

За време школовања кадети Војне академије и Медицинског факултета ВМА имају статус војног лица, у складу са Законом о Војсци Србије. За време шко-

ловања кадети станују у интернату, током школовања им се исплаћују новчана примања и путни трошкови у складу са законском регулативом, а све трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије, на основу уговора којим се регулишу међусобне обавезе.

Након успешно завршеног школовања у Војној академији и Медицинском факултету ВМА примају се у професионалну војну службу и производе у чин потпоручника одговарајућег рода – службе.

У случају прекида школовања због слабог успеха, прекида школовања на лични захтев и неиспуњења обавеза регулисаних уговором о школовању, лица на школовању су у обавези да надокнаде трошкове школовања.

Конкурс је отворен од 12. фебруара до 30. марта 2018. године.

Кандидати који конкуришу за кадете Војне академије и Медицинског факултета ВМА моћи ће да се информирају о резултатима конкурса од војних школа за које су конкурисали.

Информације у вези са конкурсом могу се добити у Одсеку за питања кадета, студената и слушалаца Универзитета одбране: за Војну академију путем електронске поште stud.sluzba@va.mod.gov.rs, на телефоне:

011/3603-112, 011/3603-344 или на интернет страници <http://www.va.mod.gov.rs>, а за Медицински факултет ВМА путем електронске поште:

medicinski.fakultet@vma.mod.gov.rs, на телефоне:

011/3608-129, 011/3608-134, 011/3608-661, или на интернет страници <http://www.mfvma.mod.gov.rs>. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за традицију, стандард и ветеране
ИНФОРМАЦИЈА
о пословној сарадњи са
ЈП „Скијалишта Србије”**

У складу са овлашћењем министра одбране, начелник Управе за традицију, стандард и ветеране пуковник Слађан Ристић у име Министарства одбране потписао је Уговор о сарадњи са ЈП „Скијалишта Србије”.

Овим уговором омогућено је да запослени у Министарству одбране и Војсци Србије плаћају ски карте на рате путем административне забране, и то до три месечне рате уколико је цена ски карте до 15.000, 00 динара или до шест месечних рата, уколико је цена ски карте преко 15.000, 00 динара.

Потребно је да припадник МО и ВС који жели да користи наведену могућност са собом на путовање понесе оверена три примерка Решења о административној забрани на примања издате од стране надлежне организационе јединице Министарства одбране и Војске Србије.

Образац административне забране биће доступан на сајту Министарства одбране у пољу СТАНДАРД – Мере за побољшање стандарда запослених у Министарству одбране и Војсци Србије.

Београд, 1. фебруар 2018. године. ■

Едиција ВОЈВОДЕ

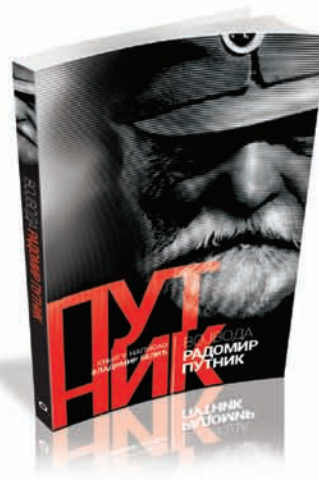
Велике годишњице су и велика подсећања, хоризонтални пресеци наше сопствене историје. Годишњица Великог рата вратила нам је у живу интересовања многе историјске личности тог периода. Биографије славних српских војвода исписују најсветлије странице наше војне и свеколике историје.

ВОЈВОДА ПЕТАР БОЈОВИЋ

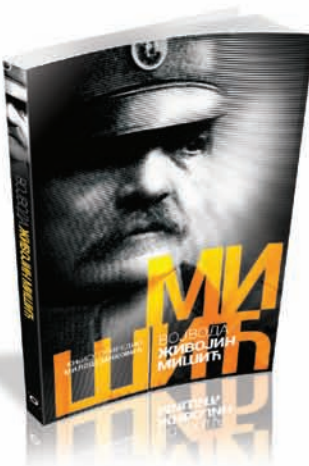
Томислав Гаврић,
Драган Симовић
Броширано,
ф. 13×20, 140 стр.
шифра: 111347
цена: 396,00
са попустом: 297,00

ВОЈВОДА РАДОМИР ПУТНИК

Владимир Белић
Броширано,
ф. 13×20, 142 стр.
шифра: 111348
цена: 396,00
са попустом: 297,00

ВОЈВОДА ЖИВОЈИН МИШИЋ

Милош Јанковић
Броширано,
ф. 13×20, 152 стр.
шифра: 111349
цена: 396,00
са попустом: 297,00

ВОЈВОДА СТЕПА СТЕПАНОВИЋ

Е. Белић
Броширано,
ф. 13×20, 186 стр.
шифра: 111350
цена: 396,00
са попустом: 297,00

Југославенска спољна политика
и Тршћанска криза почетком
хладног рата (1945-1947)

ОДБРАНА
Специјални прилог 182

**ЖИВОТ ДАМО
ТРСТ НЕ ДАМО!**

**LINEA DI DEMARCAZIONE
CONFINE DELLA ZONA
DI OCCUPAZIONE MILITARE
JUGOSLAVA**

**DEMARCA
ČRTA OM
JUGOSLO
VOJAŠKE**

Пише др Мирјана ЗОРИЋ

У освит хладног рата западне силе (Велика Британија и САД) у спору око Трста виделе су озбиљну комунистичку претњу. Тршћанска криза се заправо јавља као почетна манифестација хладног рата међу великим силама, бившим ратним савезницама, која је претила да прекорачи границе новог рата у Европи. За Черчила је већ у мају 1945. године „гвоздена завеса” била подигнута од Балтичког до Јадранског мора. Потписивањем *Београдског споразума* 9. јуна 1945, затим, *Мировног споразума између Италије и Југославије* 10. фебруара 1947. у Паризу и *Меморандума о разумевању* 5. октобра 1954. године у Лондону (којим је Слободна територија Трста престала да постоји) дипломатије заинтересованих страна у овом спору настојале су да пронађу мирно решење за Тршћанску кризу, али ће она свој епилог добити тек 1975. године, *Осимским споразумом*, када је коначно договорена граница између Италије и Југославије.

Навршило се 70 година од потписивања (1947) Мировног споразума са Италијом у Паризу. Тада је донекле пацификована велика међународна криза, која је кулминирала у самој завршници Другог светског рата и основана Слободна територија Трста. Тршћанска криза се још у време Другог светског рата манифестовала између западних савезника и Југославије око спорних територија на њеним северозападним границама, да би на крају рата добила још једну димензију: ула-

ском Југословенске армије у Трст 1. маја 1945. обновљен је стари територијални спор између Југославије и Италије, настао непосредно по завршетку Првог светског рата. Под међународним притиском, Краљевина СХС тада је прихватила (Рапалским уговором из 1920. године) неповољну граничну линију са Италијом, договорену тајним Лондонским уговором из априла 1915. године, када су силе Антанте обећале Италији територијално проширење на рачун Аустроугарске монархије као награду за њен улазак у рат против Централних сила. Ово проши-

рење обухватало је Трентино, Јужни Тирол, Трст, Горицу, Градишку, део Корушке и југозападну Крањску, затим читаву Истру до Кварнера, са острвима Црес и Лошињ, северну Далмацију са Шибеником и Задром и припадајућим острвима. Након уласка југословенских партизана у Трст 1. маја 1945, којим је и формално отпочела Тршћанска криза, Четврта армија под командом Петра Драпшина држала је град под својом контролом све до 12. јуна исте године, па је овај период у историји познат као „Четрдесет дана Трста“.

Историјске паралеле о хладном рату

За историјску науку тема о југословенској спољној политици и Тршћанској кризи почетком хладног рата и данас је актуелна, али и поучна, јер нам својим садржајима нуди искуства корисна за разумевање савремених међународних односа и положаја, пре свега, малих земаља на Балкану, гледано из угла политике и интереса великих сила у овом региону. Године (1945–1954) у којима се одвијала Тршћанска криза биле су у исто време и период хладноратовског конфронтација великих сила, бивших савезница из Другог светског рата, које ће собом донети и блоковску поделу света.

Као почетак хладног рата узима се 1947. година, када је амерички конгрес усвојио спољнополитички план (познат као Труманова доктрина) о пружању војне и економске помоћи Турској и Грчкој, како ове земље не би постале мета совјетске експанзије и ширења интересних сфера СССР на југоистоку Европе и Блиском истоку. Термин хладни рат први пут је употребио Бернард Барух, саветник америчког председника током једне од дебата у америчком конгресу 1947. године, а његов појам посебно се везује за британског премијера Винстона Черчила, који је у марту 1946. године у Фултону (САД) употребио крилатицу о „гвозденој завеси“, коју су комунисти спустили према „слободном свету“. Том приликом је позвао на „крсташки рат против комунизма, подсећајући на обавезу одбране атлантске заједнице и потребу војног удруживања угрожених држава Запада. Ови наступи фактички су најавили почетак хладног рата.

Стварање НАТО-а 1949. и формирање Варшавског пакта 1955. године (чиме је заокружена подела света на Западни и Источни блок), жестока трка у наоружању, претње глобалним ратом, локални ратови вођени уз директно или индиректно мешање великих сила, шпијунирање, економско исцрпљивање, политика уцена и војних претњи, обострано неповерење и провокације, сумњичења и неспоразуми, међусобно оптуживање због ширења комунизма, односно империјализма и контрареволуције у свету обележили су хладноратовску еру, која ће се формално окончати падом Берлинског зида 1990. и распадом СССР-а 1991. године.

Посматрано из угла савремених међународних односа, евидентно је да су поједини рецидиви и феномени хладног рата и данас присутни у свету, у виду појава које не нестају формалним завршетком једне епохе. Иако је реч о епохи која је ишчезла са историјске позорнице, показало се да политика поделе интересних сфера, трка у наоружању, провоцирање оружаних конфликта, директно мешање у политику других, посебно малих земаља, представљају константу у међународним односима која не познаје границе и временска ограничења.

Данас је све видљивије поновно приближавање света хладном рату и подели на Запад и Исток, на два глобална пола, сваки са својим центрима моћи – западни, са САД и Европском унијом, и источни са Кином, Русијом и Индијом, а између њих су земље западног Балкана. Слично као и Југославија, када се после Другог светског рата нашла између два блока међусобно супротстављених сила. Излаз из

такве ситуације бивша СФРЈ пронашла је у политици (Покрету) несврставања, а данашња Србија у прокламовању војне неутралности. Време које је пред нама показало оправданост оваквог избора.

Почетак престројавања међу великим силама

Хладноратовско престројавање међу великим силама започело је већ по завршетку Другог светског рата, када је Совјетски Савез учврстио свој утицај у земљама Источног блока, док су Сједињене Државе започеле глобалну политику „задржавања Руса“, како би осујетиле „комунистичку инвазију“ Европе. Велика заслуга за вођење овакве полити-

Амерички председник Хари Труман

ке приписује се америчком дипломати и амбасадору у Москви Џорџу Форесту Кенану, који је у свом „Дугом телеграму“ из 1947. године саветовао америчку администрацију да се не исцрпљује у покушајима збацивања комунистичких режима тамо где они већ постоје, већ да се посвети „политици запречавања“ и не дозволи даље ширење комунизма у Европи.

Те исте, 1947. године, амерички председник Хари Труман је објавио спољнополитички план САД, у литератури познат као Труманова доктрина, с циљем да се земљама којима је претила опасност да постану совјетска сфера

утицаја, пре свега Грчкој и Турској, пружи војна и економска помоћ. Убрзо након тога државни секретар САД Џорџ Маршал покренуо је Маршалов план (Програм европског опоравка – *European Recovery Program*), који је садржавао опсежан програм монетарне помоћи државама Европе с циљем обнове њихове економије након Другог светског рата и одупирања совјетском утицају. Сматрало се да би се финансијским подстицајима европској економији елиминисали и услови у којима је комунистичка идеологија проналазила плодно тле за своје ширење.

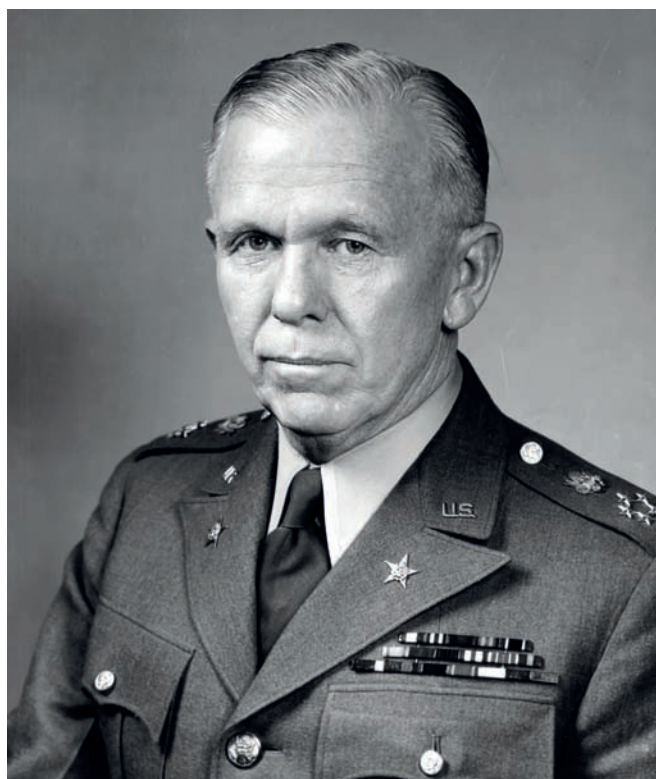
Маршалов план оправдао је свој циљ, јер је до средине педесетих година прошлог века допринео економском опоравку европских земаља западно од „гвоздене завесе“. Источно од те завесе, земљама Источног блока било је забрањено да на било који начин учествују у коришћењу Маршаловог плана. Као пандам овом програму, Совјетски Савез основао је организацију познатију под именом СЕВ, (*Comesop – Council of Mutual Economic Assistance – Веће за узајамну економску помоћ*), која ни близу није дала оне ефекте у развоју земаља источне Европе, као што је Маршалов план имао на Западу. Отада отпочиње изразита диспропорција у економском развоју европских земаља које су припадале Западном и Источном блоку и она ће трајати све док је трајао и хладни рат.

Хладноратовско раздобље од почетка је било испуњено напетим, кризним ситуацијама које су избијале не само у Европи, већ и у читавом свету. Прва од тих криза (не рачунајући тршћанску) започела је совјетском блокадом Берлина 24. јуна 1948, поводом чега се у Европи очекивало избијање новог рата. Победом комуниста у кинеском грађанском рату (1949) и избијањем Корејског рата (1950–1953), сукоб између двеју водећих сила у свету проширио се и на азијски континент. Совјетски Савез и Сједињене Државе такмичили су се око доминације у Латинској Америци, те у земљама Африке и Азије, које су у првим послератним годинама пролазиле кроз процес деколонизације. Совјети су 1956. године тенковима угушили и револуцију у Мађарској. Ширење и ескалација сукоба довела је до нових кризних ситуација широм света, попут Суецке кризе 1956, Берлинске кризе 1961. и Кубанске ракетне кризе 1962. године...

Сукоб између Сједињених Америчких Држава и Совјетског Савеза имао је у основи идеолошку позадину. Био је то сукоб два концепта друштвено-економских односа: капитализма и социјализма, приватне и државне својине, слободног тржишта и планске економије, политичког плурализма и једнопартијског система... Постао је видљив у многим областима друштвеног и политичког живота, а манифестовао се у виду међународних криза, трке у наоружању, блоковске поделе света и др.

Две суперсиле имале су супростављене ставове око многих питања. У завршној фази Другог светског рата и непосредно након његовог завршетка Совјетски Савез успоставио је контролу над земљама источне Европе, које су постале социјалистичке републике под влашћу комунистичких партија. С друге стране, САД су устале у одбрану демократског поретка, не прихватајући левичарске и комунистичке идеје и настојећи да спрече ширење совјетског утицаја. Отпочео је хладни рат, који ће донети општу несигурност и сталну претњу од избијања новог оружаног сукоба.

Борба између СССР-а и САД постајала је све бескомпромиснија. Москва и Вашингтон доживљавали су своју улогу као мисију која је имала за циљ наметање сопствених вредности другима, по моделу – оно што је за њих добро, добро је и осталима. Стога нису презали ни од интервенционизма, који није увек значао и војну акцију. Већина европских држава следила је америчко и совјетско лидерство, поштовала њихове препоруке или попуштала пред њиховим притисцима. На другој страни, ван Европе, у Африци и Азији одвијао се процес деколонизације, из којег је настајао велики број нових држава. Њима су се од самог почетка нудила два модела развоја – амерички демократски и совјетски комунистички. Обе силе су у томе виделе могућност ширења сопственог утицаја, који није био само идеолошке и политичке природе, већ је, пре свега, подразумевао економске и стратешке интересе, посебно у регионима

Генерал Џорџ Маршал. државни секретар САД

који су се својим географским положајем и природним богатствима наметнули као такви. Економска зависност новостворених држава у Азији и Африци носила је са собом политичку, па и војну зависност. Ту фазу Европа је прошла у годинама по завршетку Другог светског рата, у време када се увелико уобличавала блоковска подела света.

Политичко и војно престојавање око осовине Вашингтон – Москва резултирало је најпре стварањем НАТО-а 1949. године, око којег су се окупиле земље Западног блока, којима су САД гарантовале војну помоћ. Совјетски одговор стигао је релативно брзо, 1955. године, одмах након укључења Западне Немачке у НАТО, стварањем Варшавског пакта, који је око себе окупио земље Источног блока, са Совјетским Савезом на челу. На почетку, хладни рат је примарно био конфликт око Европе, али се врло брзо, крајем четрдесетих година, проширио и на остале кон-

Јосиф Висарионович Стаљин

тиненте. Његов први излазак на светску сцену догодио се 1950. године, са избијањем корејске кризе.

На прагу новог хладног рата?

У време хладноратовске ере 1947–1990. године вођеви су бројни (локални) ратови, али се, како пише Тодор Мирковић, „знало где се ратује, ко и како рат води“. Данас, у време глобализације, „новом светском поретку“ или „глобалном поретку“, који превазилази границе националних држава у привредном, социјалном, културном и политичком деловању и залази у сферу државне и политичке суверености, готово читав свет је у рату, тврди Мирковић: „Мало је земаља или региона који нису непосредно или посредно ангажовани у некој врсти сукоба. И док се широм наше планете воде терористичке и антитерористичке акције и операције, дотле се велике силе припремају и за велики рат – развијају нове војне технологије, стратегију и тактику за њихово тестирање на бојишту. Једини преостали војни савез тежи ширењу и спреман је да војно интервенише ради ‘заштите’ људских права или кажњавања оних који угрожавају међународну безбедност“.

Оно што данас изазива асоцијације на протекли хладноратовски период је све присутнија конфронтација западних сила са Русијом, као сукцесором бившег Совјетског Савеза. Идеолошке баријере које су раније, у време блоковске поделе света, углавном коришћене као изговор за сучељавање између Запада и Истока, данас су заменили економски и стратегијски разлози. Свакако да су они постојали и у протеклим деценијама, али данашњем новом светском поретку, који су креирале највеће силе Запада предвођене Сједињеним Државама, нимало не одговара

економско и војно уздицање Русије које би представљало брану западним силама у контроли и експлоатацији најважнијих ресурса и привредних потенцијала у свету. Намера да се Руска Федерација на њеним северозападним и југозападним границама војно окружи земаљама чланицама НАТО-а произвела је у недавној прошлости озбиљне кризе у Украјини и око Крима. Ипак то није омело Русију да се наметне као равноправни партнер у решавању актуелних криза у свету, попут недавне на Блиском истоку, и да у „савезу“ са Кином успешно парира Сједињеним Државама и Европској унији. Зато је данас све очигледније поновно приближавање света хладном рату и новој подели на Запад и Исток, на два глобална пола, сваки са својим центрима моћи – западни, са САД и Европском унијом, и источни, са Русијом, Кином и Индијом.

У таквој испреплетаности економских интереса и стратегијских циљева великих сила, положај малих земаља постаје све сложенији, посебно у „осетљивим“ регионима као што је западни Балкан, где су директно сукобљени интереси западних сила и Русије, у најновије време Турске, па чак и далеке Кине. Балкан се, са Србијом као стратешком осом, у свету и данас доживљава као потенцијално буре барута, бременито кризама које своје корене вуку из прошлости, а које се у сваком тренутку могу поново активирати и злоупотребити. Излаз из неповољне међународне ситуације бивша Југославија пронашла је у политици (покрету) несврставања, успевајући да очува, па чак и прошири своје етничке границе, а Србија прокламује данас војну неутралност, у нади да ће на тај начин успети да обезбеди унутрашњу политичку стабилност и територијалну целовитост.

Шездесетих година прошлог века највећим силама у свету (из њима знаних разлога) одговарао је Покрет несврстаности (политичког и војног несврставања), са Југославијом која је била један од његових оснивача, али данас, када се увелико „мешају“ карте на Балкану и политичка „игра“ постаје све озбиљнија и сложенија, потреба малих земаља за великим савезником који је спреман и реално је у могућности да помогне у одбрани њихове независности и територијалног интегритета, може бити од веће користи од начелне војне неутралности која никога не обавезује. Уосталом, искуство бивше Југославије из хладноратовског периода о томе довољно говори.

Основе југословенске спољне политике при крају рата

После победе Црвене армије код Стаљинграда и Курска и успешно изведене операције западних савезника у северној Африци, средином 1943. године наметнуло се питање отварања новог фронта у Европи. Тиме је порастао стратегијски и војно-политички значај Балкана, као и интересовање савезника за покрете отпора који су се на њему борили против окупатора. У тим околностима, западни савезници, пре свега Британци, нису више могли да игноришу снагу Народноослободилачког покрета у Југославији,

као једног од кључних чинилаца у војно-политичком расплету на Балкану.

Односи унутар савезничке коалиције и развој догађаја на ратиштима у Европи, пре свега на њеном југоистоку, као и информације које су из Југославије слали представници британских војних мисија и извештаји британског амбасадора при југословенској влади у Лондону непосредно су определили основе нове британске политике према Југославији, дефинисане као „политика компромиса“. Према замисли британског премијера Винстона Черчила, креатора ове политике, комунисти и умерене грађанске снаге у земљи, које су институционално представљали Национални комитет ослобођења Југославије (формиран на Другом заседању АВНОЈ-а крајем 1943) и југословенска влада у Лондону, требало је да остваре договор око поделе власти у земљи и формирају заједничку Привремену владу, а на међународном плану, ова политика подразумевала је компромис између двеју великих сила, Велике Британије и СССР, око поделе политичког утицаја у Југославији.

Јосип Броз Тито

На овај начин британски премијер Винстон Черчил имао је за циљ да „омекша“ комунисте у Југославији и примора их на уступке који су подразумевали одступање КПЈ од „левог радикализма“ и прихватање „реалполитике“, како би се очувао уставни континуитет Краљевине Југославије и тиме гарантовала заштита британских интереса на Балкану. Притом, Черчил је рачунао на утицај Москве који је ова имала међу југословенским комунистима, али и на саму потребу „револуционарног фактора“ у земљи да ојача своје спољнополитичке позиције.

Одржавање добрих односа унутар савезничке коалиције од почетка рата налагало је совјетској влади да у решавању југословенског питања ради сагласно са Британ-

цима. Како се Москва у својој политици према савезницима руководила чистим прагматизмом, прихватање Черчилове „политике компромиса“ нудило је реалну могућност да се добије на времену и очува коалиција док се не стекну услови да Народноослободилачки покрет у Југославији изађе из рата као победник и стекне међународно признање.

Пораз британске политике компромиса

У трагању за компромисним решењем између старог и легитимног центра власти (југословенске владе у емиграцији) и новог политичког субјекта (НКОЈ-а) у земљи, Лондон и Москва су, поред свих разлика и сумњи, наступали заједничким снагама, иако је свака од великих сила настојала да води паралелно и самосталну политику како би остварила што повољније позиције у Југославији у завршници рата. Тај процес одвијао се истовремено на неколико нивоа и у више етапа, али је СССР од средине 1944. године био у очигледној предности. Продором Црвене армије ка Југоистоку Европе, довођењем комуниста на власт у Румунији и Бугарској и њеним избијањем на источне границе Југославије, где ју је дочекала савезничка војска НОВЈ, пружи-ли су совјетској влади реалну шансу да снагом свог оружја оствари одлучујућу предност на Балкану. Черчил, који није био у стању да Совјетима парира војно, био је принуђен да у октобру 1944. године понуди Стаљину поделу политичког утицаја у земљама Балкана, по систему „фифти-фифти“ (пола-пола).

Иако је 18. октобра 1944. у Москви „договорено“ да политички утицај Москве и Лондона у Југославији буде подједнак, само два дана касније (20. октобра), ослобађањем Београда, било је јасно да је британска политика једнаког политичког утицаја у Југославији поражена. Победа у Београдској операцији била је заједнички тријумф Црвене армије и Народноослободилачког покрета у борби против фашизма. Тим чином партизани су добили одлучујућу битку за Србију и поразили свог главног противника – четничке, националне снаге, на које је Черчил рачунао у својој политици компромиса, када је Броз у лето 1944. у Напуљу и Казерти упорно тврдио да је Србија упориште антикомунизма, да је она националистичка и ројалистичка.

Формирање Привремене владе Демократске Федеративне Југославије (ДФЈ) 7. марта 1945, у коју је ушао и део грађанских политичара предвођених Демократском странком и Миланом Гролом, представљало је одређен, формалан уступак Британцима, али за комунисте учешће грађанских политичара у овој влади није значило и поделу власти. Они су у томе видели могућност да се „разбије бло-

Конференција у Јалти одржана 1945. године

када српске реакције” и ставе под контролу (у изолацију) најутицајнији политички опоненти новој, комунистичкој власти. Томе у прилог говори и чињеница да су у Привременој влади ДФЈ све кључне ресурсе држали комунисти.

Окретање Москви

Резултати првих избора у послератној Југославији (11. новембра 1945) и доношење Устава ФНРЈ 31. јануара 1946. представљали су формални раскид са монархијом и предратним режимом Краљевине Југославије и најавили курс којим ће на унутрашњем плану кренути да се развија друга Југославија. Овим је уставноправно потврђена „револуционарна смена власти”, коју је КПЈ наметнула за време Другог светског рата. Брозов тајни боравак у Москви и разговори са Стаљином септембра 1944. о војној помоћи Црвене армије у ослобађању источних делова Југославије, посебно његов нови одлазак у Москву у пролеће 1945. године, када је (11. априла) потписан Уговор о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи између СССР-а и Југославије, трасирали су главни правац југословенске спољне политике непосредно по завршетку рата.

Брозов боравак у Москви априла 1945. године изненадио је и затекао Запад. У Лондону је његова посета доживљена као јасно опредељење Југославије да напусти „равнотежу” успостављену кроз „политику компромиса” и сврста се отворено уз СССР. Британци су сматрали да посета има „војни и политички карактер”. Разочаран расплетом догађаја, Черчил је резигнирано приметио да су се Југословени „свим срцем бацили у загрљај Русије”. У таквим околностима он је био противан било каквој жртви „зарад учествовања у игри коју губимо”. Британски премијер слутио је да су потписивањем уговора у Москви априла 1945. наступиле велике промене у односима са југословенском владом, па, у складу с тим, није био спреман да се даље „утркује са Русима у пружању максималне помоћи маршалу Титу”. Био је сигуран да „ништа неће извући Југославију из руског сти-

ска”, да од ње треба дићи руке и да Тита треба оставити „да се сам кува” у „балканском сосу који је горак”.

У британској јавности било је и другачијих мишљења. За разлику од Черчила, министар спољних послова Ентони Идн сматрао је да је Британија много уложила да би све препустила „Титовим или руским замислима”. Како се Југославија, по њему, налазила „на рубу подручја нашег највећег интересовања”, наспрот „повлачењу” које је предлагао Черчил, британски министар спољних послова заговарао је својеврсно „ушанчивање” у Југославији, с циљем да „Тита задржимо на исправном курсу”. Британски политичари нису остали само на декларативним ставовима, већ су тражили и конкретне уступке, као противмеру за југословенско приближавање Москви. Британски амбасадор у Београду Ралф Стивенсон захтевао је од владе ДФЈ

да плати робу коју је испоручила англо-америчка војна организација за помоћ цивилном становништву, на основу уговора закљученог јануара 1945. године. Мере конфискације имовине и национализације страног и домаћег капитала Запад је узимао као доказ више да унутрашњи развој Југославије почиње да тече по обрасцу совјетског друштвеног уређења.

Спољна политика Југославије по завршетку рата

Спољнополитичка оријентација Југославије непосредно по завршетку Другог светског рата, као и у каснијим годинама, не може се одвојити од међународног окружења које је већ 1945. кренуло у правцу отвореног разилажења међу великим силама, победницама у овом рату. Наиме, односи унутар антифашистичке коалиције током рата нису почивали на чврстим основама да би се као такви могли одржати и у послератним условима. Завршетком рата између бивших савезника долази до отвореног размимоилажења, које се огледало у различитим концепцијама о послератном уређењу света и, пре свега, у односу на њихове личне интересе који су се тицали поделе интересних сфера у Европи. Још у току рата стварале су се основе будуће међународне политике, која ће одмах по његовом завршетку бивше савезнице сврстати у два, међусобно непомирљива војно-политичка блока и самим тим битно променити односе у свету. На тај начин оцртавала се слика новог света, испуњеног новим обележјима, савезима, али и новим сукобима.

Југославија је из Другог светског рата изашла као савезник (иако неформални) антихитлеровске коалиције, дајући велики допринос заједничкој победи над фашизмом. Чим су престале оружане борбе, она се у спољној политици окренула тесној сарадњи са Совјетским Савезом. То ни-

Енџони Инџ, министар спољних послова Британије

је био чин слепог покоравња Москви, већ савезништво засновано на идеолошкој блискости две државе и комунистичке партије у рату, заједничкој антифашистичкој борби и на Уговору о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи, закљученом априла 1945. године.

Оријентација Југославије према Москви 1945. године одговарала је не само идеолошком опредељењу КПЈ, већ и потреби да развија посебне односе са оном силом која је од почетка показивала разумевање за њене националне и државне интересе. Када су у питању мале и недовољно развијене земље, прагматизам је одувек опредељивао, па и данас опредељује њихову спољну политику. Тога се, уосталом, држала и Краљевина Југославија по завршетку Првог светског рата, када се почетком двадесетих година ослонила на Француску и Велику Британију, које су као победнице одлучивале о судбини версајске Европе. Оријентација ондашње Југославије према Француској одражавала је и њену намеру да се укључи у међународни систем војних савеза који је Француска планирала као одбрану од реваншизма побеђених сила из Првог светског рата. То је био прворазредни интерес који је повезивао тадашњу Југославију с Чехословачком, Румунијом, Грчком и Турском и довео до образовања Мале антанте 1920. и Балканског пакта 1934. године.

Ипак, оваква оријентација прве Југославије није донела очекиване резултате. Трајала је до средине тридесетих година, а онда је постало јасно да Француска и Велика Британија немају снаге да истрају на политици одбране од немачког реваншизма и његовог повезивања са суседима Југославије. То је изазвало распад француског система савеза и преоријентацију спољне политике Југославије према силама Осовине, што ће се материјализовати ступањем у савез са њима 25. марта 1941. године.

Десетак година касније, разочарење нове (друге) Југославије у СССР после Другог светског рата уследило је много брже, непуне три године од приступања совјетском систему уговора који су били замишљени као одбрана од новог реваншизма побеђене Немачке. Њихово савезништво

врло брзо прећи ће у непријатељство, а повод је било незадовољство совјетске владе понашањем југословенског руководства и његовом тежњом за политичком самосталношћу од Москве. Након што је 1945. била одбачена од Запада као совјетски савезник и сателит, Југославију је 1948. године осудио и Информбиро, због „авангардизма“, чак и „авантуризма“ у међународним односима, како је писало у његовој резолуцији. На тај начин, Југославија се на самом почетку хладног рата, 1948. године нашла у неочекиваној и опасној ситуацији, истовременог сукоба са великим силама западно и источно од „гвоздене завесе“.

Изолована од свих, уз економску блокаду земаља Источног блока и перманентну претњу војном интервенцијом од бивших савезника, пре свега СССР-а, југословенско руководство је од јесени 1949. године одлучило да врати земљу на светску политичку сцену. Нажалост, у најтежем тренутку, будући да је у то време „беснео“ хладни рат међу блоковима, а Југославија га, како наглашава Дарко Бекић, није могла, нити знала избећи: „То је био хладни рат у којем су дуж наших граница падале људске главе“. Јосип Броз је објашњавао 1960. године како је „то била најстрашнија пропаганда и најјачи притисак свим могућим средствима, осим отвореног рата“. Услови у којима се заоштравала економска и политичка блокада, као и све очигледније припреме земаља Информбироа за агресију на Југославију, закључује Бекић, „гурнули“ су ову земљу у хладни рат „више и даље него што је можда и сама желела – под окриљем Запада.“

Наглим заокретом према Западу, Југославија се преко ноћи нашла у жижи интересовања западноевропских сила и Сједињених Држава. Оне су, свакако руковођене личним интересима, сматрале да треба искористити ово нарушавање „комунистичког монолита“ и помоћи земљи која се дрзнула да окрене леђа Стаљину. Југославија је убрзо почела да добија економску помоћ од западних држава (САД, Велике Британије, Француске и Западне Немачке), а уз економску помоћ одвијала се и војна сарадња. Југославија и САД су 1951. године закључиле Уговор о војној сарадњи, а 1953. Југославија је била потписница Анкарског споразума са Турском и Грчком, земљама чланицама НАТО-а. Анкарски споразум је наредне (1954) године прерастао у Балкански пакт, а преко Балканског пакта Југославија се укључила и у западни одбрамбени систем. Економска и војна помоћ коју је добијала од Запада биле су структуриране тако да се одржи и појача непосредна одбрамбена моћ земље, без намере да се она формално укључи у западни привредни систем и политичку заједницу.

Од југословенског руководства САД су тражиле преоријентацију на тржишну привреду, вишепартијски систем, општу демократизацију друштва, што је за комунистички режим у земљи било незамисливо. Комунистичка партија Југославије на унутрашњем плану није намеравала да прави било какве политичке и идеолошке „компромисе“ и одступања од лењинистичког концепта власти и државне организације. Југославија је једно време успевала да избегне увлачење у идеолошке и политичке поделе послератног света обележеног тезом и праксом „гвоздене завесе“, представљајући неку врсту тампон зоне између Истока и Запада, али „проблем свог властитог статуса на овај начин није трајно

Тишо и Едвард Кардељ

решила". Савезништво са Западом, тврди Дарко Бекић у својој студији „Југославија у хладном рату: односи са великим силама 1949–1955“, било је само привремено и обострано „пажљиво калкулисано“, са ограниченим роком трајања.

На другој страни, Стаљинова смрт 1953. године омогућила је да се поправе односи између Југославије и СССР-а. Београдском декларацијом 1955. године, ново совјетско руководство које је предводио Никита Хрушчов прихватило је „самостални пут Југославије у социјализам“. Упркос овоме, на стратешком, политичком, па и пропагандном плану, Совјетски Савез је развојем догађаја у Југославији у претходним годинама, посебно на спољнополитичком плану, претрпео знатну штету, што је изгледа и самом Стаљину било јасно. Зато су његови наследници и иницирали нормализацију односа са бившом савезницом. Иза совјетске иницијативе стајала је више намера да се Југославија маргинализује у западном одбрамбеном савезу и међународном радничком покрету, него њено формално враћање у „лагер“ источноевропских социјалистичких земаља.

Ни нова америчка администрација, која је под руководством државног секретара Џона Фостера Дилса од 1953. године кренула у најоштрију конфронтацију са „светским комунизмом“, није више озбиљно рачунала с Југославијом, нити је гајила илузије о њезином унутрашњем уређењу. Зато се у овој фази, средином педесетих година, може говорити о обостраном интересу двају блокова да се Југославија поново изолује, али овај пут у смислу маргинализације њезине улоге као потенцијалног „кризног жаришта“. То се, уосталом, тврди Бекић, могло тумачити и као прећутно ново „читање“ Јалтског споразума. Међутим, наметнута „маргинализација“ југословенском руководству створила је простор да се, вођено властитим интересима и доктринарним уверењима, преобрати у носиоца посве нове међународне политике – мирољубиве коегзистенције и несврставања. Тако се, за свега седам година, од потпуне одбачености и изолованости на међународном плану (1948), упркос свим објективним и субјективним ограничењима, Југославија средином педесетих година поново нашла у самом жаришту светске

политике, али не као „жртва“, већ као њен креатор.

Искуство „сарадње“ и са Истоком и са Западом уверило је југословенско руководство да је неопходно проналажење нове спољнополитичке алтернативе, која би подразумевала правац који неће доводити у питање независност земље и која ће је заштитити од притисака суперсила. Прошавши кроз искуство послератне сарадње са СССР-ом и успостављања приснијих веза са Западом, учевајући притом сву опасност и

изазове блоковског сврставања, Југославија је крајем 1954. и током 1955. године иницирала доктрину „мирољубиве коегзистенције“, из које ће у каснијем периоду проистећи политика несврстаности.

Није претерано рећи да је Југославија од 1945. до 1955/56. године прошла кроз најкритичнији период у својој послератној историји и успела да очува интегритет, целовитост граница и самосвојност у вођењу спољне политике. Овај период историчари сматрају кључним раздобљем у послератној историји Југославије, који омеђују три важна догађаја на плану међународних односа: избијање Тршћанске кризе 1945, сукоб с Информбиром у јуну 1948. и долазак Хрушчова и Нехруа у Београд јуна 1955. године. Унутар ове „политичке и идеолошке елипсе“, коментарише Бекић, догодило се много тога што ће деценијама касније усмеравати развој Југославије и знатно утицати на њене међународне односе уопште.

Запад се окреће против Југославије

Крај Другог светског рата истовремено је био и почетак дубоког сукоба у који се Југославија упустила са доскорашњим ратним савезницима – Великом Британијом и Сједињеним Америчким Државама. То је била последица захваћења односа унутар антифашистичке коалиције и чињенице да је Запад на Југославију гледао искључиво кроз „призму својих односа са СССР-ом“. Југословенска политичка, идеолошка, војна, економска и културна сарадња са Совјетским Савезом истовремено је подразумевала све веће дистанцирање од Запада.

Окретање западних сила против Југославије у основи се темељио на страху од совјетске експанзионистичке политике у Европи, посебно на Балкану, према Јадранском мору и његовом најсевернијем делу, где се управо отварао Тршћанско питање, према Грчкој, источном Средоземљу и Блиском истоку, као и „спекулацијама“ око југословенске федерације са балканским земљама (Балканске фе-

дерације). Идентификација совјетских и југословенских интереса готово је постала аксиом у западним тумачењима спољнополитичких потеза Београда.

Криза око Трста, отворена на самом завршетку рата у Европи, у мају 1945. године, показала је да питање северозападних граница Југославије увелико превазилази југословенско-италијанске билатералне односе. Она се заправо јављала као почетна манифестација хладног рата међу великим силама, бившим ратним савезницама. За Черчила је већ маја 1945. године „гвоздена завеса“ била спуштена од Балтика до Јадрана. Броза је британски премијер назвао „московским пипком“, који се може обуздати само демонстрацијом силе. Инсистирајући на политици „чврсте руке“, он је успео да осигура и подршку америчког председника, тада још заокупљеног ратом на Далеком истоку, у случају да „Тито нападне“.

Својом спремношћу да и војно интервенише по питању Трста, Запад се нашао пред озбиљним изазовом да прекорачи границу новог рата у Европи. На југословенским северозападним границама владало је опсадно стање. Честе су биле чарке између југословенских јединица и јединица пољске емигрантске армије генерала Владислава Андреса, које су се налазиле у саставу британских снага. Од фебруара до августа 1946. године англоамеричка авијација нарушавала је ваздушни простор Југославије, што је у августу довело до обарања једног и присилног спуштања другог америчког авиона на југословенској територији. Прелети

југословенске територије, који су се дешавали истовремено са радом Мировне конференције у Паризу, нису били случајни. Драматизујући овај инцидент, Сједињене Државе су до усијања заоштриле односе са Југославијом. У новинарским кулоарима на Западу претило се чак и атомском бомбом: једном Москви, а другом „Титу“.

Сукоб се захуктава

У јуну 1946. године британске дипломате извештавале су из Београда да је „тешко проценити“ ситуацију око Трста, јер Југославија није „слободан актер и њене акције нису одраз југословенске политике, него совјетске“. По њиховом мишљењу, није било могуће утврдити „до које границе је да то југословенско деловање заправо игра или блеф неког другог“. Западне савезнице бринуу је и совјетски став о југословенско-италијанској граници, који је почивао на тези да се Јулијска крајина мора посматрати „као један организам, а Трст као његова глава која се не сме одсецати од тела“. На другој страни, по питању ревизије граница са Аустријом у Корушкој, Југославија није могла рачунати на совјетску подршку: западне државе су се од почетка супротстављале захтевима Југославије за присаједињењем Корушке, а Совјетски Савез јој није пружио очекивану помоћ. Уочи потписивања Мировног уговора у Паризу 1947. совјетска дипломатија сугерисала је Југославији да не отвара тај проблем,

свесна чињеница да се западне државе одлучно противе свакој промени граница Аустрије. Према Едварду Кардељу, за Совјете су ти југословенски захтеви били „релативно споредно питање у њиховој глобалној стратегији“.

Геополитички значај Југославије био је одређен њеним централним положајем на Балкану, а политика западних сила тежила је да ослаби њену међународну позицију. Због тога су се западне силе противиле решавању питања југословенских северозападних граница на Мировној конференцији (1946) у Паризу, сматрајући да се на тај начин бране интереси прозападних режима у Италији и Грчкој и спречава Совјетима продор у средоземни регион преко Југославије. Супротстављајући се југословенским захтевима за ревизију њених граница према Италији и Аустрији, Запад је прелазео преко историјских, етничких и економских аргумената југословенске делегације коју је предводио Едвард Кардељ и подршке коју јој је, у случају Италије, пружао СССР. Понашање Запада по питању северозападних граница Југославије дуго је оптерећивало југословенске односе са западним земљама, што је, на другој страни, одговарало Совјетском Савезу, јер је Југославију на тај начин везивао за систем билатерално-регионалних уговора са земљама тзв. народне демократије.

Грађански рат у Грчкој, у којој је Југославија својом подршком грчким комунистима била посредно укључена, отворио је још једну озбиљну кризу, овога пута на њеним јужним границама. Као једина балканска држава која је била изван совјетског „идеолошког лагера“, Грчка је у америчким плановима требало да буде бедем пред којим би се зауставило ширење комунизма ка Медитерану и Блиском истоку. Из Београда су Британци регистровали „активности у друмском и у телефонском саобраћају“ на југу земље, „проток совјетског материјала и, могуће, малог броја совјетске војске према Албанији“, повећање чланова совјетске војне мисије, успостављање контаката „између Руса и грчког Народноослободилачког фронта“... Према њиховом уверењу, постојала је реална могућност „координисане и силовите акције или помоћ Југославије како би се решили грчки и италијански проблем онако како то иде у прилог совјетској политици“. За разлику од Трста, по питању грађанског рата у Грчкој Стаљин је, бар формално, остао веран међународним договорима о подели интересних сфера. У складу с тим, совјетско „мешање“ у грчко питање одвијало се индиректно, искључиво преко Југославије, Бугарске и Албаније, што је још више повећавало опасност од заостравања односа ових земаља са Западом.

Совјетски сателит

Према реакцијама стране штампе и извештајима дипломатских, војних и обавештајних служби из Београда, Запад је Југославију генерално третирао као „совјетског сателита“ (земљу која следи совјетски модел социјализма), као експонента на Медитерану и у Средњој Европи који шири совјетски утицај и подјарује европске кризе, попут Тршћанске, Грађанског рата у Грчкој, формирања Балканске федерације... Тито је у десничарској штампи на Западу означаван „руским агентом“, „Стаљиновим човеком“, оруђем ко-

јим се Кремљ служи у Југославији „како би изазвао грађански рат и тако припремио терен за комунистички државни удар“. Такви ставови постали су преовлађујући већ са почетком кризе око Трста. У јавности САД доминирао је став да је Тито у догађајима око Трста наступао „уз прећутно одобрење Стаљина, или чак по његовом директном наређењу“. Захтеви око ревизије северозападних граница Југославије третирано су као „покушај СССР-а да прошири своју

Едвард Кардељ је предводио југословенску делегацију на Мировној конференцији у Паризу, 1946. године

сферу утицаја“ на Балкану, као својеврсна провокација и „тестирање“ западних сила до које границе су, заправо, оне биле спремне да толеришу овакве изазове.

Осим вербалних напада, западна дипломатија је притисцима на Ивана Шубашића, министра спољних послова у Влади ДФЈ, покушала у септембру и октобру 1945. да издејствује промену у спољној политици владе. Наиме, његовом оставком и оставком осталих министара грађанске оријентације у Привременој влади ДФЈ сматрало се да би она на тај начин изгубила кредибилитет да спроведе уставну организацију државе и слободне парламентарне изборе. Преко амбасадора Харимана америчка администрација упутила је ноту Влади СССР-а, у којој је захтевала да савезничке државе поново размотре договор у Јалти по питању формирања владе Шубашић–Тито.

Изборна победа комуниста

Непосредно по спроведеним изборима у Југославији (11. новембра 1945), на којима је за листу Народног фронта гласало око 90,50% изашлих гласача, британски амбасадор у Београду Стивенсон обавестио је Лондон да изборна

победа комуниста само потврђује постојећи систем власти „уз све његове диктаторске тенденције“. Констатовано је да нема опозиције ни у земљи ни у иностранству из које би се могла формирати алтернативна влада у односу на ону коју ће формирати комунисти. Процењујући да би за Лондон „било узалудно борити се у недоглед због унутрашњег југословенског уређења“, Стивенсон је сугерисао „да је дошло време да прихватимо позицију маршала Тита и да, не одричући се свог права на критику, настојимо да обновимо нормалне и пријатељске односе са југословенском владом“. По његовом мишљењу, уколико Тито прихвати такву понуду, требало је очекивати поправљање односа на целом Балкану и решавање проблема око Трста. У противном, уколико би Тито одбацио понуђену руку помирења и његов режим остао „нелибералан као и раније“, Британци би задржали „слободу деловања“.

Иако се Лондон и Вашингтон после изборне победе комуниста у Југославији новембра 1945. године нису одрицали става да су методи који су коришћени у изборној борби противни западним поимањима слободе, у смерницама које је добила британска штампа сугерисано јој је да не доводи у питање „право Тита на подршку већине народа“ и да не заборави допринос партизана у рату за ослобођење земље, али да стално скреће пажњу јавности на извесне аспекте Титове политике који нису у духу споразума у Јалти. Циљ је био да се југословенска влада примора да из међународних разлога настави да поштује одредбе споразума Тито–Шубашић, потписаног новембра 1944. године. За британску дипломатију „политика компромиса“ на Балкану, бар формално, била је и даље на снази.

Совјетски образац југословенског развоја

Узнемирење Запада у првим послератним годинама због унутрашњег развоја Југославије и њеног све већег приближавања Совјетском Савезу константно је расло. Прихватање совјетског модела било је видно у многим сферама државног и друштвеног живота у земљи. У сфери политике веома брзо су угушени сви облици плурализма и завладао је једнопартијски систем власти. Политичкој опозицији, наметнутој са Запада по моделу „политике компромиса“ и прихваћеној од КПЈ из међународних обзира, није допуштено да се институционално организује и оснажи. Државна интервенција у привреди изведена је такође по совјетском узору. Совјетски образац, у виду стварања сељачких радних задруга и колективизације на селу (стварања заједничке, задружне својине), постао је доминантан и у пољопривреди. Југословенски режим критикован је због гушења политичких и верских слобода, репресија, политичких процеса, једнопартијске свемоћи...

Нарочито подозрење изазивало је присуство официра-инструктора Црвене армије у Југославији. Британска амбасада у Београду извештавала је Лондон у јулу 1945. године да су совјетски официри „одговорни за обуку и опремање Југословенске армије“, те да се она „тренутно трансформише по узору на Црвену армију“. Британци су се тру-

дили да прикупљају податке о распореду и кретању совјетских војних снага у Југославији, њиховом прегруписивању, демобилизацији и повратку у Совјетски Савез. Њихове дипломате истицале су да су југословенски генерали „потпуно просовјетски оријентисани“.

Брозов поновни (трећи по реду) боравак у Москви крајем маја 1946. најавио је почетак консултација са совјетским руководством о питањима интензивније економске сарадње. У време када се појачавао притисак Запада, а Југославија спрема да пређе на планирање у индустријализацији земље по совјетском узору, југословенски партијски врх веровао је да најбољи пут за економски напредак води кроз свеобухватнију сарадњу са Совјетским Савезом. Економски односи које је Совјетски Савез у 1946. години успоставио са Југославијом и земљама народне демократије превазилазили су „чисто трговинску размену робе и обухватили су учешће совјетског капитала у привредама тих земаља преко формирања мешовитих друштава, техничке помоћи, давања робних кредита и др.“.

Суђења у функцији антијугословенске кампање

Повећање економске сарадње Југославије и Совјетског Савеза није промакло западним савезницима. Поред осталог, они су економско повезивање СССР-а и земаља „народне демократије“ доживљавали и као реакцију на Маршалов план, називајући га Молотовљевим планом. Амерички дипломата Џорџ Кенан је фебруара 1946. године предвиђао да ће се совјетска политика окренути економској аутархији Совјетског Савеза и околних земаља „народне демократије“ које су под његовим утицајем, да би годину и по дана касније, августа 1947, извештавао из Београда да се на овај начин утире пут ка трајној подели Европе.

Испољавање антијугословенске политике на Западу постајало је све интензивније са првим манифестацијама хладног рата у Европи. Негативна искуства са западним савезницима око признања револуционарних промена у рату наставила су по ослобођењу да се гомилају. У време када је влада ФНРЈ захтевала ревизију граница према Италији и Аустрији, протестовала због несметаног деловања југословенске емиграције, прихватања колаборациониста и ратних злочинаца, ометања њиховог хапшења и изручења Југославији (уочи повлачења англоамеричких снага из Италије организовано је чак и пребацивање ратних злочинаца у јужноамеричке земље, међу којима је био и Анте Павелић), задржавања златног и девизног депозита Краљевине Југославије у САД, вођења пропагандног рата против „комунистичке диктатуре“, због неповољног третмана југословенских репарационих потраживања од западних окупационих зона Немачке, реституције (повраћаја) југословенског пловног парка на Дунаву, САД и Велика Британија покушавале су 1947. године да омету и југословенску трговину са малим земљама на западу. Тада је за Југославију било од животног значаја да повећа извоз угља, бабра, дрве-

та и других сировина којим би се обезбедио увоз потребних машина у земљу.

Суђење Дражи Михаиловићу у Београду представљало је повод и разлог за нову антијугословенску кампању у Сједињеним Државама. Пре његовог извођења пред војни суд, 16. јула 1946, оптужили су комунисте у Југославији да монтираним „судским убиством“ планирају да ликвидирају свог политичког противника, протестовали су због ограничених могућности одбране и нудили своје браниоце и сведоке. Позивајући се на „интересе правде“, америчка администрација тражила је да претресу против генерала Михаиловића присуствују амерички официри који су се у току рата налазили при његовом штабу и пилоти које су четници спасли, будући да поседују „доказе из прве руке“ који би могли утицати на оптужбу о колаборацији Михаиловићевих снага са непријатељем током рата. Америчко залагање за Михаиловића имало је утицаја и на западно јавно мњење, па је пропаганда о њему као вођи покрета отпора

лице тзв. Независној Држави Хрватској. Од 1941. до 1945. године Католичка црква у НДХ, са загребачким надбискупом Алојзијем Степинцем на челу, пружала је безрезервну подршку усташком режиму Анте Павелића, посебно у делу који се тичао етничког чишћења и стварања велике хрватске државе. Окосницу тог наслеђа чинили су прогони и масовни злочини над Србима и другим етничким групама иза којих су стајали, па чак у њима и учествовали, највиши великодостојници Католичке цркве у Хрватској.

Улога Ватикана

Иако Ватикан формално није признао НДХ, одржавајући све време рата дипломатске односе с Краљевином Југославијом, то није сметало папи Пију XII да прима поглавника НДХ у приватне посете. Пошто је октобра 1946. године загребачки надбискуп Алојзије Степинац осуђен на 16 година затвора, да би 1951. био пуштен у кућни притвор у родном Крашићу, Римокатоличка црква настојала је од њега да направи мученика, а југословенске власти нудиле су му да напусти Југославију како би се избегло његово представљање у јавности као страдалника и мученика. Суђење Степинцу изазвало је врло оштре реакције и у западној штампи. Из иностранства су стизале петиције за његово ослобађање из затвора, изражавана је непрестана бојазан за његово здравље и слично. У извештајима британске амбасаде упућеним из Београда јануара 1947. писало је да је Римокатоличка црква „најјаче тело противно режиму“ и да је надбискуп Степинац „можда моћнији као уједињујућа снага у затвору него што је то био у својој палати...“. Папе Пије XII прогласио је 1952. године Степинца за кардинала, а Југославија је тим поводом, „због мешања у унутрашње односе“, одмах прекинула дипломатске односе с Ватиканом. Они ће поново бити успостављени тек 1970. године, а Јосип Броз је 1971. отпутовао у службену посету папи Павлу VI, у Ватикан.

У односе између Југославије и Ватикана умешале су се и западне силе. Черчил је у марту 1953, приликом Брозове посете Великој Британији, затражио да Југославија учини одређене помаке у својој политици према црквеним заједницама, јер би то могло да олакша и позицију његове владе у вођењу отвореније политике према ФНРЈ, а истовремено би јој помогло да поправи односе са Италијом. Броз је одговорио да верског прогона нема, да постоје проблеми у односима са Римокатоличком црквом, али је то више политичко него религијско питање. Децембра исте године он ће изјавити једном протестантском свештенику и публицисти из САД да на Римокатоличку цркву гледа као „на једну најтамнију реакционарну међународну организацију“.

Пропагандна кампања о прогонима Римокатоличке цркве у Југославији била је на врхунцу у периоду од 1952. до 1956. године. Вести које је објављивао Радио Ватикан преносиле су водеће светске агенције. Напади су се појачавали сваки пут кад би Југославија покушавала нешто да постигне на међународном плану. Степинац је умро почетком фебруара 1960, чему је инострана штампа дала велики публицитет. И поред велике пажње и исказаног поштовања Ватикана према њему, као „невином мученику комуни-

Алојзије Степинац на дочеку маршала Тита

попримила огромне размере. Њеном распламсавању допринела је у великој мери и српска политичка емиграција. Васкрсавање Михаиловићевог култа (са почетка Другог светског рата) у средствима информисања на Западу било је, пре свега, у функцији политике „одмеравања снага“ са СССР-ом и осталим покретима и режимима који су по оцени западних влада били у совјетској служби.

Југославија је дуго после Другог светског рата имала затегнуте односе и са Ватиканом. Ватиканска пропаганда, писала је „Борба“ (гласило КПЈ) јуна 1947, била је „центар једне од најбезобзирнијих непријатељских кампања у иностранству против Југославије“, упозоравајући да Ватикан злоупотребљава дипломатске односе с Југославијом и своје везе с католичком црквом у нашој земљи, како би против ње непријатељски деловао. Од почетка Другог светског рата односи Југославије и Ватикана били су оптерећени тешким наслеђем које је оставила подршка Свете сто-

Тишо и Ранковић у разговору

стичког режима”, као и алузија о потреби његове беатификације, у амбасди ФНРЈ у Риму сматрало се да је ова смрт доживљена као извесно олакшање и уклањање једне од препрека за сређивање односа између двеју држава.

Односи Италије и Југославије почели су да се поправљају 1962. године и очекивало се да ће током посете потпредседника Александра Ранковића Риму у мају доћи и до покретања питања односа Ватикана и Југославије. Свет је показао велико интересовање за ово питање, а посебно интересовање за преговоре између Ватикана и Југославије показали су дипломати из СССР-а и земаља источне Европе. Југославија је 1970. године била прва комунистичка земља у Европи која је успоставила дипломатске односе са Ватиканом.

Нерешено територијално разграничење

Спор око Трста, Јулијске крајине и територијалног разграничења између двеју суседних држава, Италије и Југославије, отворио је на самом завршетку Другог светског рата прву велику кризу у међународним односима и прво хладноратовско одмеравање снага међу великим силама, које је претило да прекорачи границе новог рата у Европи. Тршћанска криза везује се за период од уласка Југословенске армије у Трст 1. маја 1945. и првих неслагања „велике тројнице” око будућег статуса Јулијске крајине и града Трста, до потписивања Меморандума о разумевању у Лондону 5. октобра 1954, односно њеног коначног решавања. Операције југословенских снага у Истри и самом Трсту крајем априла и почетком маја 1945. изазвале су озбиљно заоштравање односа са западним силама. Разматрана је чак и могућност напада на југословенске јединице. Док је за Југословене у питању била „борба за праведне границе нове Југославије”, западне силе су то сматрале мегаломанском политиком Југославије, у настојању да себи приграби делове Италије и Аустрије.

Криза, која је почела између Југославије и западних савезника око спорних територија, на крају рата добила је још једну димензију: уласком Југословенске армије у

Трст обновљен је стари територијални спор између Југославије и Италије који је настао након Првог светског рата. Тада је под међународним притиском Краљевина СХС била приморана (Рапалским уговором из 1920. године) да прихвати неповољну граничну линију са Италијом, која је исцртана тајним Лондонским уговором 1915, када су силе Антанте обећале Италији територијално проширење као награду за њен улазак у рат против Централних сила. Оно је обухватало Трентино, Јужни Тирол, Трст, Горицу, Градишкуну, део Корушке и југозападну Крањску, затим, читаву Истру до Кварнера, са острвима Црес и Лошињ,

Карта Истре

као и северну Далмацију са Шибеником и Задром и припадајућим острвима.

Током Другог светског рата ревизија северозападних граница Југославије (према Италији и Аустрији) и поновно дефинисање статуса Јулијске крајине представљали су један од спољнополитичких приоритета краљевске владе у Лондону, али и вођства Народноослободилачког покрета у земљи. Крајем марта 1941, уочи војног пуча у Београду, британска влада предочила је кнезу Павлу Карађорђевићу могућност да југословенски територијални захтеви по завршетку рата и поразу Италије буду задовољени. Охрабрен обећањима добијеним од британске владе, председник краљевске владе генерал Душан Симовић изјавио је, 27. јуна 1941, преко Радио Лондона да ће по победи савезника Југославија добити Истру, Трст, Горицу, Задар и делове Корушке. Због те изјаве протестовала је америчка администрација. Председник Рузвелт скренуо је 14. јула пажњу британском премијеру на гласине по којима је британска влада Југословенима већ обећала Трст. О томе се, тврдио је, може одлучивати само плебисцитом после рата.

У промењеним политичким околностима након Другог светског рата, када је Југославија из њега изашла као победник, а Италија била поражена, сукоб за превласт над територијом Јулијске крајине тек је добио на интензитету. У том сукобу Италија је ипак била у повољнијој позицији, јер је уживала безрезервну подршку америчке и британске владе, док Југославија, са комунистима на челу, није имала сличну подршку совјетских власти.

Спор око Трста 1943. године

Питање Трста и околине постаје нарочито актуелно од јесени 1943. године, у време када је било очигледно да ће Немачка изгубити рат, а Балкан добити на стратегијском значају, као мост између савезничких снага на југозападу Европе (англоамеричких снага на Апенинском полуострву) и њеном истоку (Источном фронту), где је Црвена армија решавајућом битком код Курска (у јулу и августу 1943) отпочела општу противофанзиву ка југоистоку Европе. Крајем 1943. године, док су англоамеричке армије водиле кампању у средњој Италији, британски премијер је у више наврата захтевао од америчке стране да десно крило савезничких јединица усмере преко Трста и Истре према Аустрији, како би се, наводно, предупредило избијање Совјета у срце Европе.

Иако су били свесни чињенице да Черчил не жели препустити Балкан совјетском утицају и да је његово инсистирање на англоамеричком десантирању источнојадранске обале у рејону Трста и Словеначког приморја било у функцији парирања совјетским намерама, Американцима је било важније да сву пажњу и снаге усмере ка најважнијем задатку – искрцавању у Нормандији и отварању другог фронта у Европи. Черчилов предлог представљао је за њих непотребно расипање снага, па су га одбили. Британци су се додатно бојали инфилтрирања југословенских партизана у области Истре, чије је становништво, у великом броју словенског порекла, током рата пружало снажну подршку Народноослободилачком покрету и изјашњавало се за прикључење Југославији.

Америчка администрација све до Конференције у Јалти, фебруара 1945. године, није показивала нарочито занимање за Југославију. Сматрала је да је ова земља превасходно британска и совјетска сфера интереса, што се и показало у самој завршници рата. Иако су 1944. имале своје војне мисије у Србији, при Врховном штабу НОВЈ и у Михаиловићевом штабу, тек по формирању Привремене владе ДФЈ (7. марта 1945) САД у Југославију шаљу свог првог дипломатског представника, амбасадора Ричарда Патерсона, који је у Београд стигао 31. марта 1945. године. Успостављени су и дипломатски односи са Привременом владом, али је Американци нису званично признали. Главна препрека за њено признавање био је начелан став америчке администрације да се влада која није бира на изборима, већ је именована, не може признавати. Морали су се чекати избори да би САД прихватиле владу у Југославији која ће бити формирана на основу воље бирача. Ту се аме-

ричка дипломатија строго држала начела Атлантске повеље, која је свим народима гарантовала право да слободно одлучују о облику државног уређења.

Непосредно по свом формирању југословенска влада је, под комунистичким руководством, предузимала кораке који су били супротни духу Атлантске повеље и Декларације Уједињених нација. На унутрашњем плану комунисти су контролисали све државне органе и директним полицијским притиском онемогућили организовање опозиције, а на међународном, Привремена влада је одмах испољила територијалне претензије према својим суседима, пре свега Италији и Аустрији. Страховања америчких дипломата су се обистинила.

Велика Британија и САД о ревизији југословенских граница

Још од почетка рата САД су пажљиво пратиле кампању коју су водили југословенска влада у Лондону и комунистичко вођство у земљи по питању ревизије северозападних граница Југославије. Броз је користио сваку прилику да пред британским званичницима наметне питање судбине Јулијске крајине, посебно Истре и Словеначког приморја. То питање било је актуелно и током његовог разговора са Винстоном Черчилем у Напуљу 12. августа 1944. године. Америчка администрација и британска влада биле су је-

Врховни командант савезничких снага на Медитерану
фелдмаршал Харолд Александер

динствене по питању неприхватања југословенских захтева о променама граница током рата. Истовремено су донеле одлуку о успостављању војне управе на целокупној италијанској територији, у границама из 1939. године. Вашингтон је преко свог представника на Медитерану Александра Кирка поручио да ниједна друга војна сила не би смела да буде присутна на тој територији. Свако друго решење могло би да прејудуцира судбину спорних територија на југословенско-италијанској граници.

Док се британска влада руководила искључиво војним разлозима, у Стејт департменту сматрали су да се границе у Европи не могу мењати за време рата и да су њихове корекције могуће искључиво на мировној конференцији, по завршетку рата. Заједнички став „англосаксонских демократија“ учинио је беспредметним даљу дипломатску расправу о судбини Јулијске крајине. О њој се, додуше, расправљало и на конференцији у Јалти фебруара 1945, али учесници конференције о том питању нису донели никакву одлуку. Британски предлог да се Јулијска крајина подели на савезничку и на југословенску окупациону зону нису прихватили САД и СССР.

У складу са начелним ставовима западних савезника о Јулијској крајини, о Трсту се расправљало у Београду 21. фебруара 1945, када је врховни командант савезничких снага на Медитерану фелдмаршал Харолд Александер представио Јосипу Брозу свој план о коришћењу луке Трст и комуникацији са Средњом Европом за снабдевање својих трупа, након што оне буду окупирале Аустрију. Савезници су због тога, између осталог, планирали да уведу војну управу у Јулијској крајини, не прејудуцирајући на тај начин одлуку мировне конференције после рата. Броз је био спреман да прихвати савезничку војну управу, ако му се дозволи да задржи постојеће органе цивилне управе у Истри. Прихватио је такође да они буду потчињени савезничком команданту. Приметио је, ипак, да није неопходно уводити војну управу у Истри, ако савезници желе само да осигурају комуникације с Аустријом. Броз је био спреман да им стави на располагање и линије комуникација које су водиле преко југословенске територије.

Судбина Трста у рукама Југословенске армије

Док су између Вашингтона и Лондона трајали преговори о трупама које ће окупирати Јулијску крајину и о будућем облику савезничке војне управе у њој, 2. марта 1945. формирана је Четврта југословенска армија, која је већ 20. марта отпочела офанзиву на личко-приморском правцу с циљем да, по ослобађању Лике и Хрватског приморја, наступа главним правцем Ријека–Трст, ослободи Истру, овла-

да Словеначким приморјем и пре савезника стигне до Трста и Соче. Према оперативном плану, после Трста требало је да југословенске јединице избију у долину Соче, опколе непријатељске снаге на северозападу земље и наставе са продором ка аустријској граници. Броз је о томе, 1. маја 1945, депешом обавестио фелдмаршала Александра. Дакле, истог дана када су се његове регуларне јединице већ налазиле у Трсту.

Овакав развој догађаја и сам садржај Брозове депеше најављивали су његово одустајање од београдског договора

(21. фебруара 1945) са савезничким командантом, бар у кључним тачкама које су се тицале војне и цивилне контроле спорне територије: „Од последњег нашег састанка и разговора, па до данас“, писао је Броз, „ситуација се у толико променила, што су јединице моје Четврте армије, уз садејство словеначких јединица и ванредно велике напоре и жртве разбиле немачке одбрамбене линије од Ријеке до Трста, где сада воде уличне борбе. Осим тога, од наших трупа ослобођена је скоро цела Истра, осим градова Пула, Ровињ и још неколико, где се такође воде уличне борбе...“ Уз план о ослобађању Истре, Трста и Монфалконеа и избијању југословенских снага на Сочу, Броз је у депеши јасно означио и оперативну зону трупа под његовом командом, која је водила долином Соче, од њеног ушћа у Тршћански залив, преко Горице и Толмина, до Тарвизија, града који данас припада округу Удине, на крајњем североистоку Италије. Прихватајући да његове јединице или партизански одреди који се налазе западно од наведене линије буду под командом фелдмаршала Александра, Броз је истовремено нагласио: „Само по себи је разумљиво, да у читавој напред означеној зони операција мојих трупа (до Соче – прим. аутор) остају и наше војне позадинске и грађанске власти, које већ функционишу...“ Тиме је савезничком команданту ставио до знања да на територији коју буду ослободиле његове јединице неће дозволити савезничку војну и цивилну управу.

По сламању немачке одбране на прилазима Ријеци, Четврта армија извела је обухватни маневар ради окружења немачког 97 корпуса, а десним крилом је, на основу изричите Брозове наредбе, из рејоне Илirsке Бистрице 27. априла започела офанзиву за освајање Трста. Черчил је био веома забринут оваквим развојем догађаја, страхујући да би партизани могли заузети Трст. Због тога је (27. априла) ургирао код новог америчког председника Трумана да савезници освоје Трст пре упада партизанских јединица, предложивши да се о томе не обавештава Совјетски Савез. Труман није био импресиониран Черчиловим предлогом, сматрајући то још једним случајем британско-совјетског ривалства. У свом одговору британском премијеру нагласио је да не жели да САД буду уплетене у балканске политичке сукобе. Југословенске јединице су већ 30. априла ушле у Трст, а 1. маја стигле до Монфалконеа, где су се сусреле са новозеландском дивизијом генерала Бернарда Фрејберга. Четврта југословенска армија држала је град под својом контролом све до 12. јуна 1945. године. Тај период у историји познат је као „Четрдесет дана Трста“.

Савезничке реакције на заузимање Истре

Када се у време капитулације немачких снага у северној Италији (29. априла) постављало питање чије ће снаге прве ући у Трст, стални подсекретар у Форин офису сир Орм Сарџент је 30. априла 1945. извештавао британског премијера: „Будемо ли морали узети Трст од Југословена, а не од Немаца, наћи ћемо се пред посве друкчијим проблемом и претпостављам да ћемо у том случају морати, пре но што прибегнемо сили, покушати уверити Тита да га напусти. Да ли ће он то учинити зависиће, наравно, у великој мери од тога колику подршку и подстрек добија од Руса, а особито од маршала Толбухина. Други део проблема је шта нам је чинити са целом покрајином (Истром – прим. аутор), чији је већи део у рукама Титових герилаца. Они у сваком тренутку могу бити ојачани југословенском регуларном војском, која је стигла до Ријеке (Четврта југословенска армија – прим. аутор)...“

Напредовање југословенске армије приморало је америчку администрацију и Комбиновани генералштаб савезничких снага у Италији да донесу хитну одлуку о модалитетима савезничке управе у Јулијској крајини и да убрзају њено успостављање. Пошто се америчка администрација сложила да и њене јединице учествују у окупацији и савезничкој управи у Јулијској крајини, Комбиновани генералштаб је 28. априла наредио фелдмаршалу Александеру да, ако буде потребно, и силом уведе војну управу у овој области, Ријеци и на Кварнерским острвима.

Начелници штабова савезничких снага у Италији предлагали су тим поводом да британска, америчка и руска влада позову Броза да повуче своје снаге из Истре како би фелдмаршалу Александеру омогућио успоставу англо-америчке војне управе: „Они очито сматрају“, писао је Сарџент 30. априла, „да један такав заједнички демарш може навести Тита да напусти италијанску територију коју је

Командант савезничких снага у Европи
Двајт Ајзенхауер

запосео“. Како је руска подршка западним савезницима у том смислу била непоуздана, „више нам се свиђа“, коментарисао је Сарџент, „план што га је недавно предложио фелдмаршал Александер да он заузме једино Трст, Пулу и западни део покрајине кроз који пролазе комуникације за Аустрију, препуштајући остатак покрајине на милост и немилост Титу, док не будемо имали времена да се позабавимо тим питањем“. Сматрао је да је наредба Комбинованог генералштаба од 28. априла била преамбициозна, с чим се сложио и британски премијер, сумњајући да ће се југословенске снаге добровољно повући из Јулијске крајине и да ће Совјети прихватити да на њих изврше притисак.

„Четрдесет дана Трста“

Савезничке јединице у северној Италији под командом фелдмаршала Александера у априлу 1945. године продрле су у Падску долину, отворивши и саме пут ка Сочи. Обе стране су намеравале што брже да избију на Сочи, слома отпор Немаца и наставе ка граници са Аустријом. Истоветни циљеви дојучерашње савезнике претворили су у супарнике. Почетком маја 1945, по заузимању Трста и избијању југословенских и савезничких снага на Сочи, судбина будуће управе у Јулијској крајини постала је предмет дипломатског спора између председника југословенске владе Ј. Броза и савезничког команданта на Медитерану фелдмаршала Александера. Александер је обавестио Броза о својим намерама да 7. маја пошаље генерал-мајора Моргана на преговоре у Београд. Свестан да без употребе силе није било могуће спровести у дело наредбу Комбинованог генералштаба савезничких снага о увођењу савезничке војне управе у читавој Јулијској крајини, Александер је од претпоста-

вљене команде затражио одобрење да Брозу предложи успостављање демаркационе линије између британске и југословенске оперативне зоне. Споразум је требало да омогући Александеру запоседање луке Трст, пруге и пута од Трста преко Горице до Бељака (данас, Филах, град на југу Аустрије, у Корушкој), а имао би искључиво војни карактер и не би ни на који начин утицао на сузбију Јулијске крајине.

Британска влада подржала је Александеров предлог о успостављању демаркационе линије између британске и југословенске оперативне зоне у Јулијској крајини, док је америчка администрација на почетку инсистирала да се савезничка војна управа успостави у читавој покрајини, да би се врло брзо и она приклонила британском ставу. Ипак, америчком амбасадору у Београду наложено је да обавести Министарство иностраних послова Југославије да америчка влада неће дозволити да договорена демаркациона линија утиче на коначну судбину спорне области, јер одлука о томе може бити донета искључиво на мировној конференцији или током преговора између италијанске и југословенске владе.

Фелдмаршал Александер послао је у Београд начелника свог штаба генерал-мајора Моргана на преговоре с Брозом. Међутим, у разговорима вођеним 8. и 9. маја није постигнут споразум који су Лондон и Вашингтон очекивали. Морганов предлог о успостављању демаркационе линије 10 километара источно од Трста и пруге ка Тржичу, као и о повлачењу југословенских јединица источно од предложене линије, Броз је одбио са образложењем да су југословенске јединице ослободиле ове области и да их сматрају својом територијом. Тадашњи командант савезничких снага у Европи Двајт Ајзенхауер слутио је да иза све агресивнијег Титовог понашања стоје Руси који му у томе пружају подршку. Уместо уласка у сукоб, Ајзенхауер је сугерисао да ће демонстрација силе бити довољна да заустави надируће партизане.

Брозова реакција на план фелдмаршала Александера (о демаркационој линији) још једном је ставила америчку администрацију пред дилему: Какав став заузети према збивањима у Јулијској крајини? Стејт департамент је у меморандуму министру рата Хенрију Стимсону и министру морнарице Џејмсу Форесталу изнео мишљење да би прихватање југословенских захтева значило потпуно одустајање од дотадашње америчке политике према Јулијској крајини. То би америчко јавно мњење протумачило као напуштање основних принципа америчке спољне политике. Југословени су отворено изјавили да имају намеру да анектирају све области до Соче, што чини 95% Јулијске крајине. На територијама под њиховом контролом завели су терор. Ухапсили су све угледније италијанске грађане, а велики број одвели на присилни рад, реквирирали све банке и друге вредније приватне установе, а оду-

зимају жито и друге намирнице. Они, према утисцима у Стејт департменту, не желе присуство у Јулијској крајини било каквих страних посматрача, а поготово не савезничких борбених јединица, осим особља које би се бринуло о поморском и железничком саобраћају.

У оваквој ситуацији западни савезници нашли су се пред великом дилемом: Шта учинити, с обзиром на став председника Трумана да се америчке јединице не смеју користити за сукобе са Југословенском армијом? Код западних савезника постојао је и страх да би југословенска окупација Трста омогућила Совјетима излаз на Медитеран и на тај начин створила предуслове за избијање новог рата. По мишљењу заменика америчког државног секретара Џозефа Груа, прихватање југословенских захтева у Јулијској крајини охрабрило би Југославију да сличне захтеве постави и према Аустрији, Мађарској и Грчкој, што би Совјетима посредно омогућило да арбитражу у територијалним споровима, не само у својој оперативној зони, већ и у англосаксонској на Медитерану. Брозова журба да ослободи делове Италије, док је велики део Југославије још био под немачком окупацијом, доказала је да је његов циљ територијално проширење, а не борба против заједничког непријатеља. Сједињене Америчке Државе налазиле су се, сматрао је Груа, пред дилемом да ли да се повуку из спорног региона или да претњом о употреби силе осигурају пуну контролу у Пули и Трсту.

Улазак у Трст

Улазак југословенских трупа у Трст изазвао је велику узнемиреност и у Ватикану, који је подржавао италијанске интересе и залагао се за очување предратних граница Италије. У току наредних месеци Ватикан није пропуштао прилику да упозори на стање у Трсту и Јулијској крајини, на страх који је створила комунистичка власт, на терор, убиства, прогоне италијанских војника и цивила, свештенства и верника. „Расположење против партизана се све више погоршавало“, јављао је генерал Александер. „У самом Тр-

Тенкови Југословенске армије у Трсту 1945. године

сту је било ухапшено 6.000 људи од чега је преко 1.000 убијено. У том периоду комунисти су широм убијали своје унутрашње непријатеље. Сасвим случајно, таква убиства су једино у Трсту била видљива светској јавности”, написала је Нора Белоф у својој књизи „Титова погрешна оставштина” (*Tito's Flawed Legacy*).

Броз је одбијао све америчко-британске протесте на понашање његових војника у Трсту и Јулијској крајини: „Ми смо се борили да бисмо ослободили своју земљу (...) али и да би смо ослободили ону нашу браћу која су била преко 20 година под туђином. Својим ослобођењем, или како називају окупацијом тих крајева, ми нисмо никога ставили пред свршен чин. Ми смо снагом свог оружја стигли на Сочу и у Фурланију, исто онако како су савезници снагом свога оружја победили непријатеља у Африци и стигли на Сочу... Нас су Истра, Трст и Словеначко приморје коштали у последњих десет дана борбе 8.000 мртвих. Ми имамо право да останемо тамо као савезници, јер хоћемо да се нама признају савезничка права, као што су нам признате у дужности”, нагласио је Броз у свом говору у Загребу 21. маја 1945. године.

Стаљин је начелно подржавао Брозову политику, сматрајући да се морају уважавати напори и жртве Југословена да ослободе Јулијску крајину. Упозоравао је Запад, у случају да се одлучи на употребу силе и Југословене избаца из Трста: „Била би то незаслужена увреда”, говорио је Стаљин, „да се Југославији одбије право да окупира територију коју је повратила од непријатеља након толико жртава југословенских народа..., за заједничко добро Уједињених народа”. Стаљин није могао ускратити подршку Брозу око анексије спорних територија, а да притом не доведе у питање сопствене добитке стечене ратом у Источној Европи. Истовремено, како је 1969. године тврдио амерички историчар Жил Арчер у својој студији „Црвени устанак, Тито од Југославије” (*Red Rebel, Tito of Yugoslavia*), совјетски лидер наредио је Брозу да буде опрезан и да не провоцира превише англо-америчке снаге у Јулијској крајини. На другој страни, америчка администрација и британска влада биле су једногласне у намери да спрече насилно припајање Јулијске крајине Југославији, поводом чега је Труман једном каснијом приликом признао да је ситуација постала до те мере напета да се реално прибојавао избијања рата између Истока и Запада.

„Дипломатски рат” између југословенске владе и влада западних сила око Јулијске крајине достигао је врхунац средином маја 1945. године. Тада су југословенској влади уручене две идентичне ноте из Лондона и Вашингтона у којима се захтевало да Југословени прихвате савезничку војну управу у Пули, Трсту, Горици и Монфалконеу, као и на територији источно од пруге Трст–Тржич и да нареду својим јединицама да сарађују са савезничком управом у наведеним областима. Истовремено, југословенској влади пружена су уверавања да увођење савезничке војне управе неће утицати на коначну одлуку о њеним захтевима за територијалним проширењем. Током расправе у Стејт департменту тих дана појавила се и идеја да се, уколико Броз одбаци америчку ноту, затражи од совјетске владе да на њега изврши притисак.

Парада Југословенске армије у ослобођеном Трсту

Броз је 17. маја одбио и ове захтеве, поводом чега је Труман, уз Черчилову сагласност, писмено обавестио совјетског лидера о сложеној ситуацији у Јулијској крајини. Амерички председник сматрао је да није у питању само погранични спор, већ начелни проблем: Да ли се може прихватити да се територијални спорови решавају применом силе? Уверен да ће Стаљин схватити важност заштите начела о споразумном решавању свих пограничних спорова у Европи, Труман га је замолио да искористи свој утицај у Београду и приволи Броза да прихвати понуђено решење.

Прихватање надзора

Пре него што је Стаљин био у прилици да реагује, из Београда је 21. маја стигао сигнал да је југословенска влада спремна да прихвати савезнички надзор над Јулијском крајином, под условом да и њени представници учествују у њој, да одређени број југословенских војника остане у савезничкој оперативној зони под командом фелдмаршала Александера и да Александер настави да сарађује са југословенским локалним органима управе. Стаљинов одговор на Труманово писмо садржавао је сличне предлоге као и одговор југословенске владе. Совјетски лидер сматрао је

да се морају уважити napori и жртве Југословена који су ослободили Јулијску крајину и предлагао да се прихвате њихови захтеви, под условом да Броз и фелдмаршал Александер постигну споразум о демаркационој линији између двеју оперативних зона.

Југословенски предлог био је неприхватљив западним савезницима, али је остављао отворена врата за даље преговоре. И док је текло дипломатско усаглашавање ставова о модалитетима будућег споразума, Броз је у свом говору у Љубљани 27. маја 1945. изјавио да „Југославија неће да плаћа туђе рачуне, да неће да буде монета за поткусуривање и да неће да је мешају у политику интересних сфера“, на што је совјетска амбасада у Београду одмах протестовала због „изједначавања Совјета са империјалистичким земљама“. Брозов говор изражавао је, између осталог, незадовољно ограниченим степеном совјетске подршке у погледу територијалних захтева за Трстом, а Совјети, опет, нису били спремни да због Југославије ризикују нови сукоб са Западом. Жил Арчер у поменутој књизи тврди да је Стаљин, наводно, дискретно ставио Труману и Черчилу до знања да није заинтересован за питање Трста, остављајући им могућност да могу оштрије наступити према Брозу. Овде је, по Арчеру, Стаљинов мотив био не превелика брига за Југословене, који су иначе били „закључани“ у комунистичком блоку, колико за Италијане, да се домогну Трста, чиме би ојачао позицију Комунистичке партије Италије на предстојећим изборима.

Брозово одбијање готово до краја маја да попусти пред савезничким захтевима темељило се у великој мери на уверењу да ужива Стаљинову подршку. Међутим, то уверење, како је показао његов говор у Љубљани 27. маја, није имало ону тежину као у ранијем периоду. Преокрет се догодио почетком јуна 1945, када му је совјетски лидер поручио да у

року од 48 сати мора повући своје трупе из Трста, јер није желео да због Тршћанског питања ризикује Трећи светски рат. Стаљинова наредба о повлачењу југословенских снага из Трста није била само израз негодовања због Брозовог говора у Љубљани, већ је, пре свега, била мотивисана жељом да се било каквим непромишљеним потезом не иритирају западни савезници, посебно када нису били у питању непосредни совјетски интереси. То је био још један од доказа да је СССР своје властите интересе увек стављао испред интереса не само Југославије, већ и осталих комунистичких земаља. На другој страни, све док је био убеђен да ужива Стаљинову подршку, Броз је остајао непоколебљив по питању повлачења својих снага из Трста и спорне зоне. Оног момента када је та подршка изостала, он више није имао избора.

Београдски споразум, 9. јуни 1945.

Југословенска влада је коначно прихватила савезничке услове, које су јој 2. јуна предали британски и амерички амбасадор у виду заједничке ноте савезничких влада и нацрта споразума о успостављању привремене управе у Јулијској крајини. У ноти се посебно наглашавало да су савезници у највећој мери изашли у сусрет југословенским захтевима и да прихватање демаркационе линије не прејудуцира коначну судбину целе покрајине. Споразум у облику у коме су га предложиле америчка и британска влада још 9. маја, у Београду су 9. јуна потписали југословенски министар спољних послова Иван Шубашић, британски амбасадор Ралф Стивенсон и амерички амбасадор Ричард Патерсон.

Према тексту овог споразума, савезничка управа уведена је у делу спорне територије западно од Морганове линије (линија је добила име по британском генералу Моргану, који је учествовао у преговорима 8. и 9. маја у Београду) и у Пули. Морганова линија водила је од Тршћанског залива, северно од Копра, потом, источно од Трста, Сежане и Комне, преко Випавске долине, источно од Горице и на северу излазила на Сочу, настављајући даље ка аустријској граници. Тако су савезници у својим рукама задржали важну комуникацију која је од Трста, преко Горице, водила ка Аустрији.

Текст споразума је у основним цртама следио Александерове захтеве. Све војне снаге западно од демаркацио-

Смоштра јединица Југословенске армије које су ослободиле Трст, мај 1945.

не линије стављене су под његову команду. Југословенска армија добила је право да у савезничкој зони задржи јединицу од 2.000 људи, о чијем ће смештају и снабдевању савезници водити бригу. Савезнички командант је у окупационој зони под његовом командом имао право да успостави систем управе у који ће укључити и оне југословенске органе које сам буде желео, као и да промени њихов састав. Југословенска армија је до 12. јуна морала да напусти Трст и Пулу и повуче се источно од Морганове линије. Све нерегуларне јединице морале су да предају своје наоружање или да се повуку из савезничке зоне. Југословенска влада обавезала се да пусти све грађане из западне зоне које је ухапсила или интернирала и да врати сву реквирирану и конфисковану имовину. Споразум је садржавао и члан у коме је стајало да се њиме не прејудуцира коначно решење територијалног спора око Јулијске крајине.

На тај начин Тршћанска криза је Београдским споразумом привремено пацификована. Јулијска крајина је постала окупирано подручје, подељено између англоамеричке и југословенске војне управе. Коначно решење статуса ове територије требало је да буде донето на мировној конференцији.

Споразум у Девину, 20. јуни 1945.

Девинским споразумом (име је добио по дворцу Девин – Duino, који се налази у истоименом месту, западно од Трста) 20. јуна 1945. регулисана су војна питања која су произилазила из Београдског споразума. О примени Београдског споразума у Девину су разговарали генерал Морган и Брозев начелник штаба генерал Арсо Јовановић. Овом при-

ликом утврђена је линија разграничења између савезничке и југословенске зоне; договорени су место за смештај југословенског одреда од 2.000 људи који је требало да остане у савезничкој зони и модалитети савезничког запоседања Пуле; омогућен је прелазак из једне у другу зону; уређена организација железничког и поморског саобраћаја између двеју зона... О цивилној управи није постигнут договор, већ су две делегације само размениле ноте о овом питању. Савезничка војна управа сматрала је да ће се Јулијска крајина, све док не буде припојена другој држави, а у складу са међународним правом, сматрати делом Италије.

„Моргановом линијом“ Јулијска крајина подељена је на две зоне, А и Б, које су проглашене „привремено окупираним подручјима, што неће утицати на коначни територијални договор“. Зону А чинили су подручје западно од Соче, те Трст и Пула са околином, а зоном је управљала Савезничка војна управа. Јужно од Трста, Зоном Б (остатком Истре и Словеначког приморја, градовима Копар, Пиран, Изола, Новиград и Бује) управљала је Војна управа Југословенске армије (ВУЈА).

Након потписивања Девинског споразума, југословенска влада и даље је настојала да се избори за опстанак својих цивилних органа у савезничком делу Јулијске крајине, у складу са тачком 3. Београдског споразума у којој је, између осталог, стајало да ће се употребити „сва она југословенска управа која је већ успостављена, а која, по мишљењу савезничког врховног команданта, ради задовољавајуће“. Међутим, у истој тачки такође је писало да ће „савезничка војна управа бити овлашћена да употреби било које цивилне власти које сматра за најбоље у појединим местима, као и да мења административно особље по свом нахођењу“. Узалуд се Југословенска новинска агенција „Танјуг“ позивала на ову тачку и критиковала увођење италијанског

Дворац Девин. (Duino), који се налази у истоименом месту, западно од Трста где је потписан Девински споразум

законодавства у савезничкој зони, сматрајући да је на овај начин савезничка војна управа de facto припојила своју зону Италији. Америчка дипломатија и британска влада пружиле су пуну подршку главнокомандујућем савезничких снага на Медитерану, сматрајући да спорна тачка Београдског споразума фелдмаршалу Александеру даје пуну слободу да по свом нахођењу уређује цивилну управу у савезничкој зони.

Сви југословенски напори да се издејствује измена Београдског споразума били су неуспешни, и по овом питању изостала је чврста совјетска подршка. Совјетски лидер је, додуше, поводом ситуације у Југославији, 21. јуна упутио истоветно писмо британском премијеру и америчком председнику тврдећи да је због непопустљивог става савезничког врховног команданта споразум о Јулијској крајини било немогуће имплементирати. Стаљин је званично протествовао и због тона англосаксонске ноте од 2. јуна и начина на који се фелдмаршал Александер опходио према југословенским званичницима, посебно према Брозом. Његово писмо, међутим, није садржавало никакав експлицитан захтев, још мање директну подршку југословенским ставовима. Одлучне и одбијајуће реакције двеју западних дипломатија на примедбе поводом Споразума у Београду и Девину и на Стаљиново писмо сведочиле су јасно да се смер њихове политике према Југославији суштински изменио.

За разлику од неподељене подршке трију великих сила коју је Народноослободилачки покрет добио на Техе-

На улицама Трста

ранској конференцији крајем 1943, за само годину и по дана Брозов покрет и нова југословенска влада, због сукоба око Јулијске крајине, изгубили су наклоност и симпатије западних савезника. Америчка администрација је у новонасталим условима тврдила да југословенска влада разуме једино логику силе, јер никакви дипломатски притисци нису били довољни да одустане од Јулијске крајине. Она се руководила правом победника, етничким и економским принципима у намери да војно и административно припоји делове ове области, не либећи се чак ни политичког и полицијског терора над италијанским становништвом, што је допринело да се америчка администрација томе одлучно супротстави. Од нарочитог значаја за овакву оријентацију америчке политике према Југославији била је и процена да југословенска влада у вођењу спољне политике недвосмислено следи совјетске савете.

Судбина Јулијске крајине

Међународне околности у којима је настављено решавање Тршћанског питања нису ишле наруку Југославији. Питање статуса Јулијске крајине било је тема и Конференције у Потсдаму, од 17. јула до 2. августа 1945. године. Међутим, различити ставови дојучерашњих савезника довели су до тога да то питање буде повучено са дневног реда Конференције и пренето у надлежност Савета министара спољних послова пет великих сила (САД, СССР, Велике Британије, Француске и Кине). Савет је формиран у Потсдаму, са задатком да ради на мировним споразумима са немачким савезницима, при чему је питање статуса Јулијске крајине чинило најнеизвеснијим споразум са Италијом.

На првом састанку Савета у Лондону, 11. септембра 1945. године ставови министара спољних послова поводом

Конференције у Поздому, одржана од 17. јула до 2. августа 1945. године

југословенско-италијанског спора следили су увелико блоковску логику. Министри Велике Британије, Француске и САД сматрали су да Трст треба да припадне Италији, док је Молотов тврдио да треба да припадне Југославији. Састанку су присуствовали и представници Југославије и Италије, Едвард Кардељ и Алфиде де Гаспери, који су 15. септембра образложили ставове својих влада. Кардељ је захтевао да читаву територију Јулијске крајине, као економска и територијална целина, припадне Југославији, с обзиром на то да у овој области већинско словеначко и хрватско становништво чини компактну масу, док Италијани живе искључиво у градовима, и то пре свега у Трсту. Трст би, по југословенском предлогу, добио статус федералне јединице у оквиру ДФЈ, док би тршћанска лука имала статус слободног пристаништа. Де Гаспери је у свом излагању тврдио да су Горица и Трст италијански градови и да је стога неопходно да и њихово залеђе припадне Италији. Он је захтевао да италијанско-југословенска граница следи демаркацију коју је предложио Вудро Вилсон после Првог светског рата. Прихватио је да тршћанска лука, али не и град Трст, добије међународни статус, а да Ријека припадне Југославији, под условом да добије аутономију.

Пошто одлука о Јулијској крајини није донета ни у Лондону, 19. септембра 1945. формирана је експертска комисија која је имала задатак да непосредним увидом на терену утврди етничку линију разграничења и предложи граничну линију између Италије и Југославије, као и статус тршћанске луке који ће омогућити да је користе и Италија и Југославија, као и остале земље Средње Европе. Извештај експертске комисије, која је на терену боравила од 9. марта до 5. априла 1946, садржавао је четири различита предлога граничне линије, али ниједан од њих није задовољио очекивања обеју страна. Нарочито око Трста није било компромисног решења. Док је Молотов захтевао да град припадне Југославији,

британски министар изричито је тражио да остане у саставу Италије. Питање Јулијске крајине и Трста на тај начин бива претворено у престижну битку између руских и англоамеричких позиција, при чему су први бранили југословенске захтеве за читавом источном обалом Јадрана, а други подржавали Италију у њеном настојању да задржи његово североисточно приобаље, које је укључивало Трст и суседне области. Извештај експертске комисије 29. априла 1946. предат је Савету министара спољних послова, који је заседао од 25. априла до 16. маја у Паризу.

Током новог заседања у Паризу, од 15. јуна до 15. јула 1946, Савет министара расправљао је о извештају експертске комисије. После дуге и исцрпљујуће расправе, у којој су главну реч водили британски министар Бернс и совјетски Молотов, Савет је 3. јула, у форми званичног коминикеа, јавности представио решење за Јулијску крајину. Оно се темељило на француском предлогу линије разграничења (француски предлог следио је аустријско-ита-

Гранични прелаз између две земље

лијанску границу до Горице, да би одатле скренуо ка истоку, остављајући Италији градове Горицу, Монфалконе, Трст, Копар, Бује и Пиран, а код Новиграда излазио на обалу), па је Савет одлучио да она од аустријске границе до Трста чини нову југословенско-италијанску границу.

У односу на Морганову линију и Београдски споразум од 9. јуна 1945, по коме су Истра и Словеначко приморје, са градовима Копар, Пиран, Изола, Новиград и Бује припали Зони Б, односно Југославији, ова нова југословенско-италијанска граница која се темељила на француском предлогу остављала је део Истре са наведеним градовима Италији. Од Девина до Новиграда на обали и до француске граничне линије у залеђу формирана је Слободна територија Трста. Независност и интегритет СТТ гарантовао би Савет безбедности, који би одобрио њен статут и именовao гувернера. Овако измењена граница биће један од највећих

разлога каснијих спорења и приговора југословенске делегације на седници Савета министара у Њујорку и током Мирвоне конференцији у Паризу, а њено уношење у текст Мирвоног уговора са Италијом, довело је чак у питање и југословенско потписивање тог уговора. Молотов је покушао да опонира француском предлогу по коме је Горица припала Италији, али је 2. јуна од Стаљина примио телеграм са препоруком да прекине са спорењем око границе и да прихвати француски предлог у целости.

Један од разлога совјетског попуштања тицао се односа између Москве и Комунистичке партије Италије. Одговлачење преговора и продужавање тензија око Трста, као и „залагање“ Кремља у корист Београда, слабило је позицију партије Палмира Тољатија у Италији. Како су водећи италијански комунисти под притиском јавног мњења заузели став о „италијанству Трста“, а кривицу за рат сваљивали на фашисте и монархисте, совјетско инсистирање на правима Југославије нужно је водило у раскол не само између совјетске и италијанске комунистичке партије, већ и КПЈ и КП Италије. Подржавањем Југославије, јачала је КПЈ, а губио се утицај КП Италије, иначе, најјаче комунистичке партије у западној Европи.

О питању Трста нису били усаглашени ставови ни међу југословенским и италијанским комунистима. Италијански комунисти су пред Москвом изражавали бојазан да југословенско форсирање овог питања у Италији не убрза јачање антикомунистичког фронта и избијање „реакционарног расположења“ у њиховој земљи. Тршћанско питање није се могло тумачити ван контекста односа унутрашњих снага у Италији. Очигледно је да Стаљин није имао изграђену стратегију по овом питању, већ се прилагођавао ситуацији и тренутним могућностима. Спор око Трста и Јулијске крајине, у неку руку, детерминисао је и однос Кремља са комунистичким партијама у Западној Европи, тако да, које год да су комбинације и решења била у питању, нису могла у потпуности да задовоље ниједну страну, а незадовољни су, мање-више, били сви.

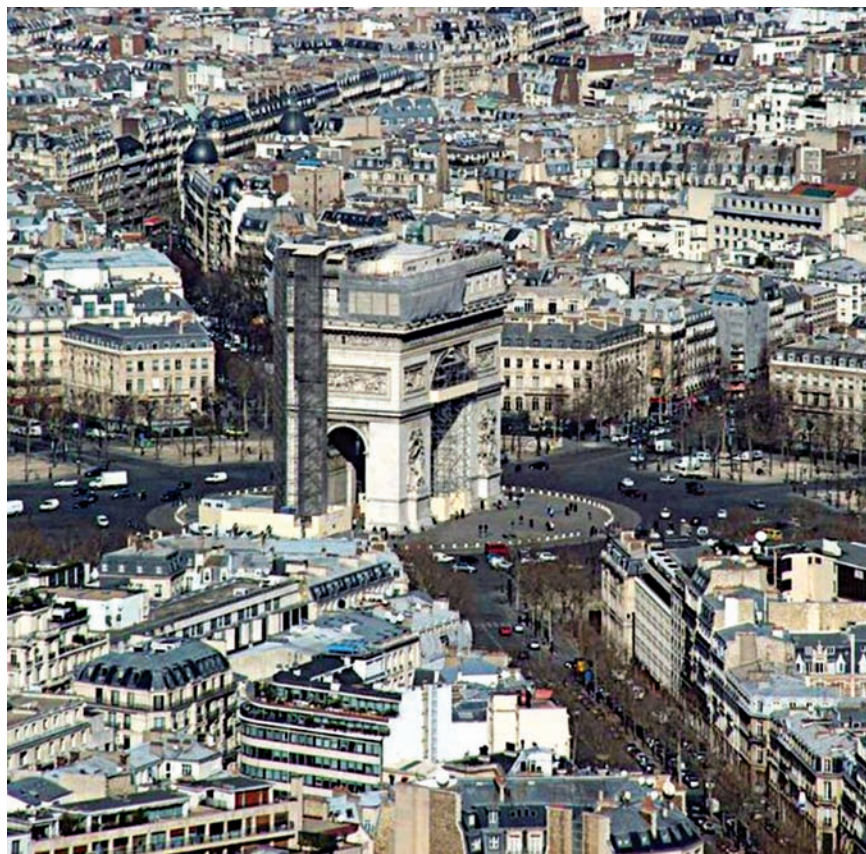
Париска мировна конференција

О понуђеном решењу Савета министара за Јулијску крајину од 3. јула 1946. расправљало се на Мирвонјој конференцији која се одржавала од 29. јула до 16. октобра у Паризу. На почетку заседања југословенска и италијанска делегација добиле су прилику да, на пленарној седници, изнесу свој став о питању Јулијске крајине и „докажу“ историјске, етничке, географске и економске мотиве због којих би Јулијска крајина и град Трст требало да припадну Италији, односно Југославији. Обе стране су наступиле са дијаметрално различитим ставовима, тако да је одмах било јасно да се питање статуса СТП и његовог ширег залеђа неће лако решити на конференцији.

Главну расправу о мирвонном уговору са Италијом координирале су три комисије – територијално-политичка, економска и војна. Процедура у раду Мирвоне конференције предвиђала је да право гласа у комисијама имају оне земље које су у рату учествовале против земље због које је

комисија створена. Све остале земље имале су право само да учествују у раду комисије и право улагања амандмана. Територијално-политичка комисија за Италију одржала је први састанак 13. августа и на њему су изабрани председник и потпредседник, а са радом је почела 20. августа, када је и покренута расправа око преамбуле мирвоног уговора са Италијом.

На почетак рада Мирвоне конференције сенку су бацили инциденти који су се током лета 1946. дешавали на северозападу Југославије, што је резултирало видним погоршавањем југословенско-америчких односа. Ситуација на „Моргановој линији“ била је све затегнутија, кулминирајући већ 12. јула разменом ватре између америчке и југословенске патроле, у којој су живот изгубила двојица југословенских граничара. Други, много озбиљнији инцидент настао је када је савезничка авијација у саобраћају користила југословенски ваздушни простор између Италије и Аустрије. После више упозорења југословенски ловци су 9. августа изнад Бледа присилно приземљили један амерички авион, а 19. августа један срушили, којом приликом је погинуло пет чланова америчке посаде. Немачки ратни заробљеници који су радили у околини словеначког излетишта помислили су да је избио рат између Америке и Југославије, јер акција није изгледала нимало случајно. „Daily News“ је том приликом за одмазду захтевао бацање атомске бомбе на Београд, а амерички државни секретар Бернс позвао је Кардеља, који се тада налазио у Паризу, на консултације. Влада САД је чак упутила југословенским властима ултиматум у трајању од 48 сати, тражећи компензацију за начињену штету, укидање помоћи коју је Београд преко УНРРЕ добијао од САД и претећи прекидом дипломатских односа.

Након помирљиве реакције југословенских власти, обећања да неће више бити напада на америчке авионе и да ће Југославија исплатити одштету породицама погинулих авијатичара, америчка авијација је надаље заобилазила територију Југославије.

Овај инцидент са америчким авионима утицао је и на рад Конференције, што доказује и чињеница да је због негативних перцепција ових догађаја делегација САД одустала од појединих концесија и уступака Југославији, које је претходно планирала. Наиме, у једном разговору између Бенџамина Коена, заменика америчког државног секретара, и чланова југословенске делегације на конференцији Владимира Симића и Бранка Чубриловића, Коен је претио да ће његова земља предложити демократскији оквир за будући статус Трста од онога који је планирала да предложи Велика Британија, али су САД касније одустале од таквог става.

Коначно уобличавање Мировног уговора са Италијом

Париска конференција, наравно, није представљала крај дипломатске борбе око Јулијске крајине и града Трста. Како је Савет министара предвидео, Конференција је изгласала рекомандације (препоруче), што је значило да њене одлуке нису биле дефинитивне и обавезујуће у формалном смислу. Међутим, имале су одређену тежину и усмеравале су у извесној мери Савет министара у доношењу коначног нацрта мировних споразума. Остало је да се министри четири силе састану бар још једном, ради дефинитивног уобличавања текста уговора. Територијално-политичка комисија за Италију упутила је препоруку, којом је било предвиђено да се југословенска делегација саслуша још једном, пре него што се усвоји коначан предлог мировног уговора. Југославија је у начелу већ прихватила стварање СТТ, као решење у интересу мира, али се очекивало да ће захтевати коректуру остале границе и враћање Горице Југославији. Унапред је било јасно да је маневарски простор југословенске дипломатије у том смислу био јако мали.

Савет министара састао се 4. новембра у Њујорку, са задатком да утврди коначну верзију Мировног уговора са Италијом. Без обзира на уверење да ће нацрт који Савет буде усвојио бити неповољан за Југославију, Београд је на седницу „велике четворке“ послао делегацију у најјачем саставу. Занимљиво је да југословенску делегацију овога пута није предводио Едвард Кардељ, који је на свим претходним састанцима био „глава“ југословенског тима, већ Станоје Симић, искусни дипломата, у то време шеф југословенске дипломатије. Са њим су отпутовали Алеш Беблер и Љубо Леонтић, а у Њујорку им се придружио и Сава Косановић, амбасадор у Вашингтону. По свом саставу, ово је била најмање комунистичка, али најстручнија делегација ФНРЈ у погледу дипломатског искуства.

Југословенска делегација покушала је да, уз подршку Молотова, у Њујорку наметне расправу о границама Слободне територије Трста. Како је Савет усвојио Молотовљев захтев да се расправља о члану 16. нацрта Мировног уговора у целости, који је обухватао и расправу о „француској линији“ разграничења, прилику је, осим југословенске, искористила и италијанска делегација, коју је предводио нови министар спољних послова Пјетро Нени, да и она инсистира на измени границе у корист Италије. По том питању дошло је и до директних преговора двеју делегација (југословенске и италијанске), који су отпочели 20. новембра, али нису дали нарочите резултате.

Након почетних излагања југословенских и италијанских представника, Савет министара окренуо се изради статута СТТ, па је главна дебата вођена око надлежности будућег гувернера, о вођењу спољне политике која је била у рукама гувернера, о питањима јавне безбедности, носиоцима судијских функција, хијерархији власти, о војном присуству на подручју СТТ, о режиму у слободној луци Трста и другим важним питањима. Прве дебате Савета о овим питањима биле су тешке и неизвесне, претећи чак да доведу до парализе рада овог тела и краха читавог мировног процеса.

Прослава Дана победe у Пули, 1945. године

Вашингтон и Лондон успели су да од Совјета издејствују сагласност о останку својих трупа на подручју СТП, макар и у прелазном периоду, уз услов да функцију одржавања мира на овој територији, поред британских и америчких, врше и јединице Југословенске армије. Инструменти о прелазном режиму предвиђали су да до избора гувернера, тачније 45 дана од његовог избора, на подручју СТП остане 5.000 војника В. Британије, САД и Југославије. Гувернер је могао да затражи, у складу са безбедносним приликама, да поменуте трупе остану и дуже од 45 дана од његовог избора. Коначна одлука о војном присуству на подручју СТП донета је на седници Савета 29. новембра. Упркос Бернсовом убеђењу, или смишљеној пропаганди да је америчка страна остварила све своје циљеве и претњама америчког дипломате (26. новембра) да ће свет наћи начина да натера Југословене да повуку војску на линију „коју је Савет договорио“, одлуком о војном присуству на подручју СТП, Југославија је добила велике уступке и успела да наметне свој став да се неће повући са „Морганове линије“, као и да не прихвата „француску линију“ разграничења.

Разговори о војном присуству условили су да се питање статуса СТП морало разматрати у контексту новог дефинисања граница, о чему је југословенска делегација и

желела да се расправља у Њујорку. Присуство Југословенске армије на подручју јужно од „Морганове линије“ (у Зони Б СТП) *de facto* је значило признавање тог простора као југословенског. Било би погрешно тврдити да су Форин офис и Стејт департмент пристали на овакво решење због добре воље или спремности на компромис. Наиме, није било реално очекивати да ће се југословенска војска повући са „Морганове линије“ (чије је присуство било договорено Београдским споразумом 9. јуна 1945) и да ће се САД и Британија војно ангажовати како би обезбедили то повлачење. Подршка јавног мњења једној таквој војној авантури није постојала ни у В. Британији, ни у САД. Осим тога, првим чланом VII анекса, тј. оним делом мировног уговора који се бавио прелазном владом и гувернером, било је регулисано да до избора гувернера, СТП остаје под управом војних команданата у њиховим зонама. Уколико би се издејствовало другачије решење, оно би захтевало повлачење и савезничких снага са овог подручја. Свакако да је за западне силе било од непроцењивог значаја да у њему остану што је могуће дуже.

Гледано из перспективе будућег (продуженог) војног присуства у Немачкој и Аустрији, које је наметнуо исход рата у Европи, то је значило да би снаге западних савезника остале на читавој линији додира (од Немачке до Италије) са комунистичким земљама и да би при том контролисале важне стратешке правце, делимично, или у целости. Даљи развој догађаја дао је за право оваквом начину размишљања, што потврђује и опструкција у избору гувернера СТП, која ће учинити да мировни уговор са Италијом никада у потпуности не заживи на тршћанском подручју, где су све стране форсирале да се одржи *status quo*, до момента који је за њих био најприхватљивији.

Југословенско противљење

Након њујоршког усаглашавања и израде коначне верзије мировних уговора са Италијом, као и осталим немачким савезницама у Европи, уследило је свечано потписивање Уговора о миру са Италијом, 10. фебруара 1947. године у Паризу. Овим уговором на простору Јулијске крајине и званично је формирана Слободна територија Трста, подељена на Зону А, укључујући Трст, од 222.5 km² и 262.406 становника, и Зону Б, површине од 515.5 km² и 71.000 становника, која је покривала део Истре и Словеначко приморје. Било је предвиђено да Зоном А управљају англо-америчке снаге, док је Зона Б била под управом Југословенске народне армије. Уговор је формално-правно уредио и статус Јулијске крајине, али политички проблем око његове имплементације и даље је остао присутан јер ни југословенска, а ни италијанска страна оваквим решењем нису биле у потпуности задовољне.

Југославија се до последњег момента противила потписивању мировног уговора са Италијом. Делегација ФНРЈ, која је фебруара 1947. отпутовала за Париз где је требало да се одржи свечана церемонија потписивања, располагала је овлашћењем да потпише само уговоре са Бугарском

Слободна територија Трста

и Мађарском. Начелно неприхватање уговора са западним суседом југословенска делегација темељила је на тексту декларације коју је израдила Влада ФНРЈ, а у којој се изражавало незадовољство Мировним уговором који, како стоји у декларацији, „захтеве и предлоге ФНРЈ није у задовољавајућој мери узео у обзир“. Текст декларације достављен је 6. фебруара југословенском амбасадору у Паризу Марку Ристићу, који је требало да га јавно прочита у моменту церемоније потписивања. Он је о овом тексту обавестио совјетског амбасадора у Паризу Богомолова, који није био задовољан ставом Београда. Југословенског колегу саветовао је да не жури са декларацијом. Реаговао је и совјетски министар спољних послова Вјачеслав Молотов, па је истог слеподнева из југословенске престонице Ристићу стигла депеша са инструкцијама да члановима југословенске делегације пренесе да ће мировни уговор са Италијом ипак бити потписан.

Евентуалним непотписивањем Мировног уговора са Италијом Београд је могао да има само штете, јер је Мировна конференција у Паризу недвосмислено заузела став да ће се у случају земаља које не потпишу мировни уговор, то тумачити као њихово одбијање уговора у целости, а не само у деловима (што је у југословенском примеру био случај), због чега те земље нису могле рачунати на добијање репарација. Нашавши се у незавидној ситуацији, југословенска делегација одлучила је да ту декларацију унесе у

Протокол о потписивању Мировног уговора са Италијом, како би на тај начин оставила материјалне доказе о мотивима југословенског противљења Мировном уговору са Италијом: „ФНРЈ је стављена у положај да мора да потпише Мировни уговор са Италијом, који крњи елементарне националне интересе њених народа и тешко погађа њихова осећања...“, али се „...народи Југославије потписивањем овог мировног уговора не одричу територија које су етнички њихове, а које овим уговором остају ван граница ФНРЈ, и да и даље полажу право на те територије, без обзира на евентуалне етничке промене које би настале у будућности, као последица туђег господства над тим територијама“. Иако је у недељама после Мировне конференције југословенски државни врх почео да припрема сопствено јавно мњење на неповољни расплет Тршћанског питања, (Броз је у говору који је неколико дана после Париза одржао у Постојни изјавио да „можда ни овога пута нећемо успјети у потпуности, јер наши бивши савезници имају одређену количину гласова којој се ми не можемо одупријети“), уношењем декларације у Протокол о потписивању Мировног уговора са Италијом југословенске власти као да су најавиле да неће одустати од даље борбе за етничке границе нове Југославије.

Много година касније, хрватски академик Владимир Иблер је о формално-правним, али и историјским и политичким импликацијама овог документа писао на следећи начин: „Иако Декларација Владе ФНРЈ ништа не мења у правним односима о којима се у Мировном уговору 1947. ради, те је она међународноправно ирелевантна, у даљњем току међудржавних политичких односа, зависно о конкретним променама у односима снага постојећих држава, ипак може евентуално постати више или мање реалан фактор у међународним политичким процесима који теку (...) Јер, чињеница да у тренутку свог проглашења, такве декларације нису створиле ни права ни обавезе, не спречава да у промењеним приликама и околностима буду од извесне политичке важности и тежине коју ће, можда, и евентуална будућа нова нормативна решења морати узети у обзир“. Каснији развој догађаја који ће довести до коначног расплета Тршћанске кризе заправо је само потврдио логику оваквих размислања.

Опет о Јулијској крајини

Судбина Јулијске крајине одлучена је током билатералних разговора америчког и совјетског министра, у време поменутих заседања Савета министара спољних послова великих сила. Југословенски и италијански представници нису имали утицаја на исход спора о Јулијској крајини. Следећи блоковску логику, америчка влада доследно је штитила италијанске интересе, а совјетска, југословенске. За разлику од америчке, совјетска влада често је била приморана на попуштање. Пошто би се суочила са одлучним ставом западних савезника, није желела ради југословенских интереса да доведе у питање закључивање мировног споразума са Италијом и осталим немачким савезницима у Европи.

Што се Југославије тиче, она је, поред западних сила, наилазила на жесток отпор Ватикана и саме Италије (италијанског руководства). Али, на другој страни, није могла са апсолутним поуздањем да рачуна на Стаљина, који није желео конфликт са САД и Великом Британијом, па је у дипломатским преговорима око Тршћанске кризе и статуса Јулијске крајине у целини пружао недовољну и половичну подршку Југославији. Положај Југославије у овом преговарачком процесу отежавала је и чињеница што су председник Труман и америчка дипломатија њене западне границе доживљавали као западне границе совјетске интересне сфере. Овакве перцепције биле су присутне и у британском политичком врху. Зато је став западних сила о питању северозападних граница Југославије дуго после рата оптерећивао југословенске односе са западним светом. Трст је био последњи бедем западних сила према Истоку да би га препустиле Југославији. За њих је то био излазак Совјетског Савеза на „топла мора“, на границу Италије, додир с Медитераном и могућност мешања у унутрашње прилике у Италији, нарочито преко италијанских комуниста и њихове партије, као једне од најјачих комунистичких партија у западној Европи.

Зауставивши код Трста и на границама Јулијске крајине напредовање Совјета ка западу, америчка дипломатија није била спремна да се бави карактером совјетске спољне политике на начин на који је то чинио британски премијер. У време када је отпочињала криза око Јулијске крајине, од фебруара 1945. године Стејт департменту стизали су бројни извештаји да источно од Трста Броз и Комунистичка партија Југославије организују државни апарат искључиво по совјетском моделу. Међутим, пажња америчке дипломатије била је усредсређена на окончање рата са Немачком и Јапаном, те су ови извештаји били само део мозаика који ће се временом допринети уобличавању блоковске поделе света.

Потрошен кредит

Послератна гранична криза на северозападу Југославије у великој мери „потрошила“ је кредит који је Народноослободилачки покрет стекао на Западу током Другог светског рата. Југославија је маја 1945. стајала на ивици оружаног сукоба са пређашњим савезницима који су претходних година војном помоћи изградили југословенску оружану силу, политичким одлукама омогућили међународни легитимитет комунистичком вођству Југославије и хуманитарном помоћи помогли народу разорене земље. Много тога је тада стављено на коцку. Три године касније, после доношења Трипартитне декларације (када су марта 1948. владе у Вашингтону, Лондону и Паризу предложиле ревизију Мировног уговора из 1947. године и усвајање протокола којим би се обезбедила интеграција Слободне тери-

торије Трста у уставно-правни поредак Италије) и разлаза са Москвом, изгледало је да је та партија „лоше одиграна“.

Ситуација у Јулијској крајини приморала је администрацију председника Трумана да посвети сву пажњу односима са Југославијом. Због агресивне југословенске политике у овој покрајини, Труман је био приморан да наруши нека од начела на којима се темељила америчка спољна политика: да се америчке трупе не користе за решавање политичких сукоба на Балкану и да се територијални спорови не могу решавати силом, већ само на мировној конференцији. Стејт департмент је од самог почетка спора око Јулијске крајине заузео став да савезници морају управљати целом територијом покрајине, али је, суочен са напредовањем југословенске Четврте армије, био приморан да прихвати да се савезничка управа уведе само у њеном западном делу. И овај половични успех постигнут је тек пошто је

Југословенски лидер добио је шансу да ошћорне са личним позиционирањем на глобалној светској позорници – Тито и Јованка Броз дочекују краљицу Елизабету

амерички Здружени генералштаб дозволио да се америчке трупе из Немачке пребаце у североисточну Италију, како би својим присуством зауставиле напредовање ЈА.

Политички кредит који је код западних савезника Југославија потрошила својим понашањем у Тршћанској кризи, у време када су је на Западу доживљавали као миљеника Москве, па су се тако и понашали према њој, није ипак резултирао и њеним трајним одбацивањем. У новим условима Југославија се 1948–1949. године, захваљујући флексибилности и политичком инстинкту своје дипломатије, прилагодила новонасталим околностима и успела да поврати наклоност Запада (макар и срачунату), у мери у којој јој је било потребно да превазиђе кризу насталу због сукоба са Информбиром, стабилизује своју економију и унутра-

шњу политичку ситуацију и да војном сарадњом са Западом обезбеди интегритет сопствених граница и самосталност у даљем развоју.

Измењено политичко окружење после Резолуције ИБ-а и приближавање Западу омогућило је југословенском вођству да процес делимитације (обележавања границе) на северозападу земље приведе крају с релативним успехом. Углед стечен у рату, признање Хрушчова о кривници СССР-а за конфликт са Југославијом, релаксација унутрашњих економских и политичких односа, заузимање екви-дистанце у односу на оба блока и мирна финализација процеса разграничења са Италијом отворили су Југославији средином педесетих година перспективу изласка на међународну политичку сцену и стицање завидне позиције у међународним односима.

Југословенски лидер добио је шансу да отпочне са личним позиционирањем на глобалној светској позорници, као предводник земаља тзв. трећег пута, тј. пута политичког и војног несврставања, а Југославија је, као земља оснивач Покрета несврстаних, у наредним деценијама била заштићена од хладноратовских криза које су погађале свет. Њено позиционирање у Европи као тампон-зоне између Запада и Истока и окупљање огромног броја земаља у Азији, Африци и Латинској Америци у Покрету несврстаних није могло да прође без, макар прећутне, сагласности највећих светских сила, које су у њему налазиле неку своју рачуницу. Захваљујући томе Југославија је могла да обезбеди себи вишедеценијски миран развој, на маргинама хладног рата и блоковске поделе света, који је трајао све док се она сама није урушила под теретом унутрашњих криза и конфликта, додуше, потпомогнутих од великих сила које су у новонасталим геополитичким околностима у југословенском распаду проналазиле лични интерес.

Крај Тршћанске кризе

Врло брзо по ступању Мировног уговора са Италијом на снагу, постало је јасно да се одредбе које су се тичале Слободне територије Трста не могу тако лако имплементирати. Једноставно, није постојала неопходна политичка воља непосредно заинтересованих страна, Италије и Југославије, да прихвате и до краја спроведу у дело све што су одредбе овог уговора предвиђале. Тога су, нажалост, биле свесне и велике силе које су га диктирале и наметале његове одредбе. Уговор је, како је пре непуних 10 година написао академик Владимир Иблер, „школски пример недовољно проучене и неуспеле дипломатске активности држава победница у Другом светском рату“ у покушају стварања СТТ, руковођених искључиво личним политичким и стратешким интересима и без реалног упоришта на терену.

Мировни уговор са Италијом, потписан фебруара 1947, није решио Тршћанску кризу. Она ће трајати све до 1954. године, када се окончала 5. октобра, потписивањем Меморандума о разумевању у Лондону. Дуготрајни преговори који су настављени и после 1947. одсликавали су истовремено и односе међу заинтересованим странама, пре свега државама које су у Другом светском рату биле савезнице, а чије се савезништво нашло у великој кризи већ на

„Тражимо прекид Лондонске конференција која вређа наше народе“, писало је на штрансаренџу на демонстрацијама одржаним 1954. године

самом крају рата. У јеку хладног рата долази до великих турбуленција у односима Југославије са великим силама: од миљеника Москве и „совјетског сателита“ (у очима Запада), Југославија 1948. бива искључена из комунистичког „лагера“, што ће довести до прве напуклине у његовој монолитности.

Ако би се сукоб са Информбироом могао довести у контекст новог заокрета југословенске спољне политике, овога пута према западним силама (1949. године), логично се намеће питање да ли је Запад могао бити наклоњенији према Југославији у решавању Тршћанског питања и показати више разумевања и флексибилности за њене захтеве. Осим претпоставки да су се западне силе могле бојати поновног враћања Југославије у совјетски лагер, приоритет су у овом случају имали њихови дугорочни стратешки и идеолошко-политички интереси, трајно утемељени на самом завршетку рата. У њима је Италија, у односу на Југославију, имала предност, да не помињемо остале чиниоце који социјалистичку Југославију нису могли да учине искреним и трајним савезником капиталистичког света.

Користећи најаву захваљења у односима између Југославије и Совјетског Савеза, три велике силе, САД, Велика Британија и Француска, потписале су 20. марта 1948. Трипартитну декларацију, којом су владе у Вашингтону, Лондону и Паризу предложиле ревизију Мировног уговора из 1947. године, односно, усвајање додатног протокола којим би се обезбедила интеграција Слободне територије Трста у уставно-правни поредак Италије. Међутим, догађаји који су у лето 1948. године уследили након бурног разлаза Београда и Москве, изазвали су извесну конфузију у западњач-

званично постала савезник западних сила, или помоћи Југославији, како би се још више заострило непријатељство између Београда и Кремља. То је условило и застој у примени Трипартитне декларације.

Правог одговора на ове дилеме није било, осим оклевања у политици према Италији и Југославији, које је и даље било присутно. Ипак, на годишњицу ове декларације (1949) било је евидентно да је став Вашингтона и Лондона еволуирао, јер су САД и Велика Британија одбиле да дају званично саопштење у правцу реafirмације политике изнете марта 1948, док се Париз једини за то zaloжио. Да ли је томе одлучило политичко, економско и војно приближавање Југославије западним силама, тешко је данас судити без увида у релевантна документа која су у то време опредељивала спољну политику западних сила. С друге стране, односи Југославије са СССР-ом додатно су се погоршавали, да би крајем 1949. њихово супарништво досегло врхунац.

Због западне помоћи Југославији Москва је све више заостравала реторику према Београду и у том правцу инструисала и своје сателите. Савет за узајамну економску помоћ који је формиран јануара 1949, тј. његове чланице одлучиле су крајем априла исте године да ревидирају своје раније економске споразуме са Београдом, односно да прекину сваку врсту економских веза између земаља „народне демократије“ и ФНРЈ, због непријатељске политике београдских власти. Размена непријатељски инто-

кој стратегији око приступа тршћанском проблему. Због нових дешавања која су знатно мењала стратешке позиције Истока и Запада, појавиле су се и одређене дилеме у вези са Трипартитном декларацијом, које западне силе нису znale како да разреше: да ли би и даље требало инсистирати на изразито проиталијанској политици, или би се, поделом СТТ, донекле могло изаћи у сусрет и југословенским захтевима; да ли подржати Италију која је приступањем НАТО-у

нираних нота наставила се током целе године, а кулминирала је 11. августа 1949. године. У питању је било совјетско одустајање од подршке захтевима ФНРЈ око Корушке и протести Београда у вези са тим. Као логична последица све већег непријатељства између Београда и Москве уследило је отказивање и Уговора о пријатељству из априла 1945. године.

Подршка западних земаља Југославији додатно је продубила јаз између Кремља и Београда и увела питање међусобних односа двеју земаља у међународну арену. Кулминацијом сукоба ФНРЈ и СССР-а западне државе као да су губиле интерес за Тршћанско питање, односно, могло би се рећи да је његово решење све више бивало блокирано нарастањем совјетско-југословенског конфликта. Западне земље су га срачунато држале на „леду“, како се, по многим, не би крунила позиција југословенског маршала који је у сукобу са Истоком уживао безрезервну подршку Запада. То су вешто искористиле југословенске власти, да би 1949. године повукле низ потеза у правцу интеграције Зоне Б у политички и друштвено-економски систем ФНРЈ. Зона Б је јула 1949. укључена у југословенски монетарни систем, а током лета 1950. усклађени су порески системи Зоне Б и Југославије, изједначене цена и створена је царинска унија између Зоне и Југославије. Како би оправдао свој потез, начелник Војне управе ЈА пуковник Мирко Ленац оптужио је команду Зона А да је својим потезима из 1948. направила први корак и тиме обавезала југословенску страну да реципрочно одговори и преоријентише привреду Зоне Б ка Југославији.

У јавности се, после дужег ћутања, у вези са Трстом огласио и Броз, када је 12. јула 1949. на митингу у Пули одбацио оптужбе за кршење Мировног уговора и за то оптужио Италију која је, одбивши да испуни своје обавезе, приморала Београд да заштити економију Зоне Б. Тито је искористио прилику да нападне Трипартитну декларацију и истакне право своје земље да буде укључена у разговоре о будућности Трста. Два дана касније огласили су се званично

ни Вашингтон и Лондон упућујући протест Београду, али у маниру који је показивао неку врсту мирне са предузетим мерама, без великих речи и у чисто формалном тону. У њиховој ноти наглашавало се да је Југославија нарушила Мировни уговор и да потези Београда јасно указују на срачунату политику све већег повезивања југословенске зоне са Југославијом.

Због међународног положаја у коме се наша након сукоба са Совјетским Савезом, изолације и све теже економске ситуације у земљи, Југославија је ипак била принуђена да прихвати (некад и захтева) наставак дијалога о решавању Тршћанске кризе. У сусретима југословенских дипломата са представницима америчке, британске и француске владе било је покушаја проналажења решења којим би биле задовољне обе стране. Западна дипломатија нудила је југословенској влади услуге кроз посредовање у преговорима са италијанском владом. Испрва неформални, а потом и формални разговори југословенских и италијанских представника током 1951. и 1952. године нису довели до задовољавајућих решења. Тршћанско питање је у периоду од 1950. до 1954. године имало велики значај за југословенске односе са западним земљама, кроз економску помоћ, преговоре о војној помоћи и одбрамбеној сарадњи, као и кроз процес формирања Балканског пакта.

Југословенско руководство било је свесно да су његови донети у постизању успеха у решавању Тршћанске кризе знатно ограничени. Све време трајања кризе, без обзира на формалне захтеве југословенске стране, могло је бити јасно да сам град Трст никада неће ући у састав југословенске државе. Како се на крају показало у одлукама Лондонске конференције октобра 1954. године, највећи домет југословенских захтева по питању делова Слободне територије Трста била је територија Зоне Б, уз извесне територијалне корекције у Зони А. Преговори између САД, Велике Британије и Југославије (трилатерални преговори) који су започели јануара 1954. у Лондону, завршили су се 5. октобра исте године усвајањем Меморандума о разумевању, којим је Слободна

територија Трста подељена између Италије и Федеративне Народне Републике Југославије. Компромис је предвиђао да читаву ранију Зону Б и део бивше Зоне А (површине 11, 5 km², са око 3.000 становника) буде под управом Југославије, а да преостали део ове зоне припадне Италији. Регулисано је успостављање слободне луке у Трсту и успостављање режима малограничног промета. Права националних мањина регулисана су посебним документом.

До краја 1954. године Југославија је закључивањем Тршћанског питања и уласком у Балкански пакт учврстила своју позицију према Западу и наставила да прима значајну економску помоћ. Међутим, након Стаљинове смрти 1953, Броз је започео иницијативу како би поправио односе са новим совјетским руководством. Западне силе су прихватиле његове гаранције да побољшање односа са Источним блоком неће утицати на југословенске односе са Западом. Совјети су такође сматрали да је питање Трста изгубило на значају као извор антизападне пропаганде. Совјетски Савез потврдио је Лондонски споразум 14. октобра 1954, а англоамеричке трупе су 26. октобра напустиле Трст, готово након једне деценије њиховог присуства у њему.

Лондонским споразумом Југославија је отворила нову фазу у односима са највећим силама у свету, како на Западу, тако и на Истоку. И односи Југославије са Италијом почели су да се развијају успешно, као очигледан пример сарадње земаља са различитим политичким и економским системом. Каснији развој односа између двеју земаља (пре свега, потписивање Осимског споразума 1975) потврдио је трајни карактер уговореног стања из 1954. године. Упркос вишегодишњем одбијању оваквог решења и притисцима Запада, средином педесетих година стекли су се услови да се Тршћанска криза реши на обострано задовољство. Југославија је искористила ту прилику и јединствену геополитичку позицију да, у датом тренутку, од Запада извуче што више концесија у виду економске помоћи, свесна да се у тадашњим околностима боље решење Тршћанског питања није могло очекивати. ■

